

2025

***Збірник матеріалів X
Всеукраїнської науково-
практичної конференції***

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ
ЕКОНОМІКИ»
24 квітня 2025 р.**

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ, ОБЛІКОВОЇ
АНАЛІТИКИ ТА МОНІТОРИНГУ БІЗНЕСУ
24.04.2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної
експертизи та інформації»**

Український державний університет науки і технологій

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

**Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького**

НТУ «Дніпровська політехніка»

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Збірник матеріалів

X Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

24 квітня 2025 р.

м. Дніпро

Посвідчення УКРІНТЕІ про реєстрацію проведення заходу №345

УДК 330.111.66:316.422

Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: Збірник наукових матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квітня 2025 р.). – Дніпро: ДМетІ УДУНТ, 2025. – 227 с.

У збірнику містяться матеріали доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (24 квітня 2025 р.). Для науковців, викладачів, фахівців-практиків, студентів економічних спеціальностей.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету:

Мушнікова Світлана Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу УДУНТ

Заступник голови оргкомітету:

Аберніхіна Ірина Георгіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу УДУНТ

ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ

Божанова Олена Василівна., кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки і менеджменту Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро

Прохорова Вікторія Володимирівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та менеджменту Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків

Ареф'єва Олена Володимирівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Державного університету «Київський авіаційний інститут», м. Київ

Гораль Ліліана Тарасівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Грицина Оксана Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Дубляни

Пашкевич Марина Сергіївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та аудиту НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

Губарик Ольга Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою Дніпровського державного аграрно-економічного університету, м. Дніпро

Акімова Тетяна Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро

За додержання норм авторського права, достовірність наведених фактичних даних, посилань на джерела, імена та назви несе відповідальність автор матеріалів.

© Український державний університет науки і технологій, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

<i>Білоцерківець В.В., Кошевий М.В.</i> Модернізація транспортної інфраструктури України в координатах діалектики глобалізації-глокалізації: потреби, пріоритети та імператив.....	10
<i>Білоцерківець В.В., Самойленко Є.Г., Мотякін І.В.</i> Фіскальна політика в координатах тіньової економіки: сюжети конкурентоспроможності національної економіки доби кардинальних шоків	13
<i>Бурковський М.Д.</i> Сценарне планування як інструмент стратегічного прогнозування для нестабільних ринків	16
<i>Гіль Б.С.</i> Інструменти автоматизації рекламної діяльності в цифрових платформах як чинник розвитку суб'єктів господарювання в Україні	19
<i>Гриценко Н.В., Козодой Д.С.</i> Економічна складова охорони праці як фактор збереження людських ресурсів	22
<i>Грицина О.В., Шолудько О.В., Музика М. Г.</i> Фінансова інклюзія: досвід країн євросоюзу та його адаптація в Україні	25
<i>Завгородня О.О., Жмуренко В.Г., Жилук Є.В.</i> Глобальні тенденції розвитку міжнародної торгівлі: перспективи та виклики для національних економік	28
<i>Метошоп І.М.</i> Ідентифікація та контроль ризиків нафтогазових підприємств в умовах військової агресії.....	31
<i>Решетняк О. І., Трушкіна Н.В.</i> Сутність інфраструктури та її вплив на якість життя населення України	34
<i>Усенко М.П., Бандоріна Л.М.</i> Інформаційно-технологічна архітектура як фактор трансформації соціально-економічних зв'язків	39
<i>Федорович І.М.</i> Вплив демографічних змін на фінансову стійкість фондів соціального страхування	42

<i>Фоменко В.С., Чала В.С..</i> Теоретико-методологічні основи формування теорії розвитку креативної економіки на прикладі європейського союзу	45
<i>Чобіток В.І., Швець Д.Д.</i> Формування маркетингових стратегій соціально-економічних систем в умовах цифровізації.....	48
<i>Шелест О.Л.</i> Теоретичні підходи до дослідження соціально-економічних систем: основні засади та моделі аналізу	51

СЕКЦІЯ 2

СУЧАСНІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ

<i>Алексєєнко М.О., Алексєєнко М.О.</i> Фінансове забезпечення розвитку підприємства	54
<i>Бобиль В.В., Дронь М.А.</i> Управління екологічними та соціальними ризиками банку	56
<i>Веремієнко В.В.</i> Узагальнення підходів до формування фінансового забезпечення розвитку промислового підприємства	59
<i>Крамаренко А.В., Вишневська М.К.</i> Інноваційно-орієнтоване управління людськими ресурсами як фактор стратегічного розвитку підприємства	62
<i>Мироненко М.А., Король Р.М.</i> Виконання деяких показників господарської діяльності науково-дослідної установи державної форми власності у 2024 році ..	65
<i>Московець Д.О.</i> Стратегічний розвиток підприємницької стоматологічної бізнес-моделі в сучасних реаліях	68
<i>Мушнікова С.А., Аберніхін І.О.</i> Типи інтегрованих підприємницьких структур...	71
<i>Підгорна К.Д., Голота В.В.</i> Аналіз фінансових показників підприємства на основі економіко-математичних моделей.....	74
<i>Пікуліна О.В.</i> Податкові зловживання під час війни.....	77
<i>Семенова Т.В.</i> Формування системи показників оцінки якості продукції промислового підприємства	79

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ ТА ЇХ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

<i>Аберніхіна І.Г.</i> Сутність та види системних ризиків розвитку підприємства	82
<i>Веркуш Д.М.</i> Акомодация стратегічного управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності в умовах цифрової трансформації	84
<i>Воробйов Ю.Я., Чернова Н.С.</i> Сучасні тенденції в автоматизації процесів управління персоналом	88
<i>Говсєєв Д.Д.</i> Взаємозв'язок інноваційної діяльності та соціально-відповідального розвитку підприємства	91
<i>Горовий В.М.</i> Формування організаційно-економічного забезпечення розвитку бізнес-процесів підприємства у цифровому середовищі	95
<i>Гулик Т.В., Бодня Д.А.</i> Цифровізація клієнтського капіталу як важлива складова сучасного розвитку підприємництва	100
<i>Долженко Д. Ю.</i> Вплив відтворювальних процесів на формування адаптивно-інноваційного потенціалу підприємства	103
<i>Завгородня О.О., Ткаленко Д.Д., Завгородній К.О.,</i> Інноваційна кластеризація як складова стратегії смарт розвитку	107
<i>Клочков О.С.</i> Особливості умов індустрії 6.0 щодо інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств	110
<i>Козенкова В.Д.</i> Виробнича функція Кобба-Дугласа та її використання в плануванні діяльності аграрного підприємства	114
<i>Козенков Д.Є., Лисенко А.С.</i> Основні напрями цифровізації бізнес-процесів промислових підприємств	117
<i>Крулікевич В. М.</i> Комунікації цінностей в умовах соціалізації суспільства	120
<i>Movsesyants A.M.</i> Economic consequences of investment risks	122
<i>Морозова О.О.</i> Основні стратегічні напрями управління людським капіталом на підприємствах торгівлі в цифровому середовищі	125

<i>Оленченко Д.В.</i> Вплив адаптивно-поведінкових стратегій на економічну безпеку підприємства в умовах циклічності розвитку	128
<i>Павлін П.Д., Козенков Д.Є.</i> Управління антикризовим розвитком підприємств в умовах диджиталізації	133
<i>Підгорна К.Д., Садиков Б.С.</i> Моделювання ризиків у процесі реалізації виробничої програми підприємства	136
<i>Пономаренко Р.В., Довбня С.Б.</i> Методичний підхід до стратегічного аналізу внутрішнього стану підприємства	138
<i>Редзюк Є.В.</i> Необхідність трансформації бізнес-активності в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції	141
<i>Тарасюк Г. А.</i> Стратегічні пріоритети розвитку інтелектуального капіталу підприємств у цифровому середовищі	146
<i>Удачина К.О., Підгорна К.Д., Підгорний В.О.</i> Індикаторна модель оцінки смарт-потенціалу регіонів України	150
<i>Ус В. Д.</i> Інноваційні інструменти управління ресурсами в умовах переходу до циклової економіки	152
<i>Фонарьова Т.А.</i> Особливості успішної комерціалізації та обліку комп'ютерної програми, як об'єкту інтелектуальної власності в умовах ІТ-компанії	155
<i>Фурсенко В.В.</i> Вплив економічної глобалізації на формування та реалізацію потенціалу стійкого розвитку підприємства	158
<i>Чернишенко А.Г.</i> Інноваційні підходи до стратегування економічної поведінки підприємств у контексті нестабільних умов діяльності	162
<i>Шабанов Р. М.</i> огли Методи оцінки розвитку інноваційно-екологічного підприємництва	165
<i>Шпортько Г.Ю., Вишневський Б.І.</i> Управління складовими економічної системи в період трансформації	168

СЕКЦІЯ 4

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

<i>Гнатишин Л, Прокопишин О., Малецька О.</i> Звітність та оподаткування підприємств в умовах сталого розвитку: міжнародний досвід та досвід України .	172
<i>Губарик О.М., Палій О.О.</i> Автоматизація обліку в аграрному бізнесі у сфері зовнішньоекономічної діяльності	175
<i>Жукевич С.М.</i> Формалізація наукового методу фінансового аналізу: контекстуальний підхід	179
<i>Назарова Н.І., Акімова Т.В., Распопова Ю.О.</i> Амортизація основних засобів.....	182
<i>Одношевна О.О.</i> Сучасні підходи і технології ведення обліку кредиторської заборгованості	186
<i>Распопова Ю.О., Акімова Т.В., Ключев М.О.</i> Особливості аналітичного обліку кредиторської заборгованості	188
<i>Силкін А.С., Топоркова О.А.</i> Бухгалтерський облік з використанням штучного інтелекту, як новітня технологія в сучасних економічних умовах	191
<i>Чернецька О.В.</i> Інформаційна взаємодія з фіскальними органами як чинник підвищення ефективності податкового контролю	194

СЕКЦІЯ 5

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

<i>Бандоріна Л.М., Дружин І.Є.</i> Вплив кросплатформних технологій на розвиток підприємств електронного бізнесу.....	197
<i>Ковальчук К.Ф., Ковальчук Д.К., Лебедєва В.К.</i> Застосування технології смарт-контрактів у фінансово-обліковій діяльності	201
<i>Папуша І. В.</i> Інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану підприємства	205
<i>Підгорна К.Д., Хижняк А.А.</i> Моделювання системи аналізу реалізації продукції.....	207
<i>Самойленко К.Ю., Топоркова О.А.</i> Інформаційне забезпечення процесу формування облікової політики комунального підприємства	210
<i>Столяр Б.Б.</i> Інноваційні підходи до інвестиційного забезпечення підприємств в умовах економічної нестабільності.....	213
<i>Ржавін О.Є.</i> Глобальні мережі як інструмент сучасної інноваційної конкуренції	218
<i>Банєв Є.Ф.</i> Впровадження системи комплаєнс-менеджменту в умовах інтеграційних процесів України у європейський економічний простір	220
<i>Британ Ю.А.</i> Вплив здорового способу життя на продуктивність і стресостійкість менеджера	223
<i>Shepelenko S.M.</i> Analysis of the competitive environment as a basis for strategic management of the enterprise.....	225

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

*Білоцерківець В. В., д. е. н., професор,
професор кафедри міжнародної економіки
і соціально-гуманітарних дисциплін,
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
crummess@gmail.com*

*Кошевий М. В.,
аспірант кафедри міжнародної економіки
і соціально-гуманітарних дисциплін,
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В КООРДИНАТАХ ДІАЛЕКТИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ-ГЛОКАЛІЗАЦІЇ: ПОТРЕБИ, ПРІОРИТЕТИ ТА ІМПЕРАТИВИ

Географічне розташування України на історичній периферії Ойкумени стало визначальним фактором, що детермінував особливості подальшого розвитку її транспортної інфраструктури. Міграційні потоки часів неоліту та бронзи розкрили потенціал українських степів насамперед як транспортного коридору широтного спрямування. Кочовики мали можливість швидко пересуватись степовими просторами на захід та зворотно на схід, водночас забезпечуючи дрейф надбань матеріальної та духовної культури, вільний обмін генами між локаціями, розташованими на відстані тисяч кілометрів одна від одної.

Утвердження залізного віку, прихід на українські терени історичного періоду підвищив актуалізацію іншого вектору руху робочої сили, товарів, поширення духовних практик – з Півночі на Південь та навпаки. Тривалі міграції та перевезення товарів відбувалось вздовж річок, саме такі транспортні коридори обирали готи, нормани, греки, слов'яни у стародавні часи на теренах

України. З тих років минули століття та тисячоліття, але основні транспортні артерії залишаються актуальними у сьогодення нашої національної економіки. Інша річ, що змінюються пріоритети, одні, ще нещодавно ключові транспортні коридори втрачають свою привабливість, а інші, навпаки, починають концентрувати основні потоки вантажів. Схожі зміни охоплюють не тільки географічний вимір, але й змістовне наповнення вантажних та пасажирських перевезень, актуалізують та деактуалізують транспортні засоби тощо.

В умовах кризи, що спіткала українську економіку на зламі десятиліть, та подальшої широкомасштабної агресії Державна служба статистики України слушно припинила оновлення даних, але навіть дані попередніх періодів дозволяють спостерігати тенденції, що характеризують поступову трансформацію транспортної системи України (табл.1). Зміна головних торговельних партнерів, коригування потоків експорту-імпорту, динаміка споживчих переваг в умовах утвердження глобального проекту, поширення інформаційних технологій стали детермінантами відповідної редакції потреб та пріоритетів транспортної інфраструктури, окреслили імперативи її подальшої еволюції.

Таблиця 1

Вантажообіг за видами транспорту, 2016-2022, млн. ткм. [1, 2]

Рік	Залізничний	Морський	Річковий	Автомобіль- ний	Авіаційний	Трубо- провідний
2016	187557,5	2538,7	1465,0	58029,8	226,4	94378,8
2017	191914,1	2848,6	1422,9	62296,8	275,3	105434,4
2018	186344,1	1822,8	1540,2	72068,3	339,7	99239,9
2019	181844,7	1773,9	1613,8	64952,9	295,6	104528,1
2020	175587,1	1504,4	1372,9	65176,9	316,2	69281,8

Втім, реалії сьогодення, корекція економічної політики, насамперед зовнішньоекономічної, США викликають занепокоєння щодо подальшого розвитку глобалізаційних тенденцій та змушують сфокусувати увагу на перспективах глокалізаційного проекту/проектів (Європейського, Чорноморського, Афро-Азійського тощо), що ставить перед Україною

імперативне завдання модернізації транспортної інфраструктури, в межах якої абсолютним пріоритетом має користуватись саме автомобільна її складова.

Якщо залізничний транспорт, морський чи річковий демонстрували останніми роками загальмований, але ярко виражений спадний тренд, то авіаційна та автомобільна галузь були наочними свідченнями перспективності розвитку транспорту, можливостей нарощування вантажних перевезень за умов турбулентної ринкової кон'юнктури. На жаль, події 2020-х років поставили на паузу розвиток авіаційних перевезень, що постулює тимчасову неминучу деградацію даної галузі. Натомість, виклики широкомасштабного вторгнення, необхідність оперативного маневрування транспортними потужностями, переключення їх між коридорами, що закриваються, та коридорами, що актуалізуються, визначили відповідну трансформацію ієрархії потреб національної економіки. Тим самим фактично директивним стає завдання оновлення автотранспортної інфраструктури, її інноваційне вдосконалення за вимогами часу, впровадження в її повсякденне функціонування потужного комплексу інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаної літератури

1. Держстат України. Вантажообіг за видами транспорту. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tr.htm
2. Держстат України. Перевезення вантажів автомобільним транспортом за видами вантажів. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/tr/pv_avt/arh_pv_avt_21u.htm

*Білоцерківець В. В., д. е. н., професор,
професор кафедри міжнародної економіки
і соціально-гуманітарних дисциплін,
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
crummess@gmail.com*

*Самойленко Є. Г., к. е. н., доцент,
докторант кафедри міжнародної економіки
і соціально-гуманітарних дисциплін,
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

*Мотякін І. В.,
аспірант кафедри міжнародної економіки
і соціально-гуманітарних дисциплін,
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В КООРДИНАТАХ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: СЮЖЕТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ДОБИ КАРДИНАЛЬНИХ ШОКІВ

Історія національної економіки України завжди була буремною, позначеною глибокими кризами (наймасштабніша на теренах колишньої імперії), незвично високими показниками інфляції (рекордна в межах ліквідованого срср), стрімким відновлювальним економічним зростанням у середині 2000-х, дивовижно швидким зростанням експорту. Ряди негативних подій сусідили з рядами подій, зафарбованими, з економічної точки зору, у цілком позитивні кольори. З повною впевненістю можна стверджувати, що національна економіка України являла та являє хрестоматійно яскравий приклад реалізації на практиці ефекту Ноя [1].

Втім, останнє десятиліття виявилось навіть на тлі вже цілком звичних для національної економіки шоків надзвичайно складним, Україна опинилась під тиском факторів, очікувати появу яких було важко передбачити навіть найбільш професійним та креативним прогнозистам. Лише уява «візіонерів» футуристичного андеграунда могла згенерувати припущення щодо появи такої

їх комбінації. Тож каре негативних подій стало явищем непереборної сили, що зумовило відповідний розворот у русі національної економіки, невідворотну втрату її виробниками конкурентних переваг, перехід її до траєкторії падіння. Такими подіями стало вороже вторгнення, що розпочалось з 2014 року, за яким наступною подією стала глобальна пандемія COVID-19 та розгортання широкомасштабної агресії з 2022 року. Все це мало наслідком занурення національної економіки у кризовий стан.

За таких умов цілком логічними був би перехід до етатистського інструментарію, посиленню ролі держави у національній економіці. Саме подібні трансформації ми зараз маємо можливість спостерігати у вітчизняному економічному просторі. Монетаристський поштовх мав сприяти посиленню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, закріпленню за національними виробниками плацдармів на іноземних, насамперед, європейських ринках, утриманню власних, що опинилися під тиском виру глобальної конкуренції.

На жаль, у самому переліку державного інструментарію в результаті попередніх спроб опанувати економічну кризу, пом'якшити її наслідки, спостерігається певний брак ефективних підойм. Вимушений секвестр інструментарію детермінує акцентування уваги на найменш задіяному в актуальній економічній політиці інструментарію – фіскальній політиці.

Проблематика застосування інструментарію фіскальної політики, включення його до комплексу заходів, що мають сприяти виправленню перекосів, що формуються у кризовій національній економіці, дисбалансів, викликаних рецесійно-орієнтованим зростанням тіньового сектору, розкриття її дефінітивного ряду, проведення відповідних демаркаційних ліній між її компонентами вже тривалий час знаходяться у фокусі уваги наукового співтовариства. Особливо вагомим у дослідженні цієї предметної області є внесок таких відомих науковців, як Базилинська О., Бондарук Т., Гавриш О., Гончаренко Н., Завгородня О., Канєва Т., Краус Н., Лазебник Л., Оутс В., Руденко В., Панченко Н., Якушко І. [2-5] та багатьох інших західних та українських вчених.

Сюжети конкурентоспроможності національної економіки доби масштабних криз 2014-2025 років залишають надто мало сподівань на виправлення ситуації на ринку без активного впливу держави. При цьому головним гравцем у реалізації експансіоністської політики апріорі виступатиме фіскальна політика [2]. Слід зазначити, що впровадження класичного її інструментарію нашою владою зустріне на неминучу опозицію ринкових суб'єктів. Тривале погіршення ринкової кон'юнктури, посилення протягом останнього року інфляційних процесів, послаблення національної валюти, відповідна зміна умов здійснення господарської діяльності стають маркерами, що змушують ринкових акторів до дрейфу в тінь і, як результат, оптимізації власних податкових зобов'язань (що логічно має стати одним із важливих компонентів їх локальної стратегії відновлення конкурентоспроможності власної продукції на ринку).

Фіскальний інструментарій, що ефективно функціонував за стаціонарних економічних умов, втрачає свою актуальність [5]. Наростання дисбалансів у національній економіці, деформація її матерії тіньовими сегментами, що, з одного боку дають метастази у найбільш постраждалих галузях, а з іншого, утворюють цілі осередки «невидимих» для держави господарських операцій, визначають межі ортодоксальної фіскальної політики. Імперативом приглушення кризи, мінімізації її негативного впливу стає необхідність форсованої модернізації змісту фіскальної політики, її трансформації відповідно до вимог деформованого економічного ландшафту.

Список використаної літератури

1. Білоцерківець В.В., Донченко В.Ф., Морозов М.В. Циклічні аспекти економічного зростання: ефект Ноя. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2009. Вип. 256. Т. 4. С. 881-886.

2. Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Фролов І.Д. Стратегії та тактики реформування фіскальної політики в умовах кризи КОВІД-19: виміри міжнародної та національної економіки. *Сучасні проблеми обліку, аналізу,*

аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти. Дніпро. НМетАУ. 2021. С. 308-313.

3. Канєва Т.В., Стаднік О.О. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. *Економіка та суспільство.* 2023. №53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-29>

4. Руденко В.В. Ідентифікація функціональних складових фіскального механізму регулювання інвестиційного розвитку національної економіки. *Економіка та держава.* 2020. № 7. С. 73-78. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/12.pdf

5. Якушко І.В. Фіскальна політика: сутність та особливості впливу на розвиток національної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2020. №6. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-04>

Бурковський М.Д., аспірант
Український державний університет науки і технологій
oceanblackseaua@gmail.com

СЦЕНАРНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ДЛЯ НЕСТАБІЛЬНИХ РИНКІВ

Сучасна економіка функціонує в умовах динамічних змін, високого рівня невизначеності та циклічних криз, що періодично охоплюють як глобальні, так і національні ринки. Здатність підприємства адаптуватися до непередбачуваних змін зовнішнього середовища стає визначальним чинником його конкурентоспроможності та виживання. У таких умовах традиційні підходи до стратегічного планування, що ґрунтуються на лінійному прогнозуванні майбутнього, втрачають свою ефективність. Натомість на перший план виходять методи, що враховують багатоваріантність розвитку подій, серед яких ключове місце займає сценарне планування.

Сценарне планування як метод стратегічного управління виникло у 60-х роках XX століття внаслідок зусиль аналітиків компанії Shell, які шукали інструмент для зниження впливу нафтових шоків. У науковій літературі сценарне планування визначається як методологія, що передбачає розробку альтернативних варіантів майбутнього розвитку подій із врахуванням ключових факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Відмінною рисою цього підходу є не прагнення передбачити єдиний можливий сценарій майбутнього, а формування кількох логічно обґрунтованих моделей, кожна з яких має потенціал реалізації.

Методологічною основою сценарного планування є системний, процесний та контекстуальний підходи, які дозволяють враховувати складність зовнішнього середовища, внутрішню структуру підприємства та взаємодію між різними елементами бізнес-системи. Це забезпечує гнучкість у розробці стратегічних рішень і дозволяє готуватися до можливих «нестандартних» подій.

Нестабільні ринки характеризуються високою динамікою змін, нестачею достовірної інформації, волатильністю цін, коливаннями попиту та пропозиції, а також політичними або регуляторними ризиками. У таких умовах сценарне планування дозволяє підприємствам моделювати ймовірні ситуації розвитку подій та адаптувати до них відповідні стратегічні альтернативи.

Однією з головних переваг сценарного підходу є його здатність сприяти формуванню стратегічної гнучкості. Завдяки розробці кількох сценаріїв — як базового, так і оптимістичного чи песимістичного — підприємство отримує можливість не лише прогнозувати можливі виклики, а й заздалегідь готувати механізми реагування. Це особливо важливо для компаній, що працюють у секторах, схильних до різких коливань, таких як аграрний, енергетичний, транспортний сектори.

На відміну від традиційного стратегічного планування, яке часто передбачає фіксований курс дій, сценарне мислення сприяє креативному підходу до прийняття рішень, стимулює інтеграцію міжфункціонального досвіду та формує культуру проактивного управління ризиками.

Процес впровадження сценарного планування передбачає кілька ключових етапів. Насамперед, необхідно ідентифікувати стратегічно значущі чинники зовнішнього середовища, що можуть мати суттєвий вплив на діяльність підприємства. Це можуть бути економічні, політичні, технологічні, екологічні чи соціальні фактори. Далі здійснюється аналіз взаємозв'язків між цими чинниками та визначення ключових невизначеностей.

На основі цієї інформації формується кілька сценаріїв — альтернативних бачень розвитку подій. Для кожного сценарію розробляються відповідні стратегічні плани дій, оцінюються ризики та ресурсні потреби. На завершальному етапі відбувається регулярний перегляд і коригування сценаріїв відповідно до змін у зовнішньому середовищі.

Практика провідних компаній, таких як Shell, Siemens, Nestlé та інших, засвідчує високу ефективність сценарного підходу у стратегічному управлінні. В українському бізнес-середовищі цей інструмент поки що не набув широкого поширення, однак з огляду на зростання зовнішніх ризиків та нестабільність ринків, його актуальність зростає.

Сценарне планування є потужним інструментом стратегічного прогнозування, здатним забезпечити ефективне функціонування підприємств у турбулентному середовищі. Його головна цінність полягає у створенні простору для варіативного мислення, що дозволяє заздалегідь моделювати можливі шоки та забезпечувати гнучку адаптацію до них. Упровадження сценарного підходу сприяє зростанню стійкості підприємства, формуванню антикризових стратегій і зміцненню конкурентних позицій. Подальші дослідження доцільно зосередити на галузевій специфіці впровадження сценарного планування в Україні, а також на інтеграції цього методу з цифровими інструментами прогнозування.

Список використаної літератури

1. Андрущенко О. О. Методологія стратегічного планування в умовах невизначеності / О. О. Андрущенко // *Економіка та держава*. – 2021. – № 3. – С. 18–22.

2. Кондратюк А. І. Сценарне планування як сучасний інструмент стратегічного аналізу / А. І. Кондратюк // *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. – 2020. – № 5. – С. 92–97.

3. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави в умовах нестабільності: теорія і практика / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2020. – 232 с.

Гіль Б.С., аспірант
кафедри маркетингу та торговельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н.Каразіна
boris.gill.44@gmail.com

ІНСТРУМЕНТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМАХ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах цифровізації соціальні мережі стають важливим каналом комунікації для малих та середніх суб'єктів господарювання в Україні. Однією з найбільш актуальних рекламних платформ просування товарів та послуг є таргетована реклама Meta Ads, яка надає можливість запускати рекламні кампанії у соціальних мережах Facebook та Instagram.

Одним із найпрогресивніших інструментів у межах Meta Ads є автоматизовані кампанії Advantage+, що функціонують на основі алгоритмів штучного інтелекту. Цей інструмент створений для того, щоб допомогти рекламодавцям максимально ефективно використовувати рекламний бюджет, автоматизуючи ключові аспекти кампаній вбудованими алгоритмами ШІ. Advantage охоплює кілька основних функцій, серед яких Advantage+ Campaigns та Advantage+ Shopping Campaigns, що пропонують різні підходи до оптимізації рекламних кампаній.

Advantage+ Campaigns використовує алгоритми ШІ для автоматизації процесів створення та управління рекламними кампаніями, основний принцип роботи цього інструменту полягає в тому, що він знімає з рекламодавців

необхідність вручну налаштовувати аудиторії, формати реклами та бюджети. Система автоматично аналізує поведінкові дані користувачів, а також вибирає найбільш ефективні налаштування для досягнення заданих цілей. Як зазначає, цей інструмент, є ідеальним рішенням для малих і середніх суб'єктів господарювання в Україні, які прагнуть швидко запускати кампанії з мінімальними витратами часу [1].

Основні переваги Advantage+ Campaigns включають: автоматизацію таргетингу – кампанії налаштовуються на основі аналізу поведінки користувачів, їхніх інтересів та історії взаємодій із контентом; оптимізацію бюджету – платформа автоматично розподіляє бюджет між різними місцями розміщення та форматами, фокусуючись на тих, які забезпечують найкращі результати; простоту використання – платформа значно скорочує час на технічне налаштування та дозволяє суб'єктам господарювання зосередитися на створенні якісного контенту [1].

Advantage+ Shopping Campaigns розроблено спеціально для суб'єктів, які працюють у сфері електронної комерції. Ця функція автоматизує процеси створення та оптимізації рекламних оголошень для залучення клієнтів до купівлі товарів. Advantage+ Shopping Campaigns є ефективним для брендів, які прагнуть максимально адаптувати свої кампанії до поведінки споживачів. Ключові переваги Advantage+ Shopping Campaigns: динамічне формування оголошень – система автоматично створює оголошення на основі товарів, які є найбільш релевантними для цільової аудиторії; персоналізація – алгоритми платформи аналізують історію покупок користувачів та їхню поведінку для налаштування максимально персоналізованих оголошень; простота інтеграції – ця функція легко інтегрується з платформами електронної комерції, такими як Shopify, забезпечуючи плавний перехід користувачів від рекламного контакту до купівлі товару або послуги[2].

Використання функціоналу Advantage дозволяє рекламодавцям уникнути багатьох рутинних завдань, таких як налаштування аудиторій та розподіл бюджетів. Автоматизація забезпечує оптимальні результати за короткий час,

що є особливо корисним для малих і середніх суб'єктів господарювання. З іншого боку, залежність від алгоритмів може стати обмеженням для тих, хто бажає мати більше контролю над налаштуваннями кампаній [2].

Попри численні переваги, використання аудиторій Advantage у Meta Ads має і певні обмеження, автоматизація не завжди враховує специфічні потреби бізнесу, що може впливати на результативність кампаній. До того ж рекламодавцям варто враховувати, що алгоритми працюють на основі доступних даних, які можуть бути неповними або некоректними. Advantage+ Campaigns та Advantage+ Shopping Campaigns демонструють значний потенціал для оптимізації рекламних процесів за допомогою алгоритмів ШІ. Ці інструменти підходять для суб'єктів господарювання, які прагнуть швидко адаптуватися до потреб ринку та досягати високих результатів, мінімізуючи час і ресурси на налаштування кампаній.

Отже, використання автоматизованих рекламних рішень на платформах Meta, зокрема Advantage+ Campaigns, дає нові можливості для розвитку малих та середніх суб'єктів господарювання в цифровому середовищі. Завдяки інтеграції алгоритмів штучного інтелекту, ці інструменти забезпечують гнучке налаштування кампаній, автоматичне визначення цільових аудиторій і ефективний розподіл бюджету, що є критично важливим в умовах економічної нестабільності в Україні.

Список використаної літератури

1. Все про Advantage у Meta-рекламі: як працює і що вам може дати ця функція. *Genius.Space*. 2024. URL: <https://genius.space/lab/vse-pro-advantage-u-meta-reklami-yak-pratsyuye-i-shho-vam-mozhe-dati-tsya-funktsiya/> (дата звернення: 21.03.2025).
2. Facebook Advantage+ shopping campaigns: Are they worth the hype?. *Search Engine Land*. 2023. URL: <https://searchengineland.com/facebook-advantage-shopping-campaigns-worth-ecommerce-hype-394318/> (дата звернення: 21.03.2025).

*Гриценко Н.В. к.е.н., доцент,
доцент кафедри транспортних систем та логістики
gritsenkonatal@gmail.com
Козодой Д.С. к.т.н., доцент,
доцент кафедри охорони праці та навколишнього середовища
dmitry_1980@ukr.net
Український державний університет залізничного транспорту*

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ

Проблеми, пов'язані з інтеграцією економічної підтримки в сфері охорони праці, можна віднести до двох основних факторів. По-перше, відповідальність за економічне забезпечення охорони праці покладається виключно на роботодавця. По-друге, в рамках чинного законодавчого поля реалізація економічного забезпечення охорони праці на малих і середніх підприємствах характеризується певною складністю. Як відомо, держава встановила мінімальний орієнтир відрахувань на поліпшення умов праці в розмірі 0,2% для бюджетних підприємств і 0,5% для позабюджетної сфери [1]. Однак більшість підприємств обмежують свої інвестиції в охорону праці мінімумом. Хоча прямої заборони підприємствам інвестувати значні суми в охорону праці немає, це практика, яка рідко дотримується. По-третє, ситуацію ускладнює домінуючий «залишковий» принцип економічного забезпечення охорони праці, який не надає їй статусу основного показника ефективності господарської діяльності організації щодо сприяння зростанню прибутку. Отже, з точки зору багатьох роботодавців, фінансова підтримка охорони праці може бути маргінальним питанням, віднесеним до тих ресурсів, які залишаються нереалізованими.

Зазначені обставини яскраво свідчать про наявність трудового опортунізму з боку роботодавців щодо своїх працівників, зокрема дотримання норм законодавства про охорону праці та конституційного права на залучення до праці в безпечних умовах.

Економічне забезпечення суб'єктів малого підприємництва виявляється недостатнім, працівники не забезпечені засобами індивідуального захисту, недостатньо медичних оглядів та навчання працівників правилам охорони праці. В окремих організаціях стан виробничого обладнання та конструктивних елементів виробничих приміщень і будівель створює реальну загрозу життю та здоров'ю працівників. Важливо зазначити, що інспектори Держпраці часто спостерігають розбіжності між економічною підтримкою охорони праці та нормативом фінансування таких заходів. У таких випадках акцент робиться не на інвестиціях у збереження людських ресурсів, а на поверхневому дотриманні вимог офіційних норм [1]. Фінансове забезпечення охорони праці, яке спостерігається в таких випадках, пояснюється двома основними факторами. По-перше, малим і середнім підприємствам часто не вистачає фінансових ресурсів, необхідних для розвитку свого бізнесу. По-друге, керівники можуть зневажливо ставитися до охорони праці.

Складно обговорювати практичну реалізацію теоретико-методологічних основ економічного обґрунтування охорони праці в контексті управління людськими ресурсами на українських підприємствах. У цьому контексті термін «основи» відноситься до теоретичної бази, що регулює економічне забезпечення охорони праці, її базові принципи та джерела, а також методологічні досягнення, призначені для оцінки та аналізу відповідних показників. Останні визначаються як економічні та соціальні характеристики охорони праці та її економічного забезпечення в конкретних виразах із кількісними значеннями [2,3]. Хоча теоретичні основи частково відображені в нормативно-правовій базі, вони не дають повного уявлення про процеси економічного забезпечення охорони праці. Виходячи з цього необхідна розробка методологічної бази, за допомогою якої можна вивчати, оцінювати, аналізувати характеристики економічного забезпечення. Основними методами даної методології повинні бути: оцінка втрат валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, показники втрат фонду робочого часу (ФРЧ), виплата пенсій за списками № 1 і № 2. При цьому основним економічним показником повинна

виступати відповідність обсягу фінансування законодавчому нормативу, оскільки численні соціально-економічні процеси базуються на економічному забезпеченні заходів з охорони праці.

Отже, для обґрунтування економічного забезпечення охорони праці необхідно здійснити такі заходи:

- проаналізувати та оцінити достатність теоретико-методологічних засад, що склалися на сьогодні.

- визначити джерела та сформулювати принципи господарського забезпечення.

- розробити методику оцінки економічного забезпечення охорони праці, поєднуючи соціальні та економічні показники, що відображають переваги економічного забезпечення заходів з охорони праці на підприємстві.

Важливо зазначити, що економічне забезпечення охорони праці має соціальний ефект, а саме збереження життя і здоров'я працівників, зниження рівня аварійності та захворювань на виробництві.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.nreg=1105-15> (дата звернення 21.03.2025)

2. Заїченко В. І. «Основи охорони праці», Курс лекцій. Харк. нац. ун-т. міськ. госп-ва. ім. О. М. Бекетова – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 120с.

3. A. N. Fleenko, M. O. Barancheev, (2015) Methods for assessing the labour potential of an organization. Scientific world, P. 8-14.

4. N. R. Hadasevich, (2014) Evaluation of labor potential: approaches and methods, Cybernetics, 6, P. 8-16.

*Грицина О.В., к.е.н., доцент,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Шолудько О.В., к.е.н., доцент,
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Музика М. Г., здобувач вищої освіти
Львівський національний університет ветеринарної медицини і
біотехнологій ім. С.З. Гжицького
ogrytsyna@ukr.net*

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ В УКРАЇНІ

У сучасному світі фінансова інклюзія, як процес забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, незалежно від їхнього соціального статусу, доходу чи місця проживання, є невід'ємною складовою економічного розвитку та соціальної стабільності. Країни Європейського Союзу (ЄС) досягли значних успіхів у її розвитку, розробивши та впровадивши низку стратегій та ініціатив, спрямованих на розширення доступу до фінансових послуг для всіх громадян. Україна, як країна, що прагне до європейської інтеграції, також зацікавлена у розвитку фінансової інклюзії. Проте, наразі рівень фінансової інклюзії в Україні залишається нижчим, ніж у країнах ЄС. Тому вивчення досвіду країн ЄС у сфері фінансової інклюзії та його адаптація в Україні є актуальним та важливим завданням, що сприятиме підвищенню рівня фінансової інклюзії в Україні та забезпечить її сталий розвиток.

Країни ЄС досягли високого рівня фінансової інклюзії завдяки комплексному підходу, який включає розвиток фінансової грамотності, удосконалення законодавчої бази та впровадження інноваційних фінансових технологій. Високий рівень фінансової грамотності є одним із ключових факторів, що визначають довіру населення до фінансових установ та сприяють активному використанню фінансових послуг. Водночас забезпечення широкого доступу до фінансових послуг, включаючи розвиток платіжної інфраструктури

та впровадження цифрових технологій, сприяє підвищенню рівня фінансової інклюзії.

Рівень фінансової інклюзії в країнах ЄС залишається стабільно високим. У таких країнах, як Нідерланди, Австрія та Велика Британія, рівень фінансової інклюзії досягає 98–100%. У країнах Східної Європи, таких як Чехія, Угорщина, близько 80% населення мають банківські рахунки. Ці показники свідчать про успішну реалізацію політики фінансової інклюзії в країнах ЄС та можуть бути корисними для України при розробці власних стратегій у цій сфері. Україна досягла позитивної динаміки розвитку фінансової інклюзії. Згідно з дослідженням НБУ, середній рівень фінансової грамотності українців становить 12,3 бала з 21 можливого, що є нижчим за рекомендований ОЕСР мінімум у 14 балів. Найвищі показники спостерігаються у вікових групах 25–34 роки (12,7 бала) та 30–59 років (12,6 бала), тоді як найнижчі — серед молоді 18–19 років (10,1 бала) та осіб старше 60 років (11,6 бала). За даними Світового банку, близько 70 % дорослого населення України мають банківські рахунки, що є нижчим за середній показник по Європі та Центральній Азії. Це свідчить про необхідність розширення доступу до фінансових послуг, особливо в сільській місцевості. В останні роки спостерігається зростання кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток, що свідчить про поступовий перехід населення до безготівкових розрахунків та розвиток платіжної інфраструктури. Так, частка дорослого населення, яке використовує безготівкові платежі становить близько 65 відсотків. У нас функціонує розгалужена мережа банківських відділень та банкоматів, проте їхнє розташування є нерівномірним, тому у віддалених регіонах доступ до фінансових послуг є обмеженим. В Україні активно розвиваються цифрові фінансові послуги, такі як мобільний банкінг та інтернет-банкінг. Проте, рівень проникнення цифрових фінансових послуг серед населення залишається недостатнім. Доступ до інших фінансових послуг, таких як кредитування, страхування та інвестиційні продукти, також є обмеженим для значної частини

населення. Зокрема, частка населення, яке має доступ до кредитів складає лише 35 відсотків, а частка населення, яке заощаджує в банках лише 30 відсотків.

Загалом, аналіз сучасного стану фінансової інклюзії в Україні свідчить про те, що країна має значний потенціал для розвитку цієї сфери. Проте, для досягнення цієї мети необхідно вирішити низку проблем, таких як обмежений доступ до фінансових послуг для окремих груп населення, низький рівень фінансової грамотності, соціально-економічні та географічні бар'єри, а також недостатнє фінансування та координація державної політики у сфері фінансової інклюзії. Досвід країн ЄС може стати цінним ресурсом для досягнення цієї мети. Однак, успіх цієї адаптації залежить від урахування особливостей українського контексту, активної участі держави, бізнесу та громадянського суспільства, а також постійного моніторингу та оцінки ефективності вжитих заходів. Як результат, реалізація цих заходів дозволить підвищити рівень фінансової інклюзії в Україні, збільшити доступність фінансових послуг та стимулювати економічне зростання.

Список використаної літератури

1. Абрамова І. В. Стан і пріоритети фінансової інклюзії в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №10. С. 294–300.
2. Краус, К., Краус, Н., Поченчук, Г. Інституціональні аспекти та цифровізація фінансової інклюзії в національній економіці. *InnovationandSustainability*. 2022., №2, С. 18–28.
3. UFA2020 Overview: UniversalFinancial Access by 2020 / TheWorldBank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>.

*Завгородня О.О., д-р. екон. наук, проф., професорка
кафедри міжнародної економіки і
соціально-гуманітарних дисциплін,
Жмуренко В.Г., аспірант,
Жилюк Є.В., здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
elenzavg@gmail.com*

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Відкритість є атрибутивною характеристикою буття національних економічних систем, що в сьогоденні істотно впливає на їх функціонування, самовідтворення, самоорганізацію та розвиток в глобальному середовищі [1].

Характеристика певної економічної системи як відкритої означає, що вона: 1) неперервно обмінюється із середовищем ресурсами та результатами діяльності відповідно до її спеціалізації в міжнародному поділі праці; 2) має екзогенну складову серед факторів руху та певну залежність від економічного довкілля й контактного поля. При цьому передбачається, що зовнішня детермінація не обмежується спрямованими чи стохастичними поштовхами, впорядковуваними чи дестабілізаційними впливами, скидами ззовні чи назовні ентропії тощо. Її роль значно важливіша, бо саме за характером взаємодій «система ↔ середовище» й залежно від чутливості, оперативності та ефективності відповідних контурів зворотного зв'язку визначаються ступені свободи руху, відтворювальний та динамічний потенціал системи - той максимум, на який вона спроможна при її перебуванні у просторі дії певних сил і обмежень. Водночас середовище розглядається як джерело додаткових можливостей розвитку, що дозволяють долати внутрішні товарно-ресурсні дефіцити/профіцити, користуватися вигодами ефекту масштабу виробництва, спонукають до адаптивних інновацій, посилення міжнародної конкурентоспроможності та конкурентостійкості, підживлюють економічне буття новими ідеями, сенсами руху та запитами.

Врахуванням провідних, визначальних для сьогодення та майбутнього тенденцій розвитку глобальної економіки є актуальним, насамперед, для відкритих малих національних економік, що через обмежену суб'єктність, неможливість реально впливати на кон'юнктуру, ціни та «правила гри» на світових ринках, змушені сприймати їх як зовнішньо задані константи поведінки. Типовим прикладом малої економіки є Україна, питома вага якої у ВВП світу за період 2000-2023 рр. коливається в діапазоні від 0,11% до 0,27% , а в світовому експорті товарів і послуг від 16% до 41%(рис. 1). В обох випадках із тенденцією до зниження.

Рисунок 1 – Внесок України у ВВП світу та світовий експорт товарів і послуг, 1990-2023 рр. [2].

В Україні суб'єкти господарювання вже опанували усі можливі форми міжнародних економічних відносин, про що свідчать дані її платіжного балансу. Той факт, що тривалий час серед них найбільш масштабною й розвиненою залишається міжнародна торгівля, визначає доцільність сфокусувати увагу на глобальних тенденціях, важливих для її провадження суб'єктами ЗЕД. Йдеться, насамперед, про наступні тренди та метаморфози [3-4]:

- прискорені темпи зростання світового товарообігу порівняно із

темпами зростання ВВП світу, подальша регіоналізація, сегментація та диференціація за товарними групами світового ринку;

– інтелектуалізація та інформатизація економічної діяльності, що супроводжують перехід від індустріальної до постіндустріальної стадії суспільного розвитку (Індустрія 4.0 – 5.0), обумовлюють відмову від моделі закритих інновацій, масовий інноваційний краудсорсинг, породжують відповідні асиметричні інноваційні форми конкурентної боротьби, визначають гіпершвидкісний характер змін глобального конкурентного середовища, умов конкуренції та конкурентної політики;

– технологічне ускладнення світового товарообігу, проявом якого є збільшення питомої ваги торгівлі high-tech послугами та готовими високотехнологічними промисловими виробами, зростання обсягів міжфірмового товарообміну ТНК за трансфертними цінами, поширення франчайзингових мереж як альтернативи традиційному експорту-імпорту, тощо.

Врахування вищезазначених трендів при розробці та провадженні зовнішньоторговельної діяльності сприятиме підвищенню якості відповідних управлінських рішень. Насамперед, йдеться про наголос на посиленні впливу інноваційного фактору на зміну умов і швидкості глобальної конкуренції, а також на його провідній ролі у посиленні розвинутих міжнародних конкурентних переваг національної економіки, в успішній адаптації її суб'єктів господарювання до змін середовища та їх убезпечення від конкурентних загроз глобального ринку.

Список використаної літератури

1. Філософія та методологія економічної науки: Підручник / За ред. проф. В.М. Тарасевича. Дніпро: ПБП «Економіка», 2019. С.69-71.
2. WorldBankGroup. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>
3. Смолій Л., Осіпова А., Костюк В. Тенденції трансформації міжнародного бізнесу під впливом глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-6>

4. Ярмач О.В., Черняєва А.О. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2020. Вип. 43. С. 35-38.

*Метошоп І.М., к.е.н., доцент
доцент кафедри прикладної економіки,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
iryna.metoshop@nung.edu.ua*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ РИЗИКІВ НАФТОГАЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

В умовах високої невизначеності та мінливості ринкового середовища нафтогазові підприємства потребують ефективної системи внутрішнього контролю, яка б дозволяла ідентифікувати та оцінювати ризики, розробляти та впроваджувати заходи щодо їх мінімізації, забезпечувати дотримання законодавства та внутрішніх процедур та підвищувати ефективність використання ресурсів.

У наукових публікаціях Фадєєвої І. Г., Пирого А. М. [1], Комеліної О., Щербіної С. [2], Герасименка О. М. [3], Баули О. В., Ружевича Д. І. [4] та інших авторів розглянуті питання систематизації та класифікації ризиків нафтогазових підприємств, розробки методичного інструментарію для управління ризиками, аналізу ризикоутворюючих факторів, оцінки підприємницьких ризиків, а також аналіз екологічних ризиків. Однак, на сьогодні ситуація ще більше ускладнилась в умовах війни, до вищезазначених ризиків додаються ще і ризики, пов'язані з фізичним пошкодженням об'єктів інфраструктури, з перебоями в постачанні енергоносіїв, з кібератаками на критичну інфраструктуру. Усі ці фактори суттєво впливають на діяльність нафтогазових підприємств в Україні та потребують розробки нових підходів до управління ризиками. На нашу думку саме ризик-орієнтований підхід до внутрішнього контролю дозволяє зосередити увагу на найбільш суттєвих ризиках та забезпечити їх ефективне управління.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України особливої гостроти набули фінансові виклики. Нестабільна ситуація сприяє нецільовому використанню коштів, а корупційні схеми при розподілі гуманітарної допомоги та державних ресурсів загрожують ефективності. Крім того, слабе управління дебіторською та кредиторською заборгованістю може призвести до серйозних касових розривів, особливо з урахуванням того, що частина контрагентів зазнала руйнувань через бойові дії. Водночас ринкова волатильність цін на енергоносії зросла до непередбачуваного рівня, створюючи ризики як дефіциту, так і зменшення попиту на окремі продукти.

Виробничі ризики суттєво посилилися через постійні загрози фізичного знищення чи пошкодження критичних об'єктів інфраструктури внаслідок атак, обстрілів чи диверсій. Через нестачу кваліфікованого персоналу, мобілізацію та стресові умови праці зростає ризик порушення технологічних процесів, що, у свою чергу, може призвести до аварій. Зношеність обладнання у поєднанні з обмеженими можливостями для його оновлення стала критичним фактором ризику. Безпека працівників постійно під загрозою, адже виконання робіт часто відбувається в умовах бойових дій.

Екологічні ризики набули критичного масштабу. Пошкодження трубопроводів або об'єктів зберігання енергоносіїв можуть спричинити масштабні пожежі та витіки, що забруднюють повітря, ґрунт і водні ресурси. Дотримання екологічних стандартів у воєнних умовах часто стає неможливим, що несе довгострокові негативні наслідки для довкілля.

Геополітичні ризики також суттєво впливають на функціонування галузі. Блокада портів, руйнування логістичних маршрутів, часті зміни законодавства та загальна політична нестабільність ускладнюють планування, реалізацію проєктів і постачання. У внутрішньому управлінні спостерігається брак фахівців, нечіткі процедури та недостатня цифровізація.

Окрему загрозу становлять суто воєнні чинники — від фізичного знищення об'єктів до енергетичних перебоїв, логістичних колапсів, кібератак

на системи управління та ризиків, пов'язаних із недоброчесним обліком або розподілом гуманітарної допомоги.

Отже, українська нафтогазова галузь діє в умовах виняткових ризиків, які потребують термінового посилення внутрішнього контролю та впровадження гнучких, адаптивних стратегій для протидії викликам війни та забезпечення стабільності функціонування. Посилений моніторинг та аудит стають ключовими інструментами для виявлення та запобігання зловживанням, а налагоджена комунікація між усіма рівнями управління та зовнішніми партнерами сприяє швидкому реагуванню на нові загрози.

Список використаної літератури

1. Фадєєва І. Г., Пиріг А. М. Аналіз ризик-середовища нафтогазовидобувних підприємств. *БІЗНЕСІНФОРМ*. № 7. 2019. С.312-319. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-7_0-pages-312_319.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Комеліна О., Щербініна С. і Крайнев В. Оцінка підприємницьких ризиків для підприємств нафтогазового сектора. *Економіка і організація управління*. 2022), С.97-109. DOI:<https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.10>.
3. Герасименко О. М. Ідентифікація ризиків енергетичних та енергопродукуючих компаній в Україні з використанням fishbonediagram. *Вчені записки Університету «КРОК»*, ((3) 55), 2019. С.184–193. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-55-184-193>
4. Баула О. В. , Ружеви́ч Д. І. Передумови інноваційного розвитку нафтогазової галузі України в умовах трансформації економіки. *Актуальні проблеми економіки* № 8 (278), 2024. https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/08/8.24._topic_Oleksii-Baula-Dmytro-Ruzhevych-95-106-1.pdf
5. Українська нафта: як галузь розвивається під час війни. URL: <https://www.ukrainer.net/nafta-i-viyna/>

*Решетняк О. І., д.е.н., доцент,
завідувач сектору промислової політики
та інноваційного розвитку відділу
промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України,
reshetele@ukr.net*

*Трушкіна Н.В., к.е.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник сектору промислової
політики та інноваційного розвитку відділу
промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України,
nata_tru@ukr.net*

СУТНІСТЬ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В останні роки структурні інфраструктурні зміни суттєво впливають на резильєнтність [1] якості життя населення України. Це обумовлено тим, що якість життя є комплексним показником, який відображає рівень задоволеності середовищем (оцінка стану інфраструктури, якості послуг, які надаються у різних сферах економіки, і умов для життя, створених для населення) та особистим комфортом мешканців.

Як свідчить дослідження [2], на сьогоднішній день не існує єдиної наукової позиції стосовно визначення поняття «інфраструктура». Це обумовлено, по-перше, тим, що дослідники є представниками різних наукових шкіл зі своїми підходами й особливостями. А, по-друге, неоднозначністю та багатоаспектністю терміна «інфраструктура». Варто зазначити, що інфраструктура з наукового погляду є категорією універсальною, оскільки використовується у різних науках. Відповідно у кожному науковому напрямі сформувалася власна система категорій, яку застосовують для дослідження значення інфраструктури. Дослідники під терміном «інфраструктура» здебільшого розуміють систему, системну економічну категорію, комплекс видів економічної діяльності, частину національної економіки, належні умови,

ресурс, механізм, критично важливу складову середовища тощо. Водночас переважна більшість авторів розглядають інфраструктуру як «точку зростання» національної економіки, спираючись на теорії розміщення, економічного зростання та інноваційного розвитку.

У науковій літературі виявлено чотири основних підходи до генези поняття «інфраструктура» (хронологічний, етимологічний, історичний (історико-формаційний та історико-цивілізаційний), економічний). Можна стверджувати, що всі підходи є обґрунтованими та актуальними, оскільки саме поняття «інфраструктура» є комплексним і багатоаспектним. Їх застосування залежить від цілей дослідження – оптимальна інтегральна модель інфраструктури має відображати та враховувати всі зазначені аспекти, оскільки відокремлене використання будь-якого з них істотно звужує уявлення дослідника про сутність інфраструктури. Разом з тим, на наш погляд, доцільно застосовувати комплексний підхід, оскільки за його допомогою можливо узагальнити суть і зміст поняття «інфраструктура», врахувати наукові здобутки та практичний досвід у формуванні критичної інфраструктури, а також відслідкувати процеси її функціонування і модернізації на сучасному етапі воєнного та повоєнного відновлення економіки України [3].

Узагальнюючи одержані результати досліджень, можна надати авторське трактування поняття «інфраструктура» як сукупності різноманітних інституцій (установи, організації), інститутів (правила, норми), видів економічної діяльності, необхідних для ефективного функціонування та управління національним господарством у контексті досягнення сталого розвитку та забезпечення резильєнтності якості життя населення.

Слід наголосити, що військові дії унаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України становлять серйозні інфраструктурні загрози і ризики, які негативно впливають на розвиток національної економіки та якість життя населення. Як зазначено у роботі [1], криза, викликана російсько-українською війною, стала четвертим найсуттєвішим економічним шоком в Україні, що призводить до значних втрат у виробничому секторі та

інфраструктурі, зниженню якості життя населення і соціальних збитків. У 2022 р. понад 7 млн осіб погіршили свій матеріальний стан, а рівень бідності сягнув 24% населення. Унаслідок війни суттєво знизилася кількість робочих місць і доходів, зменшилася купівельна спроможність та обсяги наявних активів [4].

Це підтверджують і результати опитування 2018 респондентів у макрорегіонах України, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 р. [5]. Так, 52,4% опитаних зазначили, що потерпали від відключень електроенергії, води, опалення як безпосереднього наслідку війни. У 20,8% респондентів значно скоротилися доходи, що негативно вплинуло на якість їх життя. У ході дослідження «18 місяців потому: оцінка психічного здоров'я та психосоціальних потреб в Україні», проведеного HIASUkraineІГО»Дівчата» з червня по серпень 2023 р. [6], встановлено, що майже третина населення України (35%) мали рівень добробуту та якості життя нижче середнього або низький.

За підрахунками експертів Світового банку та Єврокомісії за методологією RapidDamageandNeedsAssessments (RDNA2) Світового банку [7],сума завданого ушкодження внаслідок війни в Україні за період з 24 лютого 2022 р. по 24 лютого 2023 р. складала 134,7 млрд дол. При цьому вартість пошкодженої житлової інфраструктури становила 50,4 млрд дол., транспортної – 35,7, енергетичної – 10,6, критично важливих об'єктів інфраструктури сектору водопостачання та очищення води – 2,2 млрд дол. Слід зауважити, що потреби на відновлення житлового фонду становлять 68,6 млрд дол. (це на 36,1% більше порівняно із збитками пошкодження житла), а секторів інфраструктури – 156,4 млрд дол. (це майже у 3 рази більше порівняно із збитками пошкодження стратегічно важливих об'єктів інфраструктури) [7].

Як показують результати комплексного опитування 1000 респондентів, проведеного 19 березня 2022 р. соціологічною групою «Рейтинг» у рамках проєкту «Україна в умовах війни» [8], 51% вважає, що на відбудову інфраструктури та національної економіки країни вистачить 5 років. І 61%

готові долучитися до економічного та інфраструктурного відновлення України. При цьому 90% опитаних стверджує, що економічні та інфраструктурні втрати України за час війни має компенсувати росія; 21% – країни Європи; 17% – міжнародні організації; 12% – США [8].

Виходячи з вищевикладеного можна дійти висновку, що повоєнне відновлення інфраструктури та економіки має дати поштовх до формування принципово нової моделі якості життя населення України. Ключовими драйверами розвитку післявоєнної економіки мають стати відсутність військових та інфраструктурних загроз, підвищення стандартів життя і рівня доходу, створення нових робочих місць тощо. Крім цього, значне зростання інвестицій в інфраструктуру та трансформація інфраструктурних послуг дозволять переосмислити питання стійкості стратегічно важливих об'єктів інфраструктури та резильєнтності якості життя населення України.

Тому у перспективі планується ідентифікувати зовнішні інфраструктурні загрози для забезпечення резильєнтності якості життя населення в Україні.

Список використаної літератури

1. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Резильєнтність економіки: сутність і виклики для України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 30-41. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>.

2. Трушкіна Н. Еволюція теоретичних поглядів на сутність поняття «інфраструктура». *Věda a perspektivy*. 2023. № 3(22). Str. 125-143. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3\(22\)-125-143](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3(22)-125-143).

3. Bezpartochnyi M., Khaustova V., Trushkina N. Investment support for the critical infrastructure development of territorial communities in the conditions of post-war reconstruction of the Ukrainian economy. *Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development*: scientific monograph. Plovdiv: Higher School of Security and Economics Publishing Complex, 2024. P. 173-193. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12519297>.

4. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Сутність і методичні підходи до оцінки економічного потенціалу країн світу як основи формування їх воєнної могутності. *БізнесІнформ*. 2022. № 12. С. 17-28. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-17-28>.

5. Опір агресору, волонтерство, обстріли інфраструктури: як повномасштабна війна вплинула на життя українців. *Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва*. 2022. URL: https://dif.org.ua/article/opir-agresoru-volonterstvo-obstrili-infrastrukturi-yak-povnomasshtabna-viyna-vplinu-na-zhittya-ukraintsev?fbclid=IwAR3mvi67372b0uyFptkB9FnEjH0Zh9ccAHAF5JrJP_JKsZNWm02V6ncqLnM#_Toc128066177.

6. Третина українців має нижчий середнього рівень якості життя, 70% невпевнені у майбутньому. *Ukrinform*. 2023. 15 листопада. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3787253-tretina-ukraintsev-mae-riven-akosti-zitta-nizcij-serednogo-70-nevpevneni-u-majbutnomu.html>.

7. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022 – February 2023. *World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations*. 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf>.

8. Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни (19 березня 2022). *Соціологічна група «Рейтинг»*. 2022. 23 березня. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyy_opros_adaptaciy_a_ukraintsev_k_usloviyam_voyny_19_marta_2022.html?fbclid=IwAR0aEcUa2N-IcUF6z4ZpJQG_Xlg2EEed35FPLWpD3Ql2CuLjcE5eAZKr9new.

*Усенко М.П., аспірант,
аспірант кафедри економічної інформатики
Бандоріна Л.М., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
mru.mailbx@gmail.com*

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНА АРХІТЕКТУРА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Сучасна економіка швидко трансформується під впливом цифрових технологій, охоплюючи всі рівні управління — від локального до глобального. Ця трансформація стосується не тільки бізнес-процесів, а й фундаментальних принципів функціонування соціально-економічних систем. В умовах стрімкого технологічного розвитку, підприємства стають не просто учасниками цифрової трансформації, а її основними складовими, що впливають на динаміку, гнучкість та стійкість розвитку.

У центрі цієї трансформації знаходиться інформаційно-технологічна архітектура(ІТА) – складна багатокомпонентна система, яка формує цифрову основу всієї господарської діяльності. ІТА – це сукупність апаратних та програмних комплексів, комунікаційних каналів, хмарних платформ, аналітичних інструментів, а також систем безпеки та управління даними. Функціонування сучасного підприємства сьогодні неможливо уявити без використання таких архітектурних ІТ-рішень, оскільки саме вони дозволяють досягти безперервності бізнес-процесів. Сучасні ІТА дозволяють підприємствам впроваджувати омніканальні стратегії обслуговування клієнтів, забезпечуючи безшовну взаємодію через різні канали – від мобільних додатків до соціальних мереж. Це підвищує задоволеність клієнтів та зміцнює їхню лояльність. Крім того, підприємства можуть використовувати ІТА для оптимізації ланцюжків постачання, поліпшення управління запасами та підвищення ефективності взаємодії з постачальниками. Прикладом успішної трансформації є компанія

Husqvarna, яка впровадила цифрову архітектуру для управління своїми бізнес-процесами, що дозволило компанії підвищити гнучкість, прискорити прийняття рішень, покращити взаємодію з клієнтами та адаптуватися до мінливих ринкових умов, зміцнивши свої позиції на ринку [1].

Однак ІТА – це не просто спосіб організації внутрішніх процесів підприємства. Вона виступає стратегічним елементом, що впливає на глобальні соціально-економічні процеси: від інтеграції із зовнішніми цифровими платформами та наскрізною цифровізацією управління до участі у глобальних ланцюжках створення доданої вартості, трансформації взаємодії з клієнтами та формування нових моделей зайнятості. Наприклад, розвиток цифрових платформ призвів до появи цифрових робочих місць та віддаленої зайнятості, розширивши можливості для трудової мобільності та інклюзивності, особливо в умовах глобальних змін, таких як пандемія COVID-19. Підприємства, що активно впроваджують цифрові технології, стають центрами тяжіння висококваліфікованих фахівців, сприяючи розвитку людського капіталу в регіонах. Через цифрові технології компанії здатні впливати на споживчі практики, стандарти взаємодії на ринку, структуру зайнятості та навіть просторовий розвиток територій. Тобто, ІТА виступає найважливішим фактором конкурентоспроможності та адаптивності бізнесу, забезпечуючи ефективну інтеграцію технологій у стратегічне та операційне управління. Більше того, вона стає системною основою сталого економічного розвитку та цифрової трансформації на рівні галузей та регіонів [2].

Таким чином, в умовах інтенсивної цифровізації ІТА стала критично важливою для стійкості та розвитку бізнесу, але її впровадження та експлуатація може супроводжуватися низкою серйозних ризиків, пов'язаних із залежністю від надійності ІТ-провайдерів та наявністю належного рівня кібербезпеки. Так, наприклад, збій у оновленні програми Falcon від CrowdStrike у липні 2024 року, призвів до масових порушень у роботі Windows-систем, і як наслідок, до масових збоїв у транспортній, медичній та державній ІТ-інфраструктурах [3]. Також існує ризик нерівномірності цифрової

трансформації між різними регіонами та секторами економіки, що призводить до збільшення цифрового розриву та зниження конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Отже, інформаційно-технологічна архітектура підприємств у наш час перестала бути лише внутрішнім елементом ІТ-інфраструктури. Її значення значно ширше і глибше – вона стала системотворчим чинником як самого підприємства, так і навколишнього соціально-економічного середовища. Через ІТА реалізується не просто цифровізація процесів, а якісне переосмислення логіки функціонування бізнесу, управління ресурсами, взаємодії з ринком та суспільством.

Список використаної літератури

1. How Digital Transformation affects Enterprise Architecture Management – a case study URL: <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=ijispm> (дата звернення 19.04.25).

2. Enterprise architecture and Digital Transformation URL: <https://kissflow.com/digital-transformation/enterprise-architecture-digital-transformation/> (дата звернення 20.04.25).

3. The Microsoft/CrowdStrike outage shows the danger of monopolization | Microsoft IT outage | The Guardian URL: <https://www.theguardian.com/technology/article/2024/jul/20/the-microsoftcrowdstrike-outage-shows-the-danger-of-monopolization> (дата звернення 21.04.25).

*Федорович І.М., к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансових технологій
та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет
irkafed@ukr.net*

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ЗМІН НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Фонди соціального страхування відіграють ключову роль у забезпеченні соціальної безпеки населення, акумулюючи страхові внески та фінансують виплати в разі настання певних страхових випадків. Одним із визначальних чинників, що впливає на їх фінансову стабільність, є демографічні зміни в суспільстві. Старіння населення, зниження народжуваності та зростання тривалості життя створюють нові виклики для функціонування фондів соціального страхування.

Демографічні зміни виступають одним із найвагоміших чинників, що визначають фінансову стійкість фондів соціального страхування. Сучасні демографічні процеси мають складний і багатовимірний характер, зумовлюючи як безпосередні, так і опосередковані наслідки для системи соціального захисту. Однією з головних тенденцій є старіння населення, що проявляється у збільшенні частки осіб пенсійного віку в загальній структурі населення та обумовлює зростання навантаження на фонди соціального страхування, оскільки кількість отримувачів соціальних виплат зростає, тоді як кількість застрахованих осіб, які здійснюють внески, поступово зменшується. Відповідно, зростає фінансовий тиск на фонди, що створює ризики для їхньої довгострокової платоспроможності [1].

Іншою важливою демографічною тенденцією є скорочення рівня народжуваності. Низький рівень народжуваності призводить до зменшення чисельності молодого працездатного населення, яке в майбутньому повинне забезпечувати наповнення фондів шляхом сплати страхових внесків. Таким

чином, демографічне старіння в поєднанні зі зменшенням народжуваності формує подвійний виклик для фінансової стійкості соціального страхування.

Не менш вагомим чинником є зростання тривалості життя. Підвищення середньої тривалості життя є позитивним явищем з точки зору якості життя населення, проте воно також збільшує період, протягом якого особа отримує соціальні виплати, що у свою чергу, підвищує загальні витрати фондів і вимагає ретельного перегляду фінансових моделей їхнього функціонування.

Важливу роль відіграють і міграційні процеси. Масова трудова міграція, характерна для багатьох країн, зокрема України, призводить до зменшення кількості платників страхових внесків на національному рівні. Виїзд працездатного населення за кордон з метою працевлаштування знижує доходи фондів соціального страхування, тоді як зобов'язання перед застрахованими особами залишаються високими.

В умовах недостатньої компенсації міграційних втрат через внутрішні резерви чи залучення мігрантів до національної економіки проблема фінансової нестабільності фондів лише загострюється.

Відтак, демографічні зміни безпосередньо позначаються на фінансовій стійкості фондів соціального страхування, формуючи низку серйозних економічних і соціальних викликів. Одним із найважливіших наслідків є зростання дефіциту коштів у фондах. Демографічний дисбаланс, що проявляється в збільшенні кількості отримувачів соціальних виплат та зменшенні кількості осіб, які сплачують внески, порушує пропорції, необхідні для стабільного функціонування системи. При скороченні надходжень і одночасному зростанні витрат фонди опиняються в умовах фінансової нестачі, що загрожує їх спроможності виконувати зобов'язання перед застрахованими особами [2, с. 47].

Ще одним важливим наслідком є підвищення навантаження на працююче населення. З метою збалансування бюджету фондів може виникнути необхідність збільшення розміру страхових внесків, що своєю чергою, створює

додатковий тиск на роботодавців і працівників, підвищуючи загальне податкове та фінансове навантаження.

У випадку, коли власних надходжень фондів стає недостатньо, зростає тиск на державний бюджет. Держава змушена спрямовувати додаткові фінансові ресурси для забезпечення платоспроможності фондів, що призводить до перерозподілу бюджетних коштів і обмежує фінансування інших важливих сфер, таких як освіта, охорона здоров'я чи інфраструктурні проєкти. Крім того, за умов хронічного дефіциту ресурсів виникає загроза зниження рівня соціального захисту населення. Нестача фінансування може призвести до скорочення обсягів соціальних виплат або до посилення умов їх отримання, що негативно вплине на рівень життя громадян, особливо найбільш вразливих категорій населення [3].

Одним із ключових напрямів зменшення негативного впливу демографічних змін на фінансову стійкість фондів соціального страхування є підвищення пенсійного віку відповідно до зростання тривалості життя населення, що сприятиме збільшенню періоду сплати внесків і скороченню тривалості отримання виплат.

Важливим є також стимулювання народжуваності через реалізацію програм підтримки сімей з дітьми з метою формування достатньої кількості майбутніх платників внесків. Заохочення трудової міграції в Україну та створення сприятливих умов для легалізації працевлаштування мігрантів дозволить розширити базу надходжень до фондів.

Одночасно доцільно реформувати систему соціального страхування шляхом впровадження багаторівневої моделі, де поряд із обов'язковим соціальним страхуванням буде розвиватися система добровільних накопичень.

Важливою умовою зміцнення фінансової стабільності є також оптимізація витрат фондів і підвищення ефективності управління їхніми ресурсами, зокрема шляхом інвестування коштів у прибуткові проєкти для забезпечення додаткових джерел доходу.

Список використаної літератури

1. Пищуліна О. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/22/2023-MATRA-I-KVARTAL-7.pdf>.
2. Петруха Н., Плахотній Д., Чухній О. Стан демографічної безпеки та вплив демографічних змін на економічні процеси. Агросвіт. 2023. № 24. С. 45-50.
3. Круглов В. В. Вплив економічних і демографічних факторів на реалізацію завдань публічного управління Пенсійним фондом України. ResearchGate. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/377118098>.

Фоменко В.С.
аспірант кафедри економічної теорії та
міжнародних економічних відносин
Чала В.С., д.е.н., професор,
ННІ «ПДАБА» Український державний університет
науки і технологій
valerafomenko2013@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У сучасних умовах трансформації світового господарства зростає значення нематеріальних чинників розвитку — знань, інновацій, культури, креативності. Відображенням цієї тенденції є формування та інституціоналізація поняття «креативна економіка», що набула особливої актуальності в межах Європейського Союзу як складова економічного зростання, регіонального розвитку та культурної політики. Теоретичне осмислення цього феномену формується на перетині кількох економічних шкіл,

кожна з яких зробила внесок у розкриття окремих аспектів функціонування креативного сектору.

Класична та неокласична парадигми заклали основу для розуміння економічної ролі індивідуальної праці, знань і спеціалізації. Зокрема, у працях А. Сміта [1, с. 48] простежується визнання важливості поділу праці, що заклало методологічний фундамент для пізнішого розуміння продуктивності нематеріальних чинників. У XX столітті розвиток цих ідей отримав продовження в теорії ендогенного зростання (П. Ромер), яка визначила інновації й знання як самостійні рушії економічного розвитку [2].

Подальше теоретичне підґрунтя креативної економіки було розроблено в межах австрійської школи. Й. Шумпетер у своїй концепції «креативного руйнування» підкреслив роль підприємництва та інновацій як чинників структурного оновлення економіки [3]. В умовах ЄС ці підходи стали основою для політик, орієнтованих на підтримку креативних стартапів, малих та середніх підприємств у сфері культури, а також інтеграцію нових ідей у традиційні галузі економіки.

Еволюційна економіка внесла до методології креативного розвитку акценти на процес варіативності, інноваційного відбору та постійного навчання [4]. Саме ці принципи стали основою таких програм ЄС, як CreativeEurope, NewEuropeanBauhaus, які спрямовані на підтримку динаміки культурного оновлення та транснаціонального обміну досвідом.

Інституціональна школа, в особі таких авторів, як Д. Норт, доводить, що ефективність креативної економіки значною мірою залежить від якості інституційного середовища: правового захисту інтелектуальної власності, наявності спеціалізованих інфраструктур (хабів, кластерів), прозорих механізмів фінансування та державного стимулювання [5]. В ЄС інституціональний розвиток креативного сектору відбувається синхронно з політикою культурного розмаїття, сталого розвитку й соціальної інклюзії.

Поведінкова економіка доповнює аналіз креативної діяльності, фокусуючи увагу на нетрадиційних чинниках прийняття рішень: емоціях,

очікуваннях, потребі в соціальному визнанні. Дослідження Д. Канемана та Р. Талера демонструють, що в креативних галузях ефективність не завжди є результатом раціональної оптимізації, що вимагає врахування мікросоціальних і психологічних чинників у політиці підтримки [6].

Значну роль у формуванні сучасної європейської доктрини креативної економіки відіграла концепція «креативного класу» Р. Флоріди [7], яка обґрунтовує вплив концентрації талановитих фахівців на розвиток урбаністики, регіональної інфраструктури, інноваційної динаміки. У поєднанні з підходами Д. Хокінса [8], який акцентує на перетворенні ідей на економічні активи, формується стратегічна основа культурної політики ЄС.

Таким чином, розвиток креативної економіки в ЄС спирається на складну й багатогранну методологічну базу, яка поєднує елементи класичної, неокласичної, інституціональної, еволюційної та поведінкової економіки. Її приклад демонструє ефективність міждисциплінарного підходу до формування державної політики, що має стати орієнтиром для України на шляху інтеграції у європейський креативний простір.

Список використаної літератури

1. Adam Smith. An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. An Electronic Classics Series Publication. 2005. URL: <https://www.rrojasdatabank.info/Wealth-Nations.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Romer P. M. Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy. 1990. Vol. 98, No. 5, Part 2. P. S71–S102. URL: <https://www.jstor.org/stable/2937632> (дата звернення: 18.04.2025).
3. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія / Пер.зангл.В.Ружицького та П.Тар. - К. : Основи, 1995. - 528 с
4. Нельсон Р., Вінтер С. Еволюційна теорія економічних змін / пер. з англ. — К. : Лібра, 2004. — 452 с.
5. Норт Д. Інституції, інституційні зміни та економічна ефективність / пер. з англ. — К. : Основи, 2000. — 386 с.

6. Канеман Д. Мислення швидке й повільне / пер. з англ. — К. : Наш Формат, 2012. — 512 с.
7. Florida R. TheRiseoftheCreativeClass. NewYork: BasicBooks, 2002. — 416 р.
8. Howkins, J.. TheCreativeEconomy: HowPeopleMake Money FromIdeas. London : Penguin. 2002. — 292 с.

**Чобіток В.І., д-р. екон. наук, проф.,
завідувачка кафедри маркетингу та
торговельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н.Каразіна,
vika_chobitok@ukr.net**

**Швець Д.Д., здобувачка вищої освіти
кафедри маркетингу та торговельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н.Каразіна, м. Харків
dashashvets2004@gmail.com**

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У сучасних умовах цифровізації формування ефективної маркетингової стратегії соціально-економічних систем є ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Ф. Котлер зазначає, що маркетингова стратегія – це процеси сегментування, таргетингу і позиціонування; загальний план маркетингових заходів, за допомогою яких компанія розраховує досягти своїх маркетингових цілей [1]. Стратегічне планування маркетингової діяльності соціально-економічних систем набуває якісно нового значення, яке має бути гнучким, аналітично обґрунтованим і спрямованим на глибоку інтеграцію цифрових інструментів у формування бізнес-моделі.

Одним із ключових наслідків цифрової трансформації є зміщення акценту з традиційних конкурентних переваг, таких як ціна або якість продукції, на технологічну інноваційність, швидкість реагування на зміни ринку та

клієнтоорієнтованість [2,4]. В процесі формування маркетингової стратегії цифрової трансформації соціально-економічних систем можна прослідкувати поетапну реалізацію комплексу заходів, що забезпечують зростання його ринкової вартості. Першим етапом є підвищення впізнаваності бренду, що досягається через сертифікацію продукції відповідно до міжнародних стандартів, участь у спеціалізованих виставках та конференціях, а також партнерства з ключовими гравцями галузі.

Наступним кроком є активізація цифрових каналів комунікації, яка направлена на персоналізований контент-маркетинг, таргетовану рекламу та співпрацю з інфлюенсерами, що дозволяють ефективно взаємодіяти з цільовою аудиторією, зміцнюючи емоційний зв'язок із брендом. Паралельно реалізується процес автоматизації бізнес-процесів і розвиток технологічної інфраструктури: ERP-системи, CRM-рішення та інвестиції в ІТ, які підвищують точність аналітики й ефективність управління ресурсами.

Важливим стратегічним напрямом є розвиток B2B-сегменту через програми лояльності, спеціалізовані пропозиції та партнерські продукти. За інформацією Statista (2024), глобальний ринок B2B електронної комерції щороку зростає на 17%, що відкриває додаткові можливості для збуту продукції [3]. Крім того, стратегія передбачає розширення асортименту й адаптацію продукції до ринкових змін шляхом впровадження екоупаковки, персоналізованих комплектацій і цифрових досліджень споживчих очікувань.

Завершальний етап - впровадження підходів performance marketing, який базується на точному аналізі ефективності соціально-економічних систем і дозволяє оптимізувати витрати, зосереджуючи увагу на дієвих інструментах.

Для кращого розуміння особливостей стратегічного підходу до маркетингу варто порівняти традиційний і цифровий маркетинг.

У табл.1 наведено ключові відмінності між ними в стратегічному контексті.

Порівняння традиційного та цифрового маркетингу в стратегічному контексті
соціально-економічних систем

Параметр	Традиційний маркетинг	Цифровий маркетинг
Основний канал	Телебачення, друковані ЗМІ, радіо	Соціальні мережі, сайти, пошукові системи
Зворотній зв'язок	Обмежений, з затримкою	Миттєвий, інтерактивний
Таргетинг	Масовий, географічний	Індивідуальний, поведінковий
Вимірювання результатів	Складне, опосередковане	Точне, в режимі реального часу
Вартість кампаній	Висока	Варіюється, може бути низькою
Гнучкість	Обмежена	Висока, можливість швидкої корекції

Джерело: створено автором

Усі ці компоненти формують єдину інтегровану маркетингову стратегію соціально-економічних систем, що ґрунтується на цифрових технологіях. Її перевага полягає в гнучкій адаптації до змін ринку, швидкому реагуванні на запити споживачів і впровадженні інновацій. Підприємство, що використовує такий підхід, має можливість утримувати конкурентні позиції та забезпечувати сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Отже, формування маркетингової стратегії соціально-економічних систем в умовах цифровізації повинно базуватися на системності, інноваційності та клієнтоцентричності. Цифрові інструменти виступають не самоціллю, а засобом досягнення стратегічних орієнтирів соціально-економічних систем. Комплексний підхід до цифрової трансформації є запорукою ефективної маркетингової діяльності соціально-економічних систем в умовах сучасного динамічного ринку.

Список використаної літератури

1. Котлер Ф., Армстронг Г. Основи маркетингу. 12-те вид. Київ: Вільямс, 2009. 1072 с.
2. Porter, M. E., Heppelmann, J. E. How Smart, Connected Products Are Transforming Competition. Harvard Business Review, 2014.
3. Statista. (2024). B2B E-Commerce Market Size Worldwide 2020–2024.

4. Чобіток В.І., Гавриш О.М. Цифрові технології як основні інструменти трансформації бізнесу в умовах глобалізації. *Modeling the development of the economic systems*. 2025. №1. С. 281-287. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-37>

*Шелест О.Л., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та менеджменту,
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н.Каразіна,
ashelest1973@gmail.com*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА МОДЕЛІ АНАЛІЗУ

Формування теоретичних засад сталого розвитку на мегарівні та макrorівні супроводжується дефіцитом комплексних науково-обґрунтованих моделей, що описують механізми управління розвитком соціально-економічних систем на мезорівні. Особливості регіональної економіки безпосередньо впливають на принципи управління сталим розвитком, що зумовлює необхідність врахування локальних структурних і функціональних характеристик при розробці концептуальних підходів.

Вплив глобалізаційних та регіоналізаційних процесів у поєднанні з ринковими трансформаціями призводить до неоднозначних, а в окремих випадках суперечливих тенденцій у забезпеченні стійкості розвитку регіональних соціально-економічних систем у межах єдиного національного економічного простору. У цьому контексті актуалізується потреба у створенні регіональних моделей управління сталим розвитком, які, через їх подальше інтегрування в міжрегіональні механізми емерджентного характеру, можуть стати основою для побудови цілісної національної моделі[1].

Забезпечення сталого розвитку на мегарівні та макrorівні здебільшого розглядається крізь призму антропоцентричного підходу, який передбачає узгодження соціально-економічних пріоритетів із допустимими межами

екологічної ємності. Незважаючи на важливість екологічного аспекту, ключова роль регіону в системі сталого розвитку пояснюється його функціонуванням як самодостатньої відтворювальної структури. У її межах здійснюється не лише процес відтворення соціально-територіальної спільноти, але й формування сукупного регіонального продукту, спрямованого на задоволення суспільних потреб, а також забезпечення умов для ефективного функціонування виробничих факторів. Застосування відтворювального підходу до аналізу сталого розвитку регіональної соціально-економічної системи дає змогу розглядати її як багаторівневу цілісність, що охоплює економічні, соціальні, інноваційні та екологічні параметри. Це, у свою чергу, сприяє інтеграції принципу системності в дослідження процесів сталого розвитку.

Трансформація підходів до управління сталим розвитком регіональних соціально-економічних систем вимагає комплексного дослідження їх внутрішніх механізмів, ідентифікації ключових драйверів та обмежень, а також розробки просторово-часових моделей оцінювання рівня сталого розвитку. Особливу увагу слід приділяти аналізу адаптивного потенціалу економічного середовища до інноваційних змін, гармонізації розвитку базових елементів регіональної економіки та забезпеченню стабільної динаміки її основних індикаторів[2].

Відтворювальний підхід у контексті дослідження сталого розвитку регіонів набуває особливої актуальності, оскільки однією з головних причин нестабільності соціально-економічних систем України є дисбаланс механізмів відтворення. Це проявляється у порушенні структурних пропорцій матеріального виробництва, демографічному спаді, неефективному розподілі трудових ресурсів і наростаючій міжрегіональній диференціації рівнів соціально-економічного розвитку.

В умовах зростаючої складності економічних процесів регіональна діагностика має виконувати роль інформаційної основи для виявлення ключових проблем, суперечностей та неоднозначних соціально-економічних тенденцій, що впливають на динаміку розвитку територій.

Отже, існуючі методологічні підходи до діагностики економічних трансформацій у регіонах не в повній мірі відповідають сучасним вимогам, оскільки часто не забезпечують адекватної інтерпретації результатів моніторингу. Водночас недостатній рівень теоретичної розробки цього напрямку та зростаюча роль аналізу просторових змін зумовлюють необхідність подальших наукових досліджень у сфері удосконалення методичного інструментарію для оцінювання та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіональних систем.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Л. Калініченко. Харків : ФОП Панов А. М., Видав. ТОВ «В справі», 2017. 275 с.

2. Богун М.М. Глобалізація та її вплив на розвиток соціально-економічних систем. Стратегія економічного розвитку України. 2021. № 48. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.33111/sedu.2021.48.005.012> (дата звернення: 11.03.2024).(дата звернення 14.03.2025).

СЕКЦІЯ 2
СУЧАСНІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ ТА
ОРГАНІЗАЦІЙ

*Алексєєнко І.А.,
старший викладач
кафедри управління та адміністрування
Алексєєнко М.О.,
здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах економічної нестабільності та високої конкуренції питання ефективного фінансового забезпечення розвитку підприємства набуває особливої актуальності. Фінансові ресурси є основою для здійснення інвестицій, реалізації інновацій, модернізації виробничих потужностей та підтримки платоспроможності підприємства. Без належного фінансування його розвиток суттєво ускладнюється, що негативно позначається на його конкурентоспроможності, ринкових позиціях і довгостроковій стійкості.

Фінансове забезпечення розвитку підприємства — це не лише наявність достатнього обсягу грошових коштів, а й ефективне управління джерелами їх формування, оптимізація структури капіталу, оцінка фінансових ризиків і забезпечення фінансової гнучкості. Особливої уваги потребує вибір між зовнішніми та внутрішніми джерелами фінансування, врахування вартості капіталу, а також обґрунтоване прогнозування майбутніх потреб у ресурсах.

Таким чином, аналіз механізмів, інструментів і чинників, що впливають на фінансове забезпечення підприємств, є важливою науково-практичною проблемою, вирішення якої сприятиме сталому економічному зростанню господарюючих суб'єктів.

Підприємство може використовувати різні джерела фінансування, а саме:

- власний капітал – грошові внески власників або інвесторів підприємства. Власники можуть вкладати гроші в обмін на частки у власності або акції компанії;
- кошти інвестиційних фондів та венчурного капіталу – вкладання своїх коштів в обмін на власність чи інвестиційний відсоток у підприємстві;
- облігації – фінансові інструменти, які підприємство може емітувати для залучення капіталу. Облігації є заборгованістю підприємства перед інвесторами, які їх купують;
- лізинг – фінансова угода, при якій підприємство здійснює платежі за користування обладнанням чи майном, яке належить лізингодавцю.
- краудфандинг – залучення коштів від індивідуальних осіб або груп людей через онлайн-платформи або спеціалізовані сервіси для реалізації певного проекту або ідеї;
- бонуси та пільги від постачальників і партнерів, тобто можливість отримання знижок, кредитних термінів або інших умов співпраці з партнерами і постачальниками;
- фінансові оренди – угоди, за умовами яких підприємство отримує фінансування на придбання активів з метою їх подальшого використання і повернення;
- реалізація активів, тобто продаж непотрібних або застарілих активів підприємства з метою залучення фінансів.

Для прийняття рішення про впровадження того чи іншого інструмента фінансування для бізнесу необхідно приймати до уваги специфічні ознаки діяльності конкретного підприємства, умови його функціонування, розташування і т.і.

Зазвичай, фінансову основу підприємства складає власний капітал. В той же час, ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів. Вони дають змогу суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне

використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства. Таким чином, застосування комбінованих джерел фінансування підвищує результативність діяльності підприємства[2].

Список використаної літератури

1. Воробйов Ю.М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств / ВоробйовЮ.М. // Фінанси України. – 2001. - №2. – С. 77-85.

2. Самойлова Т. А. Джерела формування фінансового капіталу підприємства / Т.А, Самойлова //Облік і фінанси АПК. – 2011. – №. 1. – С. 169-174.

*Бобиль В. В., д.е.н., професор,
завідувач кафедру фінансів, обліку та психології
ННІ «ДІТ» Український державний університет
науки і технологій
vladimirboby12@gmail.com*

*Дронь М. А., PhD з економіки,
доцент кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ ТА СОЦІАЛЬНИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ

В умовах економічної невизначеності питання ефективного управління соціальними та екологічними ризиками набуває особливої актуальності для банківського сектору. Банки відіграють ключову роль у формуванні безпечного соціального середовища та екологічно відповідальної економіки, оскільки вони не лише фінансують проєкти, а й впливають на їх стратегічну спрямованість. У зв'язку з цим банки повинні впроваджувати системи оцінки, моніторингу та контролю екологічних і соціальних ризиків у своїй кредитній діяльності. Це

дозволяє не лише зменшити потенційні загрози для довкілля та суспільства, а й зміцнити довіру з боку клієнтів, інвесторів та регуляторів.

Під екологічним ризиком розуміється ймовірність виникнення збитків, додаткових втрат, або недоотримання доходів унаслідок забруднення довкілля, а також створення небезпеки для біорізноманіття тощо.

У свою чергу, соціальний ризик – це ймовірність виникнення збитків, додаткових втрат або недоотримання доходів унаслідок виникнення загроз для здоров'я та безпеки людей, негативного впливу на місцеві спільноти, культурну та археологічну спадщину. Соціальні ризики охоплюють наступні аспекти: трудові норми та умови найму персоналу, вплив на стан місцевого населення, у т.ч. на його здоров'я, безпеку, рівноправність статей, вплив на положення корінних народів та об'єкти культурної спадщини, а також придбання земель та можливе нанесення шкоди джерелам засобів існування людей в результаті проєктної діяльності.

Управління екологічними та соціальними ризиками банку полягає в виключенні з фінансування найбільш шкідливих для навколишнього середовища видів діяльності та впровадженні системи оцінки та моніторингу екологічних і соціальних ризиків у рамках кредитних проєктів.

Банк класифікує діяльність позичальника з урахуванням екологічних та соціальних факторів, зокрема ризиків, притаманних галузі, за наступними категоріями:

а) високий ризик – господарська діяльність може значно впливати на екологічну ситуацію та/або соціум і потенційно спричиняти серйозні або довготривалі екологічні чи соціальні ризики, але вона не входить до переліку заборонених для кредитування видів діяльності;

б) значний ризик – діяльність може значно впливати на екологію та/або соціум і потенційно викликати серйозні чи довготривалі екологічні або соціальні ризики з урахуванням масштабу діяльності;

в) помірний ризик – господарська діяльність має обмежені екологічні або соціальні ризики, які можна прогнозувати, попередити та/або пом'якшити за допомогою технічно-фінансових заходів;

г) низький ризик – діяльність має мінімальні або незначні екологічні та соціальні ризики.

Управління екологічними та соціальними ризиками в рамках реалізації кредитних проєктів передбачає застосування системного моніторингу, що базується на поєднанні різноманітних інструментів оцінки та контролю.

Основними методами моніторингу є аналіз документів та виїзне інспектування об'єктів. Аналіз документації включає ретельне вивчення всіх матеріалів, які стосуються екологічного та соціального впливу проєкту, а саме: звіти з оцінки впливу на довкілля, аудиторські звіти, дослідницькі матеріали, дозвільні документи, довідки щодо виконання природоохоронних заходів тощо. Аналіз вищеназваних документів дозволяє фахівцям виявляти потенційні загрози та недоліки у плануванні чи реалізації кредитного проєкту банку.

Виїзне відвідування об'єктів є не менш важливим методом, який передбачає безпосередню присутність спеціалістів банку на місцях реалізації проєкту. Під час таких візитів здійснюється візуальна оцінка екологічного стану території, перевірка фактичного виконання природоохоронних заходів, дотримання соціальних зобов'язань, аналіз стосунків з місцевими громадами, а також здійснюється інтерв'ю з працівниками проєкту, з місцевими мешканцями та з іншими зацікавленими сторонами (стейкхолдерами). Усі ці заходи спрямовані на отримання повної та об'єктивної картини впливу діяльності на соціальне середовище та довкілля.

Комплексний моніторинг дозволяє банку ефективно відстежувати дотримання екологічних і соціальних стандартів, оперативно реагувати на виявлені порушення, а також ініціювати необхідні зміни чи коригувальні дії. Окрему увагу необхідно приділити зворотному зв'язку, а саме: позичальник зобов'язаний регулярно подавати звіти до банку щодо виконання екологічних і соціальних зобов'язань перед громадою. Банк, зі свого боку, виконує

зобов'язання щодо прозорості та підзвітності шляхом подаючи до Фонду розвитку підприємництва регулярної звітності про дотримання екологічних та соціальних вимог, про ефективність здійсненого моніторингу та заходів з управління екологічних та соціальних ризиків. Таким чином, система екологічного та соціального моніторингу в банку є невід'ємною частиною загального механізму забезпечення сталого фінансування та відповідального підходу до реалізації кредитних проєктів.

Отже, ефективне управління соціальними та екологічними ризиками є необхідною умовою для забезпечення стійкості банківської діяльності. Це не лише знижує потенційні загрози, а й сприяє формуванню відповідального бізнес-середовища та підтримці довіри з боку суспільства.

Веремієнко В.В., аспірант
*ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток промислових підприємств є одним із ключових чинників економічного зростання держави, особливо в умовах трансформаційних змін, технологічних викликів і зростаючої глобальної конкуренції. Ефективне фінансове забезпечення цього розвитку вимагає комплексного, системного підходу до планування, мобілізації та управління фінансовими ресурсами.

Незважаючи на наявність численних теоретичних і практичних підходів до формування та використання фінансового забезпечення, досі спостерігається фрагментарність у підходах до їх застосування на рівні промислових підприємств. Це обумовлює необхідність узагальнення існуючих моделей, принципів і стратегій фінансування, з урахуванням галузевої специфіки, ризиків і інвестиційної привабливості. Особливу увагу слід приділяти синергії внутрішніх (власні кошти, прибуток, амортизація) та зовнішніх (банківське

кредитування, лізинг, державна підтримка) джерел фінансування, а також ефективності їх використання.

Узагальнення підходів до формування фінансового забезпечення розвитку промислових підприємств дозволяє поглибити розуміння взаємозв'язків між стратегічними цілями підприємства та фінансовими можливостями їх реалізації, а також формувати сучасні управлінські рішення в умовах обмежених ресурсів.

Сучасні промислові підприємства стикаються з низкою обмежень щодо доступу до фінансового забезпечення, нестабільністю джерел інвестування та зниженням прибутковості. Традиційні підходи до фінансування нерідко виявляються недостатньо ефективними, що зумовлює необхідність їх перегляду, адаптації до нових умов і поєднання з інноваційними підходами.

Узагальнення існуючих підходів — процесного, функціонального, системного, структурного — дозволяє сформувати уніфіковану методичну базу для прийняття стратегічних фінансових рішень, враховуючи специфіку промислового сектору, рівень ризику, доступність капіталу та потребу у гнучкому управлінні.

Таким чином, дослідження цієї теми є надзвичайно актуальним як у теоретичному, так і в прикладному вимірах, оскільки сприяє підвищенню фінансової життєздатності підприємств в умовах нестабільного економічного середовища.

Незважаючи на визнану роль промислового сектору в структурі національної економіки, підприємства часто зіштовхуються з обмеженістю фінансових джерел, що ускладнює реалізацію стратегічних ініціатив, модернізацію виробничої бази та впровадження інновацій.

До основних причин такої обмеженості належать: зниження прибутковості діяльності, ускладнений доступ до банківського фінансування через високі кредитні ставки й недостатність заставного забезпечення, надмірне податкове навантаження, а також низька інвестиційна привабливість через технологічну відсталість і слабе стратегічне планування. Окрім цього, значну

роль відіграють зовнішні шоки — зокрема військові дії, валютні коливання, диспропорції у логістиці та порушення глобальних ланцюгів постачання.

Ситуацію ускладнює і недостатній розвиток внутрішніх механізмів фінансового управління, зокрема відсутність стратегічного планування капіталу, неефективна структура джерел фінансування, а також слабкий контроль за використанням фінансових ресурсів. Це вимагає переосмислення та систематизації підходів до формування фінансового забезпечення з урахуванням сучасних викликів і потенціалу підприємства.

1. Системний підхід до управління фінансовим забезпеченням базується на розгляді фінансового забезпечення як системи (або сукупності) форм та джерел, методів, важелів залучення та використання фінансових ресурсів. Акцентується увага на адаптивності, координації та автономності управлінських систем, що дозволяє ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати стратегічні цілі розвитку.

2. Процесний підхід акцентує увагу на послідовності й взаємозв'язку управлінських процесів, що забезпечують формування та ефективне використання фінансових ресурсів.

3. Функціональний підхід спрямований на реалізацію управлінських функцій, що забезпечують досягнення цілей розвитку підприємства.

4. Функціонально-структурний підхід об'єднує функціональну логіку управління розвитком підприємства з урахуванням його організаційної структури.

5. Процесно-структурований підхід передбачає побудову управління фінансовими ресурсами на основі чітко визначеної послідовності етапів та змістовного структурування.

Пропонується до використання широкий спектр підходів управління фінансовим забезпеченням розвитку промислових підприємств. Кожен із них має практичну цінність і може бути адаптований до потреб конкретного підприємства залежно від його стратегії, структури та стадії розвитку.

Список використаної літератури

1. Науменко Р. П. Забезпечення реалізації стратегії розвитку підприємства на основі процесно-орієнтованого бюджетування : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Р. П. Науменко ; наук. кер. П. В. Гудзь ; Запорізька державна інженерна академія. – Запоріжжя, 2014. – 289 с. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/36702>.
2. Іванисько Н. М. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення / Н. М. Іванисько // Економіка та управління АПК. – 2023. – № 3. – С. 45–52. – Режим доступу: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/300925>.
3. Адамів М. Управління фінансовими ресурсами підприємства: процесно-структурований підхід / М. Адамів, В. Ганас // Проблеми та перспективи сучасної науки. – 2024. – № 16(04). – С. 123–130. – Режим доступу: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-16-04-14>.
4. Ареф'єв С. Функціонально-структурний підхід до розвитку підприємництва / С. Ареф'єв, І. М'яких // Адаптивне управління: теорія і практика. – 2020. – № 8. – С. 85–92. – Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/8_Olena-AREFIEVA.pdf.

*Крамаренко А.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри управління та адміністрування
Вишневська М.К., к.т.н., доцент
доцент кафедри управління та адміністрування
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
krbox@ukr.net*

ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ФАКТОР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Практика менеджменту показує, що в основі управління вітчизняними підприємствами лежить цільова орієнтація керівництва [1]. Головною метою діяльності працівників організації є одержання прибутку, хоча в сучасній теорії

та практиці управління персоналом присутнє усвідомлення необхідності задоволення не лише матеріальних, а й нематеріальних і соціальних потреб співробітників. Дедалі більшу роль відіграють бренд, інтелектуальний потенціал персоналу, якість менеджменту, що свідчить про значущість управління людськими ресурсами узагалі та його інноваційної складової, зокрема.

Під системою управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств розуміють упорядковану сукупність взаємодії елементів, яка спрямована на безперервний і комплексний процес упровадження нововведень для формування ефективної діяльності в стратегічній перспективі, з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища та законів розвитку суспільного виробництва, спрямованих на концентрацію, паралельність, адаптивність і ритмічність системи управління підприємствами [2].

Інноваційна складова тією чи іншою мірою присутня в кожній стратегічній комбінації, але не завжди є метою управління персоналом. Проте, саме цьому напрямку управління людськими ресурсами належить відігравати провідну роль в управлінні персоналом.

Під інноваційно-орієнтованим управлінням людськими ресурсами розуміють систему управлінських відносин, орієнтовану на підвищення інноваційного потенціалу організації, що функціонує на засадах комплексності, вмотивованості та методичної забезпеченості його розвитку.

Концепція інноваційно-орієнтованого управління людськими ресурсами не виключає загальні принципи управління людськими ресурсами (науковість, результативність, економічність, демократичність, поєднання централізації та децентралізації). Однак, на нашу думку, передбачає наявність принципів, що зумовлюють її специфіку:

– принцип комплексності включає, який формування кадрового складу, що відповідає інноваційним завданням розвитку організації; розроблення та реалізацію інноваційно-орієнтованої стратегії управління людськими

ресурсами; використання інноваційних інструментів і методів підвищення інноваційного потенціалу організації;

- принцип вмотивованості в управлінні людськими ресурсами визначає його базовий метод і зумовлює необхідність формування системи мотивації персоналу на основі інноваційно-орієнтованої мотиваційної стратегії;

- принцип методичної забезпеченості розвитку інноваційного потенціалу організації виступає необхідною умовою управління людськими ресурсами. Реалізація цих принципів є основою розроблення ефективної системи інноваційно-орієнтованого управління людськими ресурсами, представленої у вигляді концептуальної моделі.

У рамках дослідження специфіки інноваційного управління людськими ресурсами доцільно, на нашу думку, при побудові його моделі відобразити таку послідовність управлінських дій:

- розроблення стратегії інноваційного розвитку організації;
- аналіз чинників, що впливають на інноваційну якість трудових ресурсів, систематизація та оцінка ступеня цього впливу;
- розроблення концепції інноваційно-орієнтованої управління людськими ресурсами, що включає постановку мети, завдань, часових орієнтирів, ресурсного забезпечення, базових контурів системи інноваційного управління людськими ресурсами, у рамках якої має бути сформована система управління персоналом (підсистема управління людськими ресурсами) зі своїми цілями, завданнями, інструментами, методами і технологіями.

З урахуванням усіх чинників, що впливають на процес управління інноваціями, формується інноваційна стратегія, бізнес-проекти її реалізації та підбираються відповідні методики роботи з персоналом.

Аналіз чинників, що впливають на якість людських ресурсів, показує, що за всіх змін соціально-економічної ситуації та конкурентного середовища провідну роль, як і раніше, відіграє сформована в організації система мотивації.

Інновації вимагають тонкого і гнучкого мотиваційного механізму, створення системи мотивації, що базується на повазі до особистості

співробітників, стимулюванні їхнього інтелектуального розвитку, створенні механізмів залучення кожного члена колективу до вирішення інноваційних завдань розвитку організації.

У цьому випадку головним завданням менеджменту є розроблення та реалізація інноваційно-орієнтованої мотиваційної стратегії як ключового фактора довгострокового розвитку інноваційного підприємництва.

Список використаної літератури

1. Гривківська, О., Овсієнко, Н., Котвицька, Н., & Гудзь, Ю. (2025). Формування стратегії управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств. Сталий розвиток економіки, (1 (52), 377-381. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-53>

2. Шелест Т. М. Формування системи управління інноваційно-орієнтованим розвитком підприємств: теоретичні аспекти. Бізнес Інформ. 2021. №4. С. 294–301. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-294-301>

*Мироненко М.А., к.т.н., доцент,
професор кафедри управління та адміністрування
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
mironik2004@i.ua
Король Р.М., к.т.н. директор
ДП «НДТІ»
vniti2024@gmail.com*

ВИКОНАННЯ ДЕЯКИХ ПОКАЗНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ УСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ У 2024 РОЦІ

Державне підприємство «Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут трубної промисловості ім. Я.Ю. Осади (скор. ДП «НДТІ») є провідною галузевою науковою установою в Україні. Від лютого 2023 р. інститут підпорядковується Фондові державного майна України [1, 2].

До основних напрямків та видів діяльності ДП «НДТІ» належать наступні:

- 72.19 Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук (основний);
- 25.40 Виробництво зброї та боєприпасів;
- 24.46 Виробництво ядерних матеріалів;
- 71.20 Технічні випробування та дослідження.

У таблиці 1 наведено деякі результати діяльності трудового колективу ДП «НДТІ» за підсумками 2024 року щодо фінансового та маркетингового напрямів.

Таблиця 1

Деякі показники виконання трудовим колективом ДП «НДТІ» у 2024 році фінансового та маркетингового напрямів діяльності

№ п/п	Напрямок діяльності	Найменування показника	Одиниця виміру	План	Факт	Відхилення,	
						+/-	%
1	Фінансова діяльність	1.1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	6720	5581	- 1139	- 17
		1.2. Валовий прибуток	тис. грн.	2609	1519	- 1090	
		1.3. Чистий фінансовий результат	тис. грн.	53	- 2389	- 2422	
2	Маркетингова діяльність	2.1. Обсяг реалізованої продукції на вітчизняному ринку	тис. грн.	6720	5581	- 1139	- 17
		2.2. Виручка від реалізації продукції на експорт	тис. грн.	0	0		

Як випливає з даних таблиці 1 у 2024 році співробітники науково-дослідного інституту не досягли запланованих показників, а відхилення фактичних результатів складає від понад 1 млн. грн. до понад 2,4 млн. грн.

Ключовим фактором такого суттєвого недовиконання фінансових та маркетингових показників є продовження в Україні дії воєнного стану через

агресію сусідньої держави та часткову релокацію бізнесів багаторічних підприємств-замовників науково-технічної продукції колективу ДП «НДТІ» як от низки нікопольських трубних заводів.

В 2022-2023 році через збройну агресію було повністю втрачено замовлення з боку іноземних споживачів, які складали зазвичай 25-30% доходу від реалізації продукції ДП «НДТІ». Знищення основних металургійних потужностей України в Донецькій області, зупинка виробництв в Запоріжжі через постійні обстріли, блокування портів, призвело до падіння майже на 85% в металургійній галузі України – головному споживачеві науково-технічної продукції ДП «НДТІ».

Підриг окупантами Каховської ГЕС в першій половині 2023 року призвів до повної зупинки виробництва продукції на трубних підприємствах Нікополя і промислових підприємствах Кривого Рогу через брак води. Зазначені підприємства забезпечували значну кількість робіт ДП «НДТІ».

Також було втрачено значну частину «неметалургійних» замовлень, що планувалися до виконання в 2024 році, через те, що замовники науково-технічної продукції або знаходяться на окупованій території, або на територіях, що були під окупацією, або перебувають під обстрілами і призупинили свою діяльність. Це такі замовники як Херсонська ТЕЦ (м. Херсон), Азовмаштест НВП ВЦ, Азовтехгаз, Гідросила і Тара (м. Мелітополь), Укрінтех, Укратоменергопроект, Орган з сертифікації АСУ УПП (м. Харків), Дружківський завод металевих виробів (м. Дружківка, Донецької обл.), Запорізька АЕС ДП «НАЕК «Енергоатом» (м. Енергодар, Запорізької обл.), Донпромторг (м. Бердянськ, Запорізької обл.), Дослідний завод ПрАТ Турбогаз (Балаклійський район, Харківської обл.).

На даний час споживачами науково-технічної продукції підприємства є лише вітчизняні виробники металопродукції, частка об'єму замовлень яких у 2024 році склала 100% всього обсягу замовлень (див. табл. 1).

Головним позитивним підсумком роботи колективу ДП «НДТІ» у 2024 р. є той факт, що підприємство продовжує функціонувати, виконуючи важливі

науково-технічні роботи, які наближають нашу перемогу у війні проти російської федерації.

Список використаної літератури

1. Мироненко М.А., Король Р.М., Рябець М.А. Аналіз деяких фінансових показників діяльності науково-дослідної установи за підсумками 2023 року // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, управлінський аспекти» (м. Київ, 04-05 березня 2024 р.) Київ: Академія праці, соціальних відносин та туризму, Вид-во АПСВТ, 2024. – С. 75 – 77.

2. Мироненко М.А., Король Р.М. Розвиток науково-дослідної установи державної форми власності за підсумками другого кварталу 2023 року // 36. матеріалів V Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених «Фінансово-економічні механізми розвитку підприємництва: теоретичний та практичний аспекти» (м. Дніпро, 22 листоп. 2024 р.) – Дніпро: УДУНТ, 2024. – С. 162 – 167.

*Московець Д. О. аспірант
кафедри маркетингу та торговельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н. Каразіна
dimamoskovets1987@gmail.com*

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ БІЗНЕС-МОДЕЛІ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Одним із перспективних напрямів підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності у сфері стоматології в умовах загострення ринкової конкуренції є впровадження сучасних і гнучких бізнес-моделей організації підприємництва. На сьогодні підприємці дедалі активніше звертаються до пошуку інноваційних стратегічних рішень, які дозволяють

формувати життєздатні моделі стоматологічного бізнесу, здатні адаптуватися до викликів часу та забезпечувати стійкий розвиток.

У воєнний та післявоєнний періоди ринок стоматологічних послуг в Україні зазнав суттєвих змін, зумовлених як новими законодавчими вимогами, так і трансформацією суспільних потреб. Зокрема, з 1 жовтня 2024 року набули чинності оновлені Державні будівельні норми (ДБН В.2.2-10:2022), що встановлюють нові стандарти щодо площі та організації стоматологічних кабінетів, що є обов'язковими для отримання ліцензії на медичну практику. Крім того, у 2024 році були внесені зміни до ліцензійних умов, зокрема щодо обов'язкової наявності документів, що підтверджують доступність приміщень для маломобільних груп населення, а також впровадження стандартних операційних процедур (СОП) для медичних закладів. Ці зміни відображають зростаючу увагу до безпеки, доступності та якості надання стоматологічних послуг в умовах підвищених ризиків та нестабільності. [1]

Бізнес-модель та стратегічний розвиток підприємства тісно переплетені між собою: стратегія окреслює підходи та інструменти ведення бізнесу, тоді як бізнес-модель реалізує ці підходи у практичну діяльність підприємства. У сучасних реаліях управління підприємствами спирається на поєднання різних моделей, що дозволяє створити комплексне уявлення про їхню діяльність на всіх етапах життєвого циклу. Бізнес-модель виступає своєрідною конструкцією, яка описує ключові елементи функціонування компанії: її позицію в галузі, джерела отримання прибутку, цінність, яку вона пропонує клієнтам, інноваційний потенціал і базові ресурси. [2]

Звідси можна виділити наступні фактори, які слід враховувати при стратегічному розвитку підприємницької стоматологічної бізнес-моделі на сьогодні:

1. Законодавчі та нормативні вимоги.
2. Реакція на виклики воєнного та післявоєнного періодів.
3. Інноваційність та цифрові технології.
4. Створення цінності для клієнтів.

5. Фінансова стійкість і диверсифікація доходів.
6. Управлінська ефективність і розвиток персоналу.

Стоматологічний бізнес повинен адаптуватися до умов нестабільності, зокрема передбачити релокацію, організацію мобільних послуг, наявність укриттів. Крім того, зростає попит на послуги серед внутрішньо переміщених осіб, військових та соціально вразливих категорій. Цифрова трансформація є необхідною умовою сучасного розвитку: телемедицина, 3D-сканери, електронна документація значно підвищують ефективність клініки. Впровадження інновацій дає змогу скоротити витрати, покращити обслуговування та зміцнити довіру клієнтів. Сучасна стоматологія має не лише лікувати, а й створювати емоційну цінність для пацієнта — через комфорт, індивідуальний підхід і якісний сервіс. У центрі моделі має бути пацієнт з його потребами, включно з доступністю послуг та соціальною відповідальністю клініки. Окрім базових послуг, стоматологічні заклади можуть розширювати діяльність за рахунок естетичних процедур, навчання або виїзного обслуговування. Залучення грантів, участь у державних і міжнародних програмах дозволяє зміцнити фінансову стійкість у період нестабільності.

Отже, стратегічний розвиток підприємницької стоматологічної бізнес-моделі передбачає цілеспрямоване формування довгострокової траєкторії зростання підприємства шляхом впровадження інновацій, адаптації до нормативно-правових змін, оптимізації внутрішніх процесів і зміцнення фінансової стабільності. Він охоплює розробку гнучкої бізнес-моделі, орієнтованої на потреби пацієнтів, а також врахування зовнішніх викликів, зокрема соціальних, економічних і безпекових чинників. Лише така комплексна і адаптивна стратегія дозволить стоматологічному бізнесу розвиватися у складних соціально-економічних умовах.

Список використаної літератури

1. Зміни в законодавстві для стоматологічної практики: зміни у ДБН В.2.2-10:2022 та їх вплив на стоматологічні клініки. *Юридична компанія «Правова Допомога»*. URL: <https://pravdop.com/ua/publications/novosti->

kompaniy/izmeneniya-v-zakonodatelstve-dlya-stomatologicheskoy-praktiki-izmeneniya-v-dbn-v22-102022-i-ih-vliyanie-na-stomatologicheskie-kliniki-11-2024-159/

2. Омельченко А. І., Ченуша О. С. Інноваційні бізнес-моделі як інструмент стратегічного розвитку підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 21. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.21.2022.254847>

Мушнікова С.А., д.е.н., професор
професор кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
svetamush@gmail.com
Аберніхін І.О.
здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій

ТИПИ ІНТЕГРОВАНІХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Інтегровані підприємницькі структури – це об'єднання кількох підприємств або бізнес-одиниць, які діють як єдине ціле для досягнення спільних цілей [1]. Такі структури створюються для підвищення конкурентоспроможності, зниження витрат, оптимізації управлінських процесів та розширення ринкових можливостей. Інтеграція підприємств дозволяє краще координувати ресурси, технології, інновації та досягати синергії. Інтегровані підприємницькі структури можна класифікувати за такими ознаками (таблиця).

Вертикальна інтеграція охоплює об'єднання підприємств, що знаходяться на різних етапах виробничо-збутового ланцюга. Перевагами є контроль якості, зниження витрат, стабільність постачання, доступ до ринку [2].

Горизонтальна інтеграція відбувається шляхом об'єднання компаній, що діють на одному рівні виробничо-збутового ланцюга. Таке об'єднання дозволяє розширити асортимент, збільшити ринкову частку, знизити конкуренцію.

Типи інтегрованих підприємницьких структур

Класифікація	Тип / Форма	Характеристика	Приклад	
1	2	3	4	5
За напрямком інтеграції	Горизонтальна інтеграція	Об'єднання підприємств одного рівня виробництва чи сфери діяльності	Злиття двох торгових мереж	Novus поглинула Billa Україна (Німецька REWE Group продала бізнес) Повне злиття → ребрендинг під Novus
	Вертикальна інтеграція	Об'єднання підприємств різних стадій виробництва (від сировини до збуту)	Агрохолдинг: поле → завод → магазин	МХП (Миронівський хлібопродукт): від вирощування зерна → корм → птахофабрика → переробка → мережа збуту
	Діагональна (конгломератна) інтеграція	Об'єднання підприємств із різних галузей	Завод + банк + страхова компанія	СКМ (Систем Кепітал Менеджмент): металургія, енергетика, телеком, банківський сектор
За формою об'єднання	Холдинг	Головна компанія володіє контрольними частками інших	Група підприємств під контролем материнської компанії	DF Group (Group DF Дмитра Фірташа) – хімія, газ, енергетика, агро
	Фінансово-промислова група (ФПГ)	Об'єднання промислових і фінансових структур	Металургія, енергетика, телеком, медіа	СКМ (System Capital Management) – власник Рінат Ахметов
	Концерн	Велике об'єднання підприємств зі збереженням часткової самостійності	Автомобільний концерн	«Богдан» – виробництво автобусів, авто, комерційного транспорту
	Корпорація	Централізовано керована структура з єдиною стратегією	Енергетична корпорація	Корпорація ДТЕК
	Асоціація	Добровільне об'єднання підприємств без втрати юридичної самостійності	Добровільне об'єднання підприємств	Асоціація «Укрсадвинпром», Асоціація «Укрлеглопром»

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
За формою об'єднання	Консорціум	Тимчасове об'єднання підприємств для реалізації спільного проєкту	Спільне будівництво інфраструктурного об'єкта	Консорціум «ЄДАПС» – спільна реалізація проєктів у сфері документообігу
За метою інтеграції	Виробнича	Спільне виробництво, ресурси, устаткування	Спільне виготовлення продукції	Об'єднані аграрні холдинги (Кернел, Астарта)
	Технологічна	Об'єднання для спільних інновацій, технологій	Центри R&D у складі групи	«Інтерпайп» – поєднання металургії та інноваційних технологій
	Маркетингова	Спільна збутова, рекламна політика	Спільний бренд і реклама	Об'єднані бренди під холдингом, як Rozetka + EVO Group
	Логістична	Спільна система транспортування, складів	Об'єднана логістична мережа	Нова Пошта – створює логістичну екосистему з партнерами

Систематизовано авторами

Діагональна (конгломератна) інтеграція – це тип інтеграції, за якого підприємства або компанії з різних галузей об'єднуються в єдину структуру, незважаючи на те, що вони можуть не мати прямого зв'язку між собою в межах виробничого процесу [3]. У такій структурі одне підприємство може бути учасником різних ринків і галузей, що дозволяє зменшити залежність від окремих секторів. Інтегровані структури стають все більш популярними у сучасному бізнесі, оскільки дозволяють створювати більш стійкі та гнучкі підприємства, здатні швидко реагувати на зміни в економіці та ринкові умови.

Інтегровані підприємницькі структури в Україні поширені в різних галузях, таких як енергетика, аграрний сектор, металургія та ритейл. Вони дозволяють компаніям об'єднувати зусилля та ресурси для досягнення спільних цілей, підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Список використаної літератури

1. Myskiv G., Tahiyevev Y. The impact of integration strategies on business growth and value chain development. Management and Entrepreneurship in Ukraine:

the stages of formation and problems of development. 2024. Vol. 2024, no. 2. P. 66–76. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.066> (date of access: 24.03.2025).

2. Shatska Z. INTEGRATION FORMS OF BUSINESS STRUCTURES IN THE WORLD ECONOMIC SYSTEM. *Efektivna ekonomika*. 2019. No. 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.45> (date of access: 24.03.2025).

3. Zalutska K. Y. Management of Diversification and Integration Development in an Enterprise: Theoretical and Methodological Aspects. *The Problems of Economy*. 2020. Vol. 2, no. 44. P. 247–255. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-247-255> (date of access: 24.03.2025).

*Підгорна К.Д., к.т.н.,
доцент кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
k.d.pidgorna@ust.edu.ua
Голота В.В.
здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ

Фінансовий стан підприємства традиційно вважається одним із головних чинників, що визначають його конкурентоспроможність, стабільність та здатність до розвитку. В умовах сучасних викликів — зростання економічної турбулентності, змін у регуляторному полі та нестачі ресурсів — особливого значення набуває потреба в ефективних методах аналізу фінансових показників. Практика свідчить, що стандартні підходи до оцінювання не завжди забезпечують комплексну картину, оскільки часто орієнтовані на статичну інтерпретацію окремих коефіцієнтів і не враховують складної структури взаємозв'язків між ними.

Економіко-математичне моделювання дозволяє подолати низку обмежень традиційного фінансового аналізу. Завдяки кількісним методам з'являється можливість поєднувати показники різної природи в єдину систему оцінювання, виявляти латентні закономірності та формулювати прогнози, спираючись на фактичні дані[1]. Це, своєю чергою, сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень.

Аналіз наукових джерел засвідчує зростання зацікавленості до теми математичного моделювання фінансової стійкості[2]. Дослідники в Україні (зокрема, Л.М. Зомчак, О.В. Нич) приділяють увагу розробленню моделей, адаптованих до національного середовища [3], тоді як зарубіжні науковці широко застосовують методи логістичної регресії, дискримінантного аналізу, нейронних мереж тощо. Водночас більшість існуючих моделей мають обмеження, пов'язані з доступністю даних, відмінностями у фінансовій звітності та відсутністю єдиної шкали оцінювання.

У межах даного дослідження запропоновано підхід до комплексної оцінки фінансового стану підприємства з використанням інтегрального показника, що ґрунтується на обробці основних фінансових коефіцієнтів. До переліку відібраних індикаторів включено показники ліквідності, автономії, рентабельності власного капіталу, оборотності активів тощо. Кожен з них проходить нормалізацію та вагове оцінювання відповідно до значущості у загальній структурі. Підсумковий індекс дозволяє класифікувати підприємства за рівнем фінансової стійкості — від критичного до високого.

Запропонована система була апробована на прикладі підприємства, для якого здійснено оцінку змін фінансового стану за 2020–2023 роки. Результати аналізу засвідчили поступове покращення інтегрального показника після періоду зниження, що може свідчити про ефективність упроваджених антикризових заходів. При цьому методика дозволила зафіксувати динаміку, яка залишалася непомітною в рамках традиційного аналізу.

Окрему увагу в дослідженні приділено можливостям прогнозування. На основі часових рядів та методів статистичного згладжування побудовано

короткостроковий прогноз одного з ключових показників – рентабельності. За оптимістичним сценарієм, за умови збереження поточних тенденцій, очікується зростання цього показника протягом наступного звітного періоду. Варто зазначити, що під час побудови моделі особливу роль відіграв показник автономії, що вказує на стратегічну важливість структури капіталу в забезпеченні фінансової рівноваги.

Отримані результати можуть бути використані як інструмент внутрішнього контролю, стратегічного планування, а також підготовки до залучення зовнішнього фінансування. Перевагою моделі є її адаптивність: вона може бути доповнена залежно від специфіки галузі, масштабу підприємства чи доступності показників. У перспективі доцільно розширити підхід за рахунок інтеграції макроекономічних факторів, ризикових індикаторів та алгоритмів штучного інтелекту для підвищення точності оцінювання та прогнозування.

Список використаної літератури

1. Ткаченко І. С., Проскурович О. В. Економіко-математичне моделювання фінансового результату підприємства : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2010. 184 с.
2. Рузакова О. В. Аналіз сучасних методик оцінювання фінансового стану підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. №2, том 1. С. 7-13. DOI: 10.31891/2307-5740-2022-304-2(1)-1.
3. Зомчак Л. М., Нич О. В. Економіко-математичне моделювання фінансової стійкості підприємств методом головних компонент. Бізнес Інформ. 2019. № 7. С. 103-109.

Пікуліна О. В., к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів, обліку та психології
Український державний університет
науки і технологій (ННІ ДІТ)
lena.chernovol1987@gmail.com

ПОДАТКОВІ ЗЛОВЖИВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Податкові зловживання в Україні, особливо під час війни, є серйозною проблемою, яка підриває економічну стабільність країни та її здатність фінансувати оборону. В умовах воєнного стану підприємства та податкові органи часто вдаються до корупційних схем, таких як ухилення від сплати податків, маніпуляції з ПДВ та зловживання спрощеним оподаткуванням. Ці дії призводять до значних втрат державного бюджету, що особливо критично в період війни.

Форми податкових зловживань, до яких вдаються суб'єкти господарювання та податкові органи наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Форми податкових зловживань

Податкові зловживання	
З боку суб'єктів господарювання	З боку податкових органів
Ухилення від сплати податків через фіктивні фірми. Підприємства використовують «фантомні» компанії для зменшення податкових зобов'язань. За даними Державної податкової служби, у 2022–2023 роках було виявлено численні схеми, які дозволили вивести значні суми з бюджету через фіктивні операції	Корупційні схеми. Податкові органи нерідко вступають у змову з бізнесом, пропонуючи зменшення податкових зобов'язань за хабарі. У 2023 році було зафіксовано випадки корупції в податкових органах, які посилюються через війну
Маніпуляції з ПДВ. Значна частина тіньової економіки пов'язана з шахрайськими схемами повернення ПДВ. Зокрема, бізнес використовує фіктивні угоди для незаконного відшкодування ПДВ, що набуло поширення під час війни	Шантаж та вимагання. Податкові інспектори використовують перевірки як інструмент тиску на бізнес, вимагаючи хабарі для уникнення штрафів чи кримінальних справ
Зловживання спрощеним оподаткуванням. Спрощена система оподаткування, призначена для підтримки малого бізнесу, часто використовується великими підприємствами для мінімізації податків, що призводить до нерівномірного податкового навантаження	Непрозорість у відшкодуванні ПДВ. Постійні затримки з поверненням ПДВ створюють можливості для корупційних схем, коли підприємства змушені платити хабарі для прискорення процесу

Воєнний стан посилив проблему податкових зловживань через економічну нестабільність та зменшення контролю. У 2022 році ВВП України скоротився на 30 %, що підштовхнуло підприємства до тіньових схем. Уряд запровадив податкові пільги, такі як спрощене оподаткування з 2% ставкою для компаній з оборотом до 10 млрд грн, що відкрило нові можливості для зловживань.

Все це тягне за собою низку негативних наслідків:

1. Через податкові схеми бюджет втрачає значні кошти, які могли бути спрямовані на оборону чи соціальні програми;
2. Масштабна корупція послаблює позиції України, роблячи її залежною від міжнародної допомоги;
3. Легальні підприємства, які сплачують податки, опиняються у не вигідному становищі порівняно з тими, що ухиляються від оподаткування.

Для подолання негативних факторів податкового зловживання необхідно: впровадження спрощеної та прозорої системи оподаткування, що дозволить зменшити корупційні ризики; автоматизація процесів повернення ПДВ та запровадження електронного аудиту для зменшення можливості зловживань; посилення заходів проти тіньової економіки, яка процвітає в умовах війни; встановлення більш суворих покарань за корупційні дії в податкових органах та ухилення від сплати податків підприємцями.

Податкові зловживання під час війни в Україні становлять серйозну загрозу для економічної стабільності та національної безпеки. Вони включають дії підприємств, що ухиляються від сплати податків через фіктивні схеми, та корупцію в податкових органах. Для подолання проблеми необхідні реформи, спрямовані на спрощення податкової системи, підвищення прозорості та боротьбу з тіньовою економікою.

*Семенова Т.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та
підприємництва ім. Т.Г. Беня
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
semtv1@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

В умовах глобалізації ринку проблема якості продукції є важливою, тому що тільки високоякісна продукція може бути конкурентоздатною. Конкурентні позиції вітчизняної продукції, в першу чергу, зумовлюються споживчими властивостями, які формують якість. Проблема управління якістю багатогранна і має економічний, науково-технічний, організаційний, політичний і соціальний аспекти. Забезпечення високої якості продукції, перетворилося у магістральний напрямок соціально-економічного розвитку більшості країн світу, в тому числі й України.

Як визначає Н.А. Янківський, під методами оцінки якості продукції здебільшого розуміють «сукупність логічних і математичних операцій із використання окремих показників якості продукції чи їхньої визначеної сукупності для визначення якості виробу в цілому на основі їхнього порівняння з аналогічними варіантами виробів для прийняття рішень про вибір кращого за якістю для споживача варіанта» [1].

Вибір конкретної методики оцінки якості продукції залежить від низки чинників, серед яких специфіка продукту, необхідність швидкого отримання результатів, доступність інформації, обмеження ресурсів та цільова аудиторія.

Об'єктом дослідження є ПрАТ «Дніпропетровський тепловозремонтний завод», основною метою якого є здійснення виробничої діяльності для задоволення потреб залізниць України в капітальному ремонті рухомого складу, їх вузлів і виробництво для них запасних частин. Якість товарів – ремонту тепловозів – характеризує здатність товару задовольняти потреби

відповідно до його призначення. Основними критеріями, що визначають якість ремонтів в умовах ПрАТ «ДТРЗ», є:

- технічний рівень, що характеризує технічне вдосконалення продукції у порівнянні з виробами-конкурентами і ступінь використання останніх світових науково-технічних досягнень при розробці конструкції і технології виготовлення. До групи технічних параметрів, які застосовуються при оцінці якості продукції, входять:

1) параметри призначення, які характеризують області застосування продукції та функції, які вона повинна виконувати. Для оцінки якості ремонту тепловозів нами обраний наступні параметри призначення – термін експлуатації, наявність браку та дефектів, тривалість ремонту та наявність запасних частин;

2) ергономічні параметри, які характеризують продукцію з погляду її відповідності властивостям людського організму при виконанні трудових операцій. Для оцінки умов праці з виробленим обладнанням пропонується використовувати ергономічні показники (запиленість, загазованість, шум, вібрація, інтенсивність теплового опромінення), тобто ті, які характерні для більшості застосовуваних технологічних процесів і виробничого обладнання;

3) естетичні параметри характеризують інформаційну виразність, раціональність форми, цілісність композиції, досконалість виробничого виконання продукції та стабільність товарного вигляду. В даному випадку нами буде використана оцінка естетичних параметрів споживачами за десятибальною системою, так як до зовнішнього вигляду тепловозів пред'являють набагато менше вимог, ніж до предметів споживання;

4) нормативні параметри характеризують властивості продукції, які визначаються обов'язковими вимогами, стандартами та законодавством ринку, на якому планується реалізація продукції. До таких параметрів належать, зокрема, параметри патентної чистоти, що відображають ступінь використання у виробі технічних рішень, які не порушують чинні патенти в країнах реалізації. Також до нормативних параметрів відносяться екологічні та

безпекові характеристики, для яких встановлені обов'язкові вимоги згідно з міжнародними і національними стандартами, технічними регламентами, а також чинними нормативно-правовими актами.

Використання одиничних показників якості продукції є характерним для диференціального методу оцінювання. Суть диференційного методу полягає у порівнянні показників якості виду продукції, що оцінюється, з відповідними базовими показниками.

Для визначення вагомості технічних параметрів у загальному наборі використовуються експертні оцінки, основою яких становлять результати аналізу ринку. Узагальнений показник конкурентоспроможності продукції підприємства розраховується як середньоарифметичне значення зважених числових показників для кожного блоку. При розрахунку групового показника вагомості параметрів враховуються не у відсотках, а в частках одиниць.

Вартісними параметрами ремонту тепловозів є середня ціна робіт.

При ремонті тепловозів застосовуються виключно технології, яку підпадають під дію патентів, виданих в Україні. Параметри тепловозів відповідають всім обов'язковим стандартам і нормам, які регламентують рівень, а також обов'язкові межі цих параметрів. Відповідно груповий показник конкурентоспроможності за нормативними параметрами дорівнює одиниці.

Основним недоліком диференційного методу оцінки рівня якості є складність у прийнятті рішення через значну кількість одиничних показників [2]. Оцінити загальний рівень якості також непросто, оскільки цей метод дозволяє визначити, чи досягнуто базового рівня за окремими показниками, але не дає цілісної картини.

Список використаної літератури

1. Янковський Н.А., Макогон Ю.В., Фомічев Н.В. Управління якістю за умов міжнародної конкуренції. Донецьк: ДонНУ, 2007. 340 с.
2. Вакуленко А.В. Управління якістю: навч.-метод. посіб. для самоств. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2004. 167 с.

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ ТА ЇХ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

*Аберніхіна І.Г., к.е.н., доцент
доцент кафедри управління фінансами, облікової
аналітики та моніторингу бізнесу
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
irina.abernihina@gmail.com*

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Системні ризики розвитку підприємства – це ризики, які впливають на всю систему або велику частину її елементів, часто без можливості їх локалізації чи зниження тільки на окремих рівнях. Вони можуть виникати внаслідок внутрішніх чи зовнішніх факторів і мають потенціал для серйозних економічних або організаційних наслідків.

Основні види системних ризиків розвитку підприємства включають:

- економічні ризики (макроекономічні коливання (інфляція, зміни валютних курсів, економічна рецесія); зміни в оподаткуванні або регулюванні ринку; циклічність ринку – періоди економічного спаду чи надлишку попиту);
- фінансові ризики (кредитні ризики – неспроможність партнерів або клієнтів виконати фінансові зобов'язання; ризики ліквідності – проблеми з фінансовою ліквідністю та грошовими потоками);
- технологічні ризики (швидкі зміни технологій – впровадження нових технологій, які можуть зробити існуючі рішення застарілими; збої в ІТ-системах – перебої в роботі сервісів, втрата даних, хакерські атаки);
- політичні та юридичні ризики (зміни у політичній ситуації – зміни в законодавстві, державні втручання або санкції; правові питання – порушення контрактних зобов'язань або питання відповідальності);

– соціальні ризики (невдоволення працівників – зміни в організаційній культурі, конфлікти або страйки; зміни в поведінці споживачів – зміна попиту, інтересу до товарів або послуг);

– екологічні та природні ризики (екологічні катастрофи – зміни клімату, природні катастрофи (землетруси, повені); забруднення навколишнього середовища – вплив підприємства на екологію);

– ризики безпеки та здоров'я (техногенні катастрофи – аварії на виробництвах, вибухи, пожежі; епідемії та пандемії – як виявилось під час пандемії COVID-19 це може впливати на безпеку працівників і змінювати робочі процеси).

Ключовим для управління системними ризиками є моніторинг і планування, адже ці ризики зазвичай не можуть бути повністю ліквідовані. Важливо виявляти їх на ранніх етапах та мати стратегії мінімізації їхніх наслідків.

Список використаної літератури

1. Атаєва О. А., Ніколашин А. О., Тимошик Н. С. Стратегічне управління ризиками на підприємстві: аналіз та зменшення негативних впливів. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.52> (дата звернення: 24.03.2025).

2. Гюлалієва Ф. ТОП-10 ризик-факторів для бізнесу в 2024 | Think brave. *Think brave | Останні новини бізнесу України*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/228751_top-10-rizik-faktorv-dlya-bznesu-v-2024 (дата звернення: 24.03.2025).

3. Скибінська З., Іщук Е. Формування моделі ризик-менеджменту у системі управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-123> (дата звернення: 24.03.2025).

4. Тарлопов І. Система управління ризиками при прийнятті рішень на підприємстві у контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024.

*Веркуш Д.М., аспірант
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н. Каразіна
verkush1980@gmail.com*

АКОМОДАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасний світ переживає період активної цифрової трансформації, яка радикально змінює всі сфери економічного середовища. Використання великих баз даних, діджиталізація та автоматизація бізнес-процесів, штучний інтелект та інші передові технології створюють нові можливості для розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Однак ці зміни несуть не тільки можливості, а й нові виклики, які потребують адаптації існуючих та розробки нових ефективних управлінських рішень. Акомодація стратегічного управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності в умовах цифрової трансформації є актуальним напрямом сьогодення.

Одним з ключових факторів розвитку суб'єктів підприємницької діяльності в сучасних умовах цифрової трансформації є їх здатність до ефективного управління інноваційністю.

Під інноваційністю ми розуміємо «процес, який досягається в результаті перманентного продукування та впровадження інноваційно-креативних або вдосконалених технологій, продуктів, послуг чи рішень, які забезпечують розвиток науково-технічного прогресу та підвищують ефективність функціонування систем в мінливому середовищі» [2].

Управління інноваційністю в період цифровізації передбачає не тільки створення та впровадження нових продуктів та послуг, а й трансформацію

бізнес – моделей, оновлення організаційних структур, та вдосконалення підходів до управління персоналом. Цифровізація формує нові можливості для управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності, зумовлюючи трансформаційно-інтеграційні зміни в підходах до розробки, впровадження та вдосконалення інновацій [1,3].

Можливості для управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності в умовах цифровізації зображені на рис.1

Швидкий розвиток цифрових технологій не тільки створює нові можливості в управлінні інноваційністю, а й зумовлює необхідність трансформації існуючих підходів до організації бізнес-процесів.

Взаємопов'язаність глобальних ринків, прискорення інформаційно-трансформаційних потоків та зростання ролі аналітики даних формують новий управлінський контекст в якому суб'єкти підприємницької діяльності змушені нарощувати інноваційний потенціал.

Для ефективного управління інноваційністю необхідно впроваджувати цілісний підхід, що охоплює як технологічні аспекти цифровізації, так і організаційні механізми підтримки інновацій.

З огляду на це, є доцільним визначення ключових стратегій, які сприятимуть ефективному управлінню інноваційністю в умовах цифрової трансформації рис.2

Зображений перелік стратегій відображає ключові напрямки, що визначають сучасний підхід до управління інноваційністю. Вони охоплюють питання цифрової культури, розширення партнерських екосистем, використання технологічних рішень для автоматизації бізнес-процесів. Їх комплексна реалізація забезпечує суб'єктам підприємницької діяльності гнучкість та адаптивність, що є визначальними факторами успіху в епоху цифрових змін.

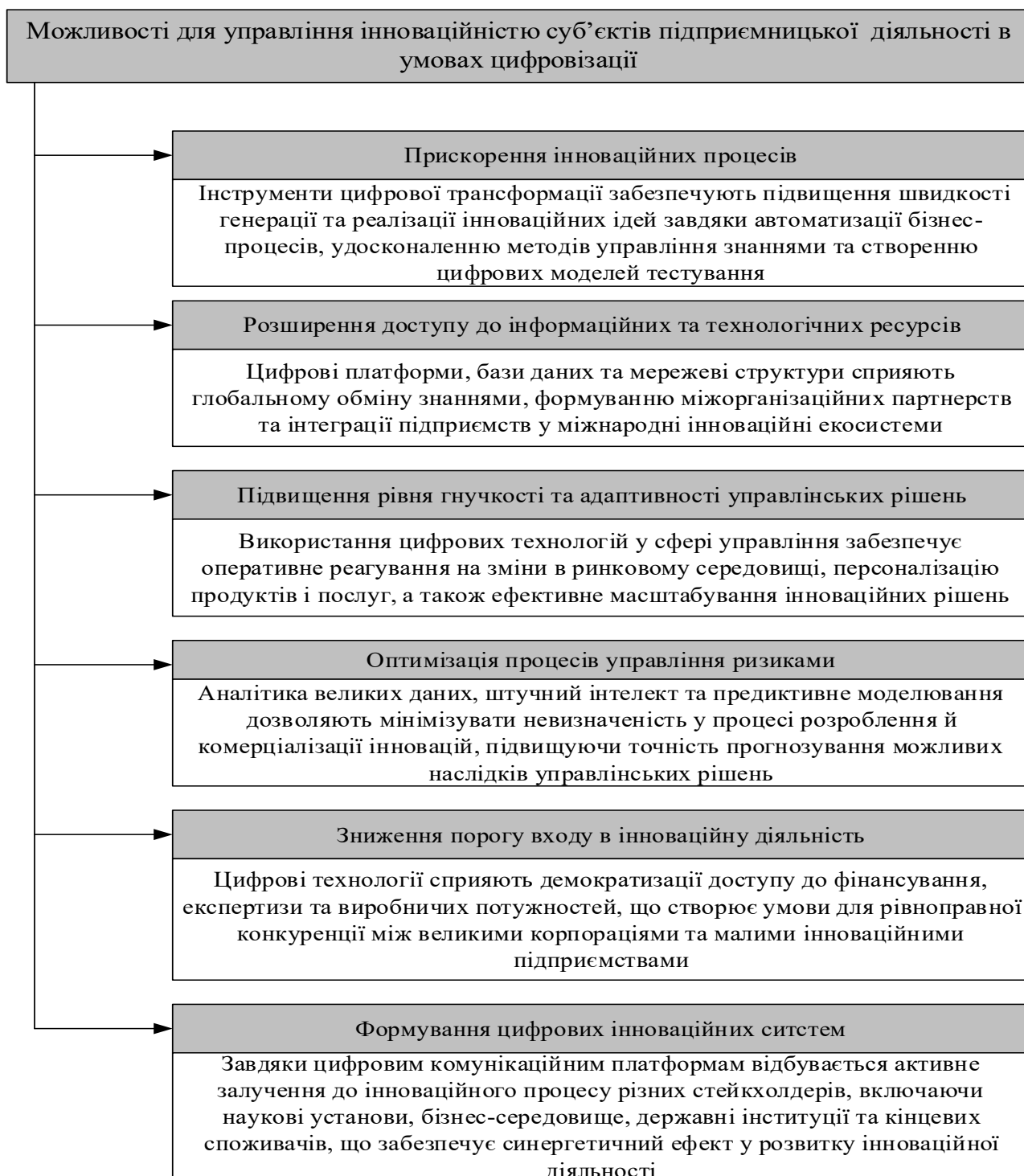

Рисунок 1 - Можливості для управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності в умовах цифровізації

Рисунок 2 - Стратегічні напрямки управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності в умовах трансформації.

Управління інноваційністю в умовах цифровізації потребує комплексного підходу, що включає технологічну модернізацію, розвиток цифрових навичок та гнучких управлінських рішень.

Суб'єкти підприємницької діяльності, які швидко адаптуються до цифрових змін, мають суттєво вищий потенціал для розвитку та конкуренції в ендогенному та екзогенному економічному середовищі.

Список використаної літератури

1. Веркуш Д.М. Вплив процесу інтелектуалізації на інноваційний розвиток підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. *БізнесІнформ*. №3. 2024. С.271-279.
2. Веркуш Д.М. Інтелектуально-стратегічне управління інноваційністю суб'єктів підприємницької діяльності: теоретичне підґрунтя. *DevelopmentServiceIndustryManagement*. № 1. 2025. С. 217-226. [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9\(30\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9(30))
3. Чобіток В. І. Парадигма мистецтва інтелектуалізації управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 67. С. 221–228.

*Воробйов Ю.Я., здобувач вищої освіти
Чернова Н.С., к. е. наук, доцент
ННІ «ДІТ» Український державний університет
науки і технологій
gorusha@ukr.net*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Використання штучного інтелекту для автоматизації процесів – один із головних HR-трендів. Чат-боти, віртуальні помічники, сервіси для опису вакансій і аналізу резюме. Це далеко не повний список AI-інструментів рекрутера. Вони дають змогу економити час, вибирати найкращих кандидатів і підвищувати ефективність найму. Не вигоряти від монотонних задач і встигати займатися метриками, стратегіями, нетворкінгом та пошуком нових підходів. У сучасному світі технології штучного інтелекту (ШІ) стрімко розвиваються і знаходять застосування у різних сферах бізнесу. Однією з галузей, де штучний інтелект демонструє значні результати, є рекрутинг та управління персоналом. Давайте розглянемо, як нейромережі можуть підвищити ефективність роботи HR-фахівців та рекрутерів.

У HR-процесах штучний інтелект застосовується для оптимізації та автоматизації підбору кадрів та багатьох інших аспектів. Це включає аналіз резюме, підбір кандидатів, управління продуктивністю та навіть прогнозування кар'єрного розвитку працівників. Штучний інтелект (ШІ) відкриває нові можливості для ефективної роботи HR-фахівців, пропонуючи безліч переваг, які значно покращують процеси та результати. Ось основні з них:

Економія часу. ШІ може автоматизувати рутинні завдання, дозволяючи HR-фахівцям зосередитися на стратегічних питаннях. ШІ допомагає значно скоротити час, що витрачається на виконання рутинних завдань. За даними SHRM, 5% роботодавців, які використовують штучний інтелект під час найму, повідомляють, що це економить їхній час, а 86% рекрутерів кажуть, що це прискорює процес найму.

Збільшення швидкості прийняття рішень. Алгоритми аналізують великі обсяги даних за мить. Компанії, що використовують ШІ для підбору персоналу, закривають вакансії в середньому на 8,5 днів швидше, ніж ті, хто покладається тільки на традиційні методи.

Підвищення якості підбору кадрів. Нейромережі здатні аналізувати велику кількість даних і знаходити найкращих кандидатів. Рекрутери, які використовують ШІ, мають на 12% більше успішних працевлаштувань порівняно з тими, хто не інтегрує технології. Це відбувається через точність аналізу та відсів невідповідних кандидатів ще на початкових етапах, зменшуючи ймовірність помилок у виборі.

Зниження людського фактора. ШІ може значно знизити вплив людського фактора, такого як упередженість чи стрес, на процес відбору. Використовуючи алгоритми для обробки кандидатів, компанії можуть знизити рівень суб'єктивності та поліпшити різноманітність команд.

Оптимізація витрат. За деякими оцінками, компанії можуть зменшити витрати на рекрутинг на 20-40% завдяки автоматизації підбору кадрів і покращенню ефективності інших процесів.

Покращення кандидатського досвіду. Автоматизація процесів дозволяє швидше реагувати на запити та надавати персоналізований підхід. Згідно з опитуваннями, майже 52% кандидатів відмовляються від роботи через невдалий рекрутинг. Штучний інтелект допомагає уникнути цього, роблячи процеси більш прозорими, швидкими та зручними для обох сторін.

Масштабування процесів. Для великих компаній, що здійснюють найм на сотні чи тисячі вакансій, це неймовірно важливо. Алгоритми можуть працювати з величезними обсягами даних без зниження якості виконання, що робить процес підбору персоналу більш гнучким, швидким і зручним.

Зменшення упередженості: ШІ оцінює кандидатів на основі об'єктивних критеріїв, мінімізуючи вплив людського фактору.

Прогнозування успішності кандидатів: ШІ може аналізувати дані про успішних співробітників і прогнозувати потенціал нових кандидатів.

За даними дослідження Future of Work від Eightfold AI, найпоширенішими сферами застосування ШІ в HR є:

- Ведення документообігу співробітників (78%) ШІ автоматизує процес управління даними співробітників, забезпечуючи точність, швидкий доступ до необхідної інформації та зниження ризику помилок.

- Обробка заробітної плати та адміністрування пільг (77%) Технологія дозволяє точно розраховувати заробітну плату, враховуючи податки, відпустки та бонуси, а також адмініструвати пільги, наприклад, медичне страхування чи навчальні програми.

- Пошук та найм кандидатів (73%) Алгоритми допомагають аналізувати тисячі резюме, відбирати найбільш відповідних кандидатів і навіть прогнозувати їхню відповідність посаді, економлячи час рекрутерів.

- Управління продуктивністю (72%) Штучний інтелект в HR-процесах аналізує показники ефективності працівників, надає рекомендації для їхнього розвитку та виявляє зони для вдосконалення на основі даних.

- Онбординг і адаптація співробітників (69%) Технології спрощують процес адаптації новачків, автоматизуючи створення навчальних планів, відстеження їхнього прогресу й налаштування комунікації з колегами.

Штучний інтелект — це не заміна HR-фахівцям, а потужний інструмент, який допомагає їм працювати ефективніше. Автоматизуючи рутинні завдання, ШІ звільняє час для розвитку стратегічних ініціатив, побудови відносин з кандидатами та співробітниками, що є ключовим для успіху будь-якої компанії. Таким чином, синергія людини та штучного інтелекту створює нові можливості для розвитку.

Список використаної літератури

1. Як штучний інтелект використовується в HR? URL: <https://fillin.ua/stati/yak-shtuchniy-intelekt-vikoristovuetsya-v-hr> (дата звернення: 16.04.2025).

2. Штучний інтелект для рекрутерів і HR: Революція в підборі персоналу. URL: <https://ua.learntoearn.global/blog/shtuchnyi-intelekt-dlia-rekruteriv-i-hr> (дата звернення: 16.04.2025).

3. ШІ у рекрутингу: навіщо потрібен і які задачі вирішує. URL: <https://goit.global/ua/articles/shi-u-rekrutynhu-navishcho-potriben-i-iaki-zadachi-vyrishuie> (дата звернення: 16.04.2025).

*Говсєєв Д.Д.,
аспірант кафедри економіки,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах трансформації економіки, посилення глобальної конкуренції, цифровізації та зростання суспільних очікувань щодо етичності й прозорості бізнесу, питання соціально-відповідального розвитку підприємств виходить на перший план. Все більше компаній усвідомлюють, що

довгострокова стабільність, конкурентоспроможність і стійкість діяльності не можуть базуватись виключно на фінансових показниках, і що ключову роль відіграють соціальні, екологічні та етичні аспекти їх функціонування. У цьому контексті соціальна відповідальність розглядається не як факультативна або репутаційна стратегія, а як необхідний компонент сталого розвитку.

«При цьому на державному рівні не розроблена і недоступна єдина методика розрахунку основних показників та методичних рекомендацій щодо впровадження інноваційно-впроваджувальних та інноваційних технологій: інноваційна діяльність, норма прибутку, термін окупності, загальний економічний ефект, чиста приведена вартість, індекс рентабельності (рентабельності) з урахуванням застосовності двох основних принципів оцінки ефективності реалізації інноваційного проекту або інноваційного продукту: принципу порівняння вплив на вартість реалізації та принципу врахування імовірного характеру ефекту від впровадження нововведення» [2, с. 89].

Водночас інноваційна діяльність перестає бути лише інструментом технологічного оновлення чи підвищення ефективності виробництва. Вона дедалі частіше набуває комплексного характеру та слугує механізмом реалізації соціальних ініціатив, екологічної модернізації, покращення умов праці, розвитку людського капіталу й підвищення якості життя як працівників, так і громад, у яких функціонує підприємство. Інновації у сфері «зелених» технологій, цифрових сервісів, автоматизації процесів із одночасною переорієнтацією працівників на інтелектуальні функції є яскравими прикладами поєднання економічної доцільності з соціальною значущістю.

Відтак, хоча фінансові результати та технічні засоби залишаються важливими, головний внесок у процвітання підприємства робить людський ресурс: його прагнення, енергія та внутрішні правила. У цьому плані, створення та реалізація соціальної стратегії, яка заохочує працівників до саморозвитку, є наріжним каменем прискореного зростання потенціалу підприємства в цілому. Соціальна стратегія, що є основою заезпечення комфортних умов продуктивної праці, мотивує та дає можливості для особистісного зростання співробітників,

не просто збільшує їхню задоволеність, але й сприяє залученню до загальних планів розвитку підприємства.

Саме тому взаємозв'язок між інноваційною активністю підприємства та його соціальною відповідальністю набуває стратегічного значення. Йдеться не лише про одночасне впровадження інновацій та реалізацію КСВ-політик, а про цілісну інтеграцію цих напрямів у загальну систему стратегічного управління підприємством. Такий підхід дозволяє досягати синергетичного ефекту — коли соціальна відповідальність стає основою інноваційної культури, а інновації — інструментом втілення принципів відповідального бізнесу. Це, у свою чергу, позитивно впливає на репутаційний капітал підприємства, формує довіру з боку стейкхолдерів, сприяє залученню інвестицій і забезпечує довготривалу конкурентоспроможність у складному та динамічному бізнес-середовищі. «Переміщення акценту зі створення ефективної організації на створення компетентної у певних умовах або на певних ринках організації призвело до часткової втрати актуальності окремих наукових висновків та результатів. Не зменшуючи цінності наукових доробок, ретельно досліджуючи еволюцію розвитку організаційних структур управління, з послідовним визначенням їх переваг та недоліків у сучасних умовах, можна суттєво підвищити ймовірність формування ефективної структури організації як чинника набуття нею компетентності на внутрішньому та зовнішньому ринках» [3, с. 108].

Сучасний бізнес все частіше поєднує інноваційні стратегії з соціальною відповідальністю, що трансформує традиційні підходи до управління. Цей взаємозв'язок стає ключовим для досягнення стійкого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та формування довіри споживачів. Деякі українські вчені розглядають вплив інновацій на соціальну відповідальність, як «інновації, спрямовані на вирішення соціальних проблем (наприклад, доступна освіта чи охорона здоров'я), покращують репутацію підприємства і формують соціальний капітал. Наприклад, впровадження цифрових платформ для навчання малозабезпечених верств населення сприяє як соціальному прогресу, так і розширенню клієнтської бази» [1].

Інноваційна діяльність підприємства охоплює створення, впровадження та дифузії нових технологій, продуктів, управлінських підходів, які можуть бути орієнтовані як на внутрішню ефективність, так і на зовнішню відповідальність. У межах соціально-відповідального розвитку інновації відіграють роль інструмента досягнення збалансованих соціально-економічних результатів. Зокрема, впровадження екологічно безпечних технологій, розвиток цифрових сервісів для покращення обслуговування клієнтів, автоматизація рутинних операцій з одночасним підвищенням кваліфікації персоналу – усе це приклади інновацій, що мають соціальний вимір.

На практиці простежується зворотний вплив: підприємства, які послідовно реалізують політику корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), формують сприятливе середовище для інноваційної активності, зокрема через підвищення мотивації працівників, зростання довіри споживачів, покращення репутаційного капіталу та легший доступ до інвестицій. Таким чином, КСВ та інновації формують синергію, яка підсилює як економічну, так і соціальну ефективність підприємства.

Обґрунтовано, що стратегічна інтеграція інноваційної діяльності та соціальної відповідальності має ґрунтуватися на таких принципах: сталості, системності, орієнтації на довгостроковий результат, участі стейкхолдерів у прийнятті рішень. Доцільно запропонувати концептуальну модель соціально-інноваційного розвитку підприємства, яка б включала три взаємопов'язані блоки: інноваційні процеси, напрями соціальної відповідальності та механізми стратегічного управління інтеграцією. Інноваційна діяльність і соціально-відповідальний розвиток є взаємопов'язаними процесами, що посилюють один одного в рамках сучасної моделі сталого підприємництва. Інтеграція цих напрямів у систему стратегічного управління дозволяє підприємству підвищити свою адаптивність, посилити довіру з боку зацікавлених сторін і забезпечити довгострокову стійкість.

Список використаної літератури

1. Антохов А. А. Інноваційні стратегії соціальної відповідальності бізнесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 18. С. 5-10.
2. Косенко, А., Касич, А., Лега, О., Ареф'єва, О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*, (3), 86–92. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86>
3. Лепейко, Т., Грузіна, І. (2023). Концептуальні підходи до формування структури управління компетентною організацією. *Економічний простір*, (184), 107-113. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-18>
4. Прохорова В.В., Чобіток І.О. Форсайтно-інноваційний механізм управління підприємствами в умовах цифровізації: теоретичні аспекти. *Бізнес Інформ*. 2023. № 2. С. 78-85.
5. Arefiev S., Lagodiienko V., Tkachev V., Stavroiani S., Shevchenko O. Marketing and logistics in the adaptive management of enterprises in the conditions of digitalization. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2023. Vol.101. No 8. P. 3121-3132. <http://www.jatit.org/volumes/Vol101No8/26Vol101No8.pdf>

*Горовий В.М.,
аспірант кафедри економіки,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій підприємства авіаційної галузі стикаються з необхідністю адаптації своїх бізнес-процесів до нових реалій цифрового середовища. Це середовище

створює широкі можливості для оптимізації операційної діяльності, підвищення ефективності управління та забезпечення конкурентоспроможності на глобальному ринку. Водночас воно ставить перед підприємствами низку викликів, пов'язаних із необхідністю впровадження інноваційних підходів до організації роботи, перебудови внутрішніх процесів та інтеграції сучасних технологій. «Дія несприятливих фундаментальних чинників економічного розвитку, особливо в кризові періоди спонукають до обґрунтування нової економічної моделі, яка повинна створити передумови для вирішення поточних криз, уникнення їх повторень в майбутньому, та забезпечення стійкого економічного зростання» [1, с. 11].

Формування організаційно-економічного забезпечення розвитку бізнес-процесів у цифровому середовищі є важливим завданням для підприємств, які прагнуть не лише зберегти свої позиції на ринку, але й активно розвиватися в умовах жорсткої конкуренції. Цей процес передбачає створення ефективної системи управління, яка базується на використанні новітніх методів аналізу, прогнозування та прийняття рішень. «Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій має величезний вплив на усі сфери соціально-економічної діяльності, стимулює інноваційний розвиток і сприяє створенню нових робочих місць. Тенденції розвитку світового ринку ІКТ можна охарактеризувати за допомогою індексів, які надають можливість зіставити рівень розвитку ринку ІКТ країн за найбільш суттєвими чинниками, що впливають на нього» [3, с. 41]. Важливо також забезпечити гнучкість організаційної структури підприємства, що дозволить швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та адаптуватися до нових умов.

Важливість цифрового середовища для авіаційної галузі полягає в його здатності перетворювати традиційні бізнес-процеси на інноваційні механізми взаємодії. Це стосується як внутрішніх операційних процедур, так і зовнішніх комунікацій із партнерами та клієнтами. Наприклад, автоматизація документообігу дозволяє скоротити час на узгодження контрактів, а інтеграція аналітичних інструментів дає змогу прогнозувати попит із високою точністю.

«Залучення інструментів залежить від специфіки діяльності підприємства, його цілей та маркетингової компанії підприємства. Цифровий маркетинг дає можливість використовувати різні інструменти одночасно і таким чином підвищує ефективність маркетингової діяльності, що, в свою чергу, позитивно впливає на ефективність діяльності компанії та її вартість. Набір інструментів цифрового маркетингу залежить від цілей маркетингової стратегії, особливостей продукту або послуги, життєвого циклу продукту, характеристик цільової аудиторії та фінансових можливостей підприємства» [5, с. 512].

Крім того, цифрові технології сприяють створенню нових бізнес-моделей, таких як віртуальні екосистеми, що об'єднують постачальників, авіакомпанії та кінцевих споживачів у єдиний ланцюг доданої вартості.

Організаційно-економічне забезпечення цифрової трансформації передбачає перебудову внутрішніх структур підприємства, перерозподіл фінансових ресурсів і формування нових підходів до управління. «Організаційно-економічні засади активізації залучення інвестиційних ресурсів вимагають формування відповідного сприятливого середовища, яке зацікавлює економічних суб'єктів до участі в інвестиційних процесах. Формування такого середовища потребує поєднання організаційних, правових та економічних заходів, які, будучи інтегрованими в єдиний механізм, здатні забезпечити синергетичний ефект щодо активізації залучення інвестицій». [6, с.133] Організаційний аспект включає реінжиніринг бізнес-процесів, спрямований на усунення зайвих ланок у ланцюгах створення вартості. Економічна складова забезпечується за рахунок цілеспрямованих інвестицій у технологічні рішення, які мають довгостроковий ефект. Наприклад, впровадження єдиних платформ для управління логістикою чи технічним обслуговуванням дозволяє знизити операційні витрати на 20–25%, що є критично важливим для авіакомпаній з високим рівнем капіталомісткості.

«Існуючі інформаційні технології, такі як блокчейн, штучний інтелект, біг-дата, дають можливість збирати та обробляти величезні масиви інформації про пасажирів та його уподобання» [4]. Процес цифрової

трансформації супроводжується серйозними викликами, серед яких — високі початкові витрати, необхідність перепідготовки персоналу та ризики, пов'язані з кібербезпекою. Для їх подолання необхідно розробити чітку стратегію, яка враховує специфіку авіаційної галузі. Це передбачає поетапне впровадження змін, починаючи з пілотних проектів у окремих підрозділах, і закінчуючи повномасштабною інтеграцією цифрових рішень у всіх сегментах бізнесу.

«Цифрове партнерство ґрунтується на гнучкій горизонтальній інтеграції учасників сервісних ланцюгів постачання на базі цифрових платформ» [2]. Ключовим фактором успіху є також підтримка інноваційної культури всередині організації, де кожен співробітник розуміє цінність цифрових змін і готовий брати участь у їх реалізації. Перспективи розвитку бізнес-процесів у цифровому середовищі для авіаційних підприємств пов'язані зі створенням адаптивних систем управління, здатних швидко реагувати на зміни ринкових умов. Корисною є також взаємодія зовнішніх та внутрішніх чинників, слід підкреслити, що їх вплив може бути різним – як позитивним, так і негативним. Це залежить від можливості підприємств пристосовуватися до змін та ефективно використовувати наявні у неї активи. Скажімо, збільшення конкуренції на ринку може чинити зовнішній тиск, але водночас спонукати підприємство до впровадження новаторських ідей та поліпшення якості товарів чи послуг. Такий підхід також сприяє розвитку внутрішніх ресурсів, зокрема інтелектуального капіталу та технологічної обізнаності.

У зв'язку з цим важливим завданням для підприємств стає розроблення і впровадження таких організаційно-економічних рішень, які забезпечують здатність швидко реагувати на зміни середовища, раціонально використовувати наявні ресурси та поступово підвищувати ефективність основних бізнес-процесів. Для цього підприємствам необхідно систематично оновлювати підходи до управління, включаючи чітке визначення відповідальних підрозділів, удосконалення внутрішньої координації та посилення контролю за виконанням завдань. Одним із ключових напрямів є постійне удосконалення виробничої та управлінської діяльності, зокрема шляхом впровадження систем

планування, оцінювання та контролю, які дозволяють оперативно виявляти слабкі місця та приймати обґрунтовані рішення. Регулярна оцінка ефективності внутрішніх процесів, порівняння запланованих та фактичних результатів, а також врахування думки працівників різних рівнів сприяють покращенню якості управління та формуванню сильної, адаптивної організаційної структури.

Це дозволить не лише підтримувати операційну ефективність, але й генерувати нові джерела доходу через інноваційні послуги, такі як динамічне ціноутворення або персоналізовані пакети для пасажирів. У довгостроковій перспективі цифрове середовище стане основою для побудови стійких конкурентних переваг авіакомпаній, які зможуть поєднувати високу якість обслуговування з оптимальним використанням ресурсів.

Список використаної літератури

1. Лепейко Т.І., Зось-Кіор М. В., Федірець О. В. Диджитал-трансформація бізнес-процесів адаптивних підприємств в контексті сталого розвитку та управління змінами. *АГРОСВІТ*. 2024. № 13. С. 4-13. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.13.4

2. Молчанова К.М. Механізм управління взаємодією авіапідприємств в умовах цифрової економіки: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Національний авіаційний університет МОН України; Інститут економіки промисловості НАН України. – Київ, 2021. – 202 с. URL:https://iie.org.ua/wp-content/uploads/application/pdf/dysertatsiia_molchanova-k.m.pdf

3. Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Хаустов М. М., Зінченко В. А. Аналіз розвитку ІКТ-сфери в Україні за міжнародними індексами та рейтингами. *Бізнес Інформ*. 2022. №5. С. 40–56. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-5-40-56>

4. Цифрова трансформація авіаційної галузі в Україні // Економіка та менеджмент. – 2021. – № 1. – С. 45–53. URL: <https://em.duit.in.ua/index.php/home/article/view/33>

5. Kovalchuk, S., Arefieva, O., Shevchenko, A., Kononov, O., & Subachov, M. (2023). The Use of Digital Marketing Technologies in the Commercial Activity to Increase Enterprises' Value in the COVID-19 Conditions. *Journal of the University of Zulia*, 14(40), 506-522.

6. Arefiev, S., Filippov, V., Shepelenko, S., Zabashtanskyi, M., Chorna, T., & Yevtushenko, Y. (2024). Organizational and economic principles of activation of the attraction of investment resources in the development of economic systems. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 46(2), 131–138. <https://doi.org/10.15544/mts.2024.14>

**Гулик Т.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та
підприємництва ім. Т.Г. Беня**

*ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
tg95rabota@gmail.com*

Бодня Д.А., аспірант
*ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
dmbodnya@i.ua*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КЛІЄНТСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Сьогодні сучасні електронні сервіси є невід'ємною частиною новітньої бізнес-культури, так як вони допомагають розвивати підприємство з його постійним оновленням до сучасних викликів зовнішнього середовища. Постійна конкуренція на ринках підштовхують підприємства вивчати нові моделі взаємодії з клієнтами і одним із таких напрямів є використання оптимізованих електронних сервісів задля допомоги їх під час роботи з клієнтами. Впровадження та застосування новітніх електронних інструментів для роботи з клієнтами є важливою роботою по покращенню клієнтського сервісу, веденню клієнтських баз даних, інтеграції клієнтської аналітичної інформації в інші складові роботи підприємства тощо.

Клієнтська база кожної сфери бізнесу визначається типом продажів – прямими чи непрямыми. Для одних це кінцеві споживачі, для інших – дистриб'ютори, ритейлери тощо. Аналіз і використання інформації про клієнтів допоможе створити більш якісний продукт, який має бути ключовою стратегією для будь-якої компанії.

Зазвичай клієнтами компаній займаються різні менеджери, які володіють цінною інформацією. Для запобігання витоку всієї бази даних рекомендується забезпечити її захист і зберігати інформацію про клієнтів в окремій базі. Менеджерам варто надавати доступ лише до тих даних, що стосуються їхньої зони відповідальності під час роботи на відповідній ділянці [1].

Інтереси клієнтів зрідка зводяться лише до одного продукту. Аналізуючи їхні вподобання, підприємці можуть замислитися над освоєнням нових сегментів ринку. Клієнтська база зазвичай формується поступово, відповідно до запитів клієнтів. Однак вона стає значно ціннішою, коли регулярно оновлюється додатковими даними. Наприклад, зміни контактної інформації клієнта повинні згадано й оперативно відображатися в базі. Інформацію в базі даних доцільно поділити на дві категорії: загальну та специфічну. Контактні дані належать до загальної інформації, а індивідуальні уподобання клієнта – до специфічної інформації про клієнтів.

Незалежно від галузі, конкурентоспроможна клієнтська база сприяє досягненню ключових бізнес-цілей: зростанню продажів і, відповідно, прибутків; розширенню присутності торгової марки в нових регіонах; залученню нових клієнтів через бонуси та подарунки; збору зворотного зв'язку щодо продуктів або послуг, що дозволяє покращувати їхню якість; точному налаштуванню SMS та e-mail розсилок виключно для цільової аудиторії. Однією з поширених помилок багатьох компаній є те, що, створивши клієнтську базу один раз, вони дуже рідко її оновлюють. Через це тривалість життя таких баз є доволі короткою, вже через 6-12 місяців база може застаріти, а контакти – стати неактуальними для ведення підприємницької діяльності [2].

Також на сьогодні підприємства, які організовують свої продажі через соціальні мережі – оптимізують клієнтський потік та допомагають збільшити кількість продажів. Інтеграція з месенджерами, такими як Viber, WhatsApp, а також платформи Facebook та Instagram, дійсно відкриває широкий спектр можливостей для ефективної комунікації. Ось кілька переваг такої інтеграції: єдиний центр комунікації (ви можете отримувати та відповідати на повідомлення з усіх платформ у зручному інтерфейсі без потреби переключатися між різними додатками); зручність для клієнтів (клієнти можуть зв'язатися з вами за допомогою зручного для них месенджера або соціальної мережі); швидка обробка запитів (інтеграція дозволяє швидше реагувати на повідомлення, що покращує рівень обслуговування клієнтів); історія спілкування (усі повідомлення зберігаються в одному місці, що спрощує управління історією комунікацій); автоматизація процесів (ви можете додати чат-ботів для автоматичних відповідей на часто задані питання або для виконання рутинних задач по підприємству).

Прийнято умовно ділити клієнтів підприємства за рівнем готовності до покупки на «теплих» й «холодних». «Холодними» є ті клієнти, які запланували покупку на підприємстві або ще не збираються здійснювати покупку зовсім, а «теплыми» є ті, які здійснили покупку на підприємстві та є потенційними до наступних покупок. Алгоритми роботи з цими типами клієнтів є дуже різний. Якщо встановлення контактів з «холодними» покупцями дає результат, то таких клієнтів відразу переводять до категорії «теплі». Підприємства, на яких розвинута та налаштована CRM, можуть користуватися такими інструментами для аналізу продажів, як зчитування воронки продажів, так і відстеження конверсії обробки замовлення з відповідними часовими проміжками тощо [3].

Отже, останні десятиліття стали переломним моментом для баз даних, перетворивши їх на фундамент сучасних інформаційних систем підприємства. Завдяки стрімкому розвитку технологій, з'явилися потужні та зручні у використанні програми, що значно спрощують управління великими масивами даних та допомагають в управлінні клієнтським капіталом. Вони стали

незамінним інструментом для зберігання інформації про продукцію, клієнтів та інші важливі дані, які перевищують можливості традиційних таблиць.

Список використаної літератури

1. Як збір та обробка клієнтської бази впливає на конкурентну перевагу компанії. URL: <https://www.pricecontrol.com.ua/ua/yak-avtomatizacziya-zboru-kliyienskoyi-bazi-vplivaye-na-konkurentnu-perevagu-kompaniyi>

2. Гулик Т.В., Бодня Д.А. Особливості та значення клієнтського капіталу в організаційно-економічному управлінні підприємством. Молодий вчений. 2024. № 5 (129). С. 123–127. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6218/6082>

3. Гулик Т.В., Бодня Д.А. Клієнтський капітал підприємства як важлива складова створення доданої вартості. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 березня 2024 р.), Полтава. 2024. С. 606-609.

*Долженко Д. Ю.,
аспірант кафедри економіки,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВПЛИВ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сучасних економічних реалій, які характеризуються постійними змінами, посиленням конкуренції та прискоренням технологічного оновлення, виникає гостра потреба у формуванні адаптивно-інноваційного потенціалу підприємств. Саме адаптивно-інноваційний потенціал дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні виклики, забезпечуючи їм гнучкість, конкурентоспроможність і стійкість. Водночас значний вплив на процес формування цього потенціалу мають особливості відтворювальних процесів, які визначають структуру ресурсів, інтенсивність оновлення

технологій та рівень інноваційності виробничої діяльності. Наразі важливим завданням для своєчасних організаційних перетворень є встановлення взаємозв'язку між характером і специфікою відтворювальних процесів та формуванням адаптивно-інноваційного потенціалу підприємств, а також визначення механізмів підвищення ефективності цього потенціалу в сучасних умовах господарювання. «Управління інноваційним потенціалом у контексті випереджаючого розвитку повинно мати стратегічний характер та базуватись на засадах саме стратегічного управління, яке буде поєднувати досягнення довгострокових цілей та інтересів підприємства та здатність до гнучкості щодо інноваційних трансформацій» [2, с. 148].

Адаптивно-інноваційний потенціал підприємства визначається здатністю ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища та впроваджувати нові рішення для підтримки конкурентоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1

Основні фактори впливу на адаптивно-інноваційний потенціал підприємства

Група факторів	Фактори	Опис впливу
Внутрішні фактори	Інноваційна культура	Відкритість до нововведень, підтримка креативності, система мотивації для інноваційних ініціатив
	Організаційна структура	Гнучкість управління, інтеграція підрозділів (НДДКР, виробництво, маркетинг)
	Ресурсний потенціал	Доступ до фінансів для інвестицій, рівень кваліфікації персоналу, наявність експертів
	Технологічна база	Сучасне обладнання, цифрові інструменти (AI, Big Data), здатність масштабувати інновації
	Стратегічні установки	Чітке бачення інноваційного розвитку, орієнтація на життєвий цикл продукції
Зовнішні фактори	Інноваційний клімат	Економічна стабільність, доступ до капіталу, державна підтримка, конкурентний тиск
	Регуляторне середовище	Податкові стимули, захист інтелектуальної власності
	Технологічні тренди	Вплив цифрової трансформації, необхідність інтеграції нових технологій (IoT, блокчейн)
	Соціокультурні фактори	Попит споживачів на інновації, готовність приймати нові продукти

Його формування залежить від внутрішніх ресурсів (організаційних, технологічних, людських) та зовнішніх умов (економічних, регуляторних,

ринкових). Нижче наведено систематизований аналіз ключових факторів, що впливають на цей потенціал. Для досягнення стійкого розвитку підприємство має балансувати між власними можливостями (наприклад, інноваційною культурою, технологіями) і зовнішніми викликами (конкуренція, технологічні тренди). Відсутність синхронізації між цими факторами призводить до втрати конкурентних переваг.

Відтворювальні процеси на підприємствах охоплюють оновлення основних фондів, технологічних систем, організаційної структури, кадрового потенціалу, а також управлінських та інноваційних процесів. Інтенсивність і якість таких процесів безпосередньо впливають на формування адаптивно-інноваційного потенціалу підприємств. В умовах неотехнологічного відтворення підприємства вимушені постійно модернізувати технології, адаптувати організаційні структури й оновлювати компетенції персоналу. Це, у свою чергу, створює передумови для накопичення знань і досвіду, що формує основу інноваційного розвитку. Встановлено, що ефективність адаптивно-інноваційного потенціалу залежить від швидкості та адекватності реакції підприємств на зміни зовнішнього середовища та від можливості своєчасно оновлювати ключові ресурси й бізнес-процеси. «За основу прийняття ефективних управлінських рішень, що дозволить оптимізувати значення показника управлінської ефективності за рахунок застосування оперативних заходів раціоналізації структури підприємства перспективними бізнес-процесами, підвищивши при цьому їх результативність, доцільно взяти прогностні значення розвитку підприємства, зумовлені рівнем реалізації його бізнес-процесів, вибудовані за допомогою використання максимально адекватних склавшимся умовам методів прогнозування, окреслених за допомогою фрактального аналізу часових рядів зміни рівня раціональної реалізації цих бізнес-процесів» [4].

Особливу роль у формуванні адаптивно-інноваційного потенціалу відіграє кадровий компонент. Якісне відтворення кадрового потенціалу через систему безперервного навчання, підвищення кваліфікації та розвиток

креативних навичок дозволяє забезпечити високу інноваційну активність персоналу та швидке впровадження інноваційних ідей у діяльність підприємства. Для максимізації позитивного впливу відтворювальних процесів на формування адаптивно-інноваційного потенціалу запропоновано адаптивно-інноваційну модель управління, яка базується на комплексному підході до оновлення технологій, знань і навичок персоналу, ефективному управлінні змінами та впровадженні механізмів стимулювання інноваційної активності працівників.

Відтворювальні процеси є визначальними чинниками формування та розвитку адаптивно-інноваційного потенціалу підприємств. Забезпечення їх ефективності створює передумови для досягнення довгострокової конкурентоспроможності й сталого розвитку підприємств у сучасних умовах. Конкретизація механізмів управління відтворенням ресурсної бази та оцінка ефективності формування адаптивно-інноваційного потенціалу на прикладі підприємств транспортної та авіаційної галузей є важливим фундаментом якісних теоретичних, а в подальшому і практичних напрацювань.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О.В., Ковальчук А. М., Загайна С.Ю. Дослідження підходів формування економічного потенціалу підприємства у контексті транспарентності розвитку інвестиційних процесів. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2023. №3 (83). С. 131-139. <https://doi.org/10.33271/ebdut/83.131>

2. Ареф'єва О.В., Титикало В. С. Концептуальний підхід до управління випереджаючим розвитком інноваційного потенціалу підприємств. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3. С. 145-154 <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.145>

3. Лепейко Т.І., Грузіна І.А. Концептуальні підходи до формування структури управління компетентною організацією *Економічний ріст: Збірник наукових праць*. 2023. №184. С. 107-113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-18>Мушнікова С.А. Теоретико-

методичний базис управління безпекою розвитку підприємства. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С.159-165.

4. Пілецька С.Т., Лункіна І.Ю. Стратегічно орієнтований економічний потенціал підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 9/1. С.17-23. URL : DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.9\(1\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2022.9(1).4).

5. Прохорова В., Залуцька Х. Фрактальні властивості управлінської ефективності як підґрунтя прогнозування комбінованих стратегічних сценаріїв розвитку машинобудівних підприємств на основі процесів диверсифікації та інтеграції. Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика». Серія «Економіка». 2020. Випуск 9 (18). [doi.org/10.33296/2707-0654-9\(18\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-9(18)-10)

6. Piletska Samira, Arefiev Serhii. The mechanism of corporate management of the enterprise financial capacity. The mechanism of corporate management of the enterprise financial capacity. *Journal of corporate responsibility and leadership*. Vol. 7, issue 4, 2020. pp.43–58. <http://jcrl.umk.pl/journal/archive>

*Завгородня О.О., д-р. екон. наук, проф., професорка
кафедри міжнародної економіки і
соціально-гуманітарних дисциплін,
Ткаленко Д.Д., аспірант,
Завгородній К.О., аспірант
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
elenzavg@gmail.com*

ІННОВАЦІЙНА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ СМАРТ РОЗВИТКУ

Динаміка економічних відносин в усі історичні періоди була щільно пов'язана з проривними інноваціями та розвитком високих технологій, їх впровадженням та дифузією в усіх сферах суспільного виробництва [1]. Саме НТП завжди виступав рушієм змін в економічних поведінкових моделях і стратегіях розвитку країн та компаній задля забезпечення їх

висококонкурентного статусу й протидії конкурентним загрозам в умовах глобальних метаморфоз бізнес-ландшафтів.

Притаманне поступу Індустрії 4.0 - 5.0 прискорення технологіко-економічних процесів зі збільшенням кількості знакових подій в одиницю часу обумовило збільшення кількості так званих «точок» біфуркації на траєкторіях їх розвитку та підвищили «ціну» помилкових управлінських рішень стратегічного характеру. Як наслідок, посилюється актуальність досліджень адекватних сьогоденню смарт технологій менеджменту із вбудованими процедурами пошуку варіантів подальшого руху об'єкта управління та селекторами вибору із множини сценарних альтернатив.

Усвідомлення вищезазначених обставин спонукає науковців до активного дослідження проблематики конкурентоспроможності в контексті метаморфоз конкурентно-ринкового середовища, концепції смарт спеціалізації, підвищення ваги й ролі інноваційної складової економічного буття. Зокрема, значна дослідницька увага приділяється інтегрованим мезо- та макроформам організації та провадження інноваційної діяльності, ефективність яких на тлі вичерпання резервів екстенсивного зростання наразі розглядається як:

- стратегічний імпакт-фактор та каталізатор соціально-економічного розвитку в глобальному, національному та регіональному вимірах, чинник подолання технологічного розриву та випереджальних темпів зростання (актуально для країн півпериферії світ-системи);

- необхідна передумова регіональної смарт спеціалізації та розвитку міжнародних конкурентних переваг, зростання експорту, підвищення конкурентостійкості та конкурентного імунітету економічних систем різного рівня агрегації.

Серед множини представлених концепцій перевага цілком слушно віддається концепції кластеризації [2], у межах якої виокремлюється дослідницький напрямок, фокусом якого є національна / регіональна інноваційна система як особливий різновид кластерів.

Спеціалізацією цих кластерів є інноваційна діяльність – творення й усупільнення науково-технічних знань, комерціалізація інтелектуального продукту та інноваційної продукції, формування та підтримка ланцюга поширення інновацій («підприємство-інноватор» → «групи підприємств імітаторів – послідовників та адаптантів» → «регіон» → «регіони» → «національна економіка») теренами країни. Їх місія полягає в неперервній генерації потоку нововведень, модернізації та вибіркової авангардизації техніко-технологічного базису суспільного відтворення, підвищенні продуктивності та ефективності праці, посиленні розвинених конкурентних переваг та конкурентостійкості національної економіки.

Становлення та поширення мікро-, мезо та макромоделей відкритих інноваційних кластерів є закономірним явищем [3]. Серед множини його причин найбільш вагомими є:

- глобалізація, що призводить до збільшення кількості ступенів свободи економічних акторів, диференціації форм та інтенсифікації їх науково-технічного та інноваційного співробітництва в межах глобальної та глокальних мереж і ланцюгів створення вартості;

- інформатизація, що формує передумови для трансграничної передачі наукоємної та інноваційної інформації, прискорення, верифікації, спрощення і здешевлення її руху;

- загострення конкурентної боротьби у глобальному економічному середовищі, що змушує економічних акторів швидше реагувати на зовнішні конкурентні виклики та кон'юнктурні коливання, убезпечувати свої активи від морального старіння, протидіяти стрімкому вичерпанню інноваційних джерел абсолютної та диференційної ренти;

- транснаціоналізація бізнесу, що обумовлює територіальну експансію прямих відкритих форм інноваційної діяльності;

- підвищення мобільності людського капіталу, що провокує зростання ризиків втрат і витоків стратегічно важливої інноваційної інформації у разі її несвоєчасного оприлюднення та відповідного закріплення авторських прав;

– лібералізація, що сприяє послабленню протекціонізму та зменшенню бар'єрів у русі інноваційного продукту та інноваційних благ теренами глобальної економіки тощо.

Прискорена успішна реалізація регіональних і національних проєктів смарт спеціалізації й інноваційної кластеризації неможлива без участі держави. Політика кластеризації повинна охоплювати усі етапи життєвого циклу кластера за найбільш активного втручання владних інститутів на початкових фазах реалізації та (або) на етапі повоєнного відновлення зруйнованих чи дезінтегрованих кластерів.

Список використаної літератури

1. Фрімен К., Лука Ф. Як час спливає: від епохи промислових революцій до інформаційної революції / Пер. з англ. Р. Ткачука. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 510 с.
2. Войнаренко В.П. Кластери інституційній економіці: монографія. Хмельницький: ХНУ, ТОВ «Тріада-М», 2011. 502 с.
3. Цифровий вимір інноваційно-інформаційної економіки: монографія / Тарасевич В.М., Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін.; за ред. В.М. Тарасевича: Дніпро: ПМП «Економіка», 2021. 448 с.

Клочков О.С., аспірант

*ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

ОСОБЛИВОСТІ УМОВ ІНДУСТРІЇ 6.0 ЩОДО ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний світ стикається зі значними викликами, які вимагають нових підходів до організації виробничих процесів та розвитку та промислових революцій -Індустрій 5.0 та 6.0.

Одним із ключових викликів є політичні через глобалізацію соціально-економічних процесів та явищ, що супроводжується конкуренцією на світовому

ринку, зокрема в умовах постпандемічного відновлення економіки та перспективи можливих нових пандемій. Також неможливо ігнорувати впливи на глобальну економіку війни в результаті російського вторгнення в Україну та війни на ближньому сході, вплив яких не обмежується країнами учасниками конфлікту, а розповсюджується на інші країни, особливо ті, які знаходяться географічно близько до зони бойових дій, таторгові війни між найбільшими світовими економіками США та Китаю.

Сучасну історію розвитку технологій та індустриальних методів можна умовно поділити на п'ять фаз, починаючи з XVIII сторіччя, які демонструють еволюцію підходів до організації виробництва, охоплюючи перехід від механізації до цифровізації та інтелектуалізації процесів (табл.).

Таблиця

Узагальнена характеристика особливостей Індустрій від 1.0 до 4.0*

Тип Індустрії, період охоплення	Узагальнена характеристика Індустрії
Індустрія 1.0 (кінець XVIII ст. - середина XIX ст.)	Характеризується механізацією виробництва заснованої на використанні водяної та парової енергії
Індустрія 2.0 (середина XIX ст. - середина XX ст.)	Супроводжується електрифікацією виробництва, впровадженням масового виробництва та конвеєрних ліній і спричинений цим прогрес у поділі праці; великою кількістю технологічних відкриттів і дослідженнями орієнтованими на організацію виробництва і праці.
Індустрія 3.0 (друга половина XX ст.)	Характеризується автоматизацією та комп'ютеризацією виробничих процесів, появою роботів. Комп'ютерні технології та програмовані системи керування відкрили нові можливості для підвищення точності, швидкості та ефективності виробництва.
Індустрія 4.0 (початок XXI ст.)	Впроваджує інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у всі аспекти виробництва. Впроваджується цифрове виробництво у центрі якого розташовані комп'ютерні системи. Широке розповсюдження: Інтернет речей, Адитивних технологій, використання штучного інтелекту, дата майнинг, хмарні обчислення, поширення використання відновлювальних джерел енергії.

Узагальнено автором на підставі [9]

Проблеми попередніх індустрій, існуючі виклики та перспективи їх еволюції змушують замислюватись над концепцією майбутньої Індустрії 6.0.

Основною рисою Індустрії 6.0 повинна стати антикригкість. Антикригкість - більш широкий термін ніж «міцність», який припускає не тільки спроможність системи адаптуватися до стрімких змін у середовищі, а ще й підвищувати свої можливості при витримці до стресорів, волатильності, помилок, атак на неї та ін. Основою досягнення антикригкості може бути орієнтування на нефункціональні вимоги при плануванні та проєктуванні нових систем.

Індустрія 6.0 передбачає активну участь людей у виробничих процесах завдяки інтеграції нейронних інтерфейсів та вдосконаленню цифрових технологій. Велику роль в цьому відіграють розробки у сфері Віртуальної/Доповненої реальності. Вдосконалення обчислювальних систем взагалі і специфічних квантових комп'ютерів буде сприяти розробці моделей більш наближених до реальності, а також їх функціональності та швидкості обробки даних що збільшує точність прогнозів та дозволяє ефективніше управляти виробництвом. Вдосконалення роботизації дозволить створювати автономних роботів які зможуть працювати у місцях недоступних людині. Цифрова трансформація сприяє модернізації та створенню нових бізнес процесів.

Для реалізації Індустрії 6.0 необхідним є впровадження:

- інфраструктурних інвестицій в такі сфери, як: мережу передачі інформації (5G/6G) та їх підтримуючі системи для забезпечення безперервного потоку даних у виробничих ланцюгах; розбудову центрів даних, необхідних для управління великими обсягами інформації;
- інвестицій у науково-дослідницькі програми у сферах штучного інтелекту, робототехніки, квантових технологій та віртуалізації;
- інвестицій у впровадження цифрових технологій не тільки на підприємства великого, а також середнього і малого бізнесів;
- інвестицій у програми перекваліфікації та безперервного навчання персоналу для забезпечення підприємств висококваліфікованими працівниками;

– інвестицій у енергозбереження, такі як: ресайклінг, проекти зі скорочення відходів та використання відновлюваних джерел енергії.

Перехід до Індустрії 6.0 вимагає значних зусиль, але ці інвестиції є необхідними для створення гнучкої, інноваційної та стійкої економіки.

Список використаної літератури

1. Industry 6.0: New Generation of Industry driven by Generative AI and Swarm of Heterogeneous Robots, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2409.10106> (2024)
2. Reviewing and Integrating AEC Practices into Industry 6.0: Strategies for Smart and Sustainable Future-Built Environments, <https://doi.org/10.3390/su151813464> (2023)
3. Sustainability of Industry 6.0 in Global Perspective: Benefits and Challenges, <https://link.springer.com/article/10.1007/s12647-022-00541-w> (2022)
4. From Industry X to Industry 6.0: Antifragile Manufacturing for People, Planet, and Profit with Passion, <https://cris.vtt.fi/en/publications/from-industry-x-to-industry-60-antifragile-manufacturing-for-peop> (2021)
5. The price of war, <https://www.econstor.eu/handle/10419/283893> (2024)
6. A sequential roadmap to Industry 6.0: Exploring future manufacturing trends, https://doi.org/10.1049/cmu2.12284open_in_new (2021)
7. INDUSTRY 6.0 AS AN EMERGING RESEARCH FIELD: A SYSTEMATIC AND BIBLIOMETRIC ANALYSIS, https://www.researchgate.net/profile/Md-Mustaqim-Roshid/publication/387873513_Industry_60_as_an_Emerging_Field_of_Research_A_Systematic_and_Bibliometric_Analysis/links/6780953b763f322e06652f76/Industry-60-as-an-Emerging-Field-of-Research-A-Systematic-and-Bibliometric-Analysis.pdf (2024)
8. A path way to Industrial Revolution 6.0, https://www.kalaharijournals.com/resources/161-180/IJME_Vol7.1_178.pdf (2022)
9. Convergence of dominant form so finvestment capitalint he development of socio-economic systems. Prokhorova, V., Mushnykova, S., Zaitseva, A., Gavrysh, O.

*Козенкова В.Д., к.е.н., доцент,
доцент кафедри інформаційних систем і технологій,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
kozenkovavlada@gmail.com*

ВИРОБНИЧА ФУНКЦІЯ КОББА-ДУГЛАСА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ПЛАНУВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виробнича функція Кобба-Дугласа є однією з найвідоміших та найпростіших моделей для опису взаємозв'язку між виробничими факторами та обсягом виробництва. Ця модель була запропонована Аланом Дугласом у 1947 році та дороблена Ентоні Коббом у 1948 році. Вона широко застосовується у економічному плануванні та аналізі продуктивності. У сучасному аграрному секторі модель Кобба-Дугласа є особливо важливою для планування діяльності та оптимізації виробництва.

Формальна форма функції Кобба-Дугласа має вигляд:

$$Q = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta} \quad (1)$$

де: Q - обсяг виробництва, L - кількість трудових сил, K - обсяг капіталу, A - коефіцієнт продуктивності (ефективність виробництва), α - еластичність випуску за працею, β - еластичність випуску за капіталом.

Праця (L) у моделі Кобба-Дугласа вимірюється у людських годинах чи чисельності працівників. У контексті аграрного підприємства, це можуть бути працівники, які займаються вирощуванням культур, доглядом за худобою тощо.

Капітал (K) включає всі матеріальні та технічні ресурси, такі як трактори, комбайни, посівну техніку, будівлі для зберігання продукції тощо. У сучасному аграрному секторі велика увага приділяється автоматизації процесів, що збільшує значення параметра β .

Параметр A відображає ефективність виробництва, яка залежить від технологій, методів управління, якості ґрунтів тощо. Наприклад, A може бути пов'язаним з використанням нових сортів культур, біотехнологій, точкового землеробства тощо.

Аграрний сектор має ряд специфічних особливостей, які вимагають адаптації стандартної моделі Кобба-Дугласа для її ефективного застосування.

Аграрне виробництво сильно залежить від кліматичних умов, плодучості ґрунту, водопостачання і інших природних факторів. Виробничий цикл в аграрному секторі часто має сезонну природу, що обумовлює потребу у розподіленому плануванні ресурсів. Зростаюча технологізація (машини, інноваційні методи полівництва, біотехнології) ставить перед підприємствами завдання максимально ефективно використовувати капітал. Аграрний сектор часто регулюється державними програмами, що можуть впливати на доступність ресурсів та вартість продукції. Усі ці фактори можна врахувати шляхом модифікації базової формули Кобба-Дугласа. Наприклад, до базових факторів (L та K) можна додати параметр T (технології), який відображає вплив технологій, або параметр R (ресурси), який враховує природні ресурси.

Модифікована формула може мати такий вигляд:

$$Q = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta} \cdot T^{\gamma} \cdot R^{\delta} \quad (2)$$

де: T — рівень технологічного розвитку; R - доступність природних ресурсів (наприклад, якість ґрунту, водопостачання); γ та δ - показники еластичності для технологій та природних ресурсів.

У контексті аграрного сектору параметри моделі можуть бути адаптовані до конкретних умов, таких як тип культур, кліматичні умови, доступність води тощо.

Одним із головних завдань аграрних підприємств є прогнозування врожайності культур. Модель дозволяє врахувати всі основні фактори, що впливають на продуктивність. Аграрні підприємства часто стикаються з обмеженими ресурсами, наприклад, недостатком трудових сил або капіталу. Модель допомагає знайти оптимальне співвідношення між трудовими

ресурсами, капіталом та землею. Модель є корисною для планування стратегічного розширення виробництва. Наприклад, фермер може використовувати цю модель для оцінки того, чи варто збільшувати площу землі або інвестувати в нову техніку. Також вона враховує фактори технологічного прогресу, як наприклад, впровадження систем точного землеробства, автоматизованого зрошення або нових сортів культур може значно збільшити продуктивність.

Модель дозволяє оцінювати економічну ефективність інвестицій. Наприклад, фермер може порівняти вартість інвестицій у нову техніку з очікуваним приростом продукції.

Модель дозволяє врахувати вплив родючості ґрунту, клімату та водопостачання. Наприклад, якщо ґрунт має низьку родючість, то навіть збільшення трудових ресурсів або капіталу не призведе до значного зростання врожайності.

Сільське господарство є сезонним видом діяльності. Модель може бути адаптована для аналізу різних періодів року. Наприклад, у сезон збору врожаю потреба у трудових ресурсах зростає, що впливає на обсяг виробництва.

У сучасному світі все більше уваги приділяється сталому розвитку. Модель Кобба-Дугласа може бути доповнена додатковими параметрами, які враховують екологічний вплив (наприклад, використання добрив або водних ресурсів).

Таким чином, Модель Кобба-Дугласа є важливим інструментом для планування та аналізу аграрного виробництва. За допомогою конкретних розрахунків фермери та менеджери можуть приймати обґрунтовані рішення, що призведуть до покращення економічної ефективності та стабільності аграрного підприємства.

Список використаної літератури

1. Capalbo, S.M. and Antle, J.M. (1988) *Agricultural Productivity Measurement and Explanation* (Edited). Resources for the Future, Washington DC.

2. Mundlak, Y., Butzer, K., & Larson, D.F. (2008). Heterogeneous Technology and Panel Data: The Case of the Agricultural Production Function. *Journal of Development Economics*. 99(4536). DOI:10.1016/j.jdeveco.2011.11.003

*Козенков Д.Є., к.е.н., професор,
завідувач кафедри управління та адміністрування,
Лисенко А.С.
аспірант кафедри управління та адміністрування,
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
13managua@gmail.com*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Цифровізація бізнес-процесів промислових підприємств є стратегічним інструментом, який спрямований на підвищення ефективності, оптимізацію ресурсів та забезпечення конкурентоспроможності у сучасних умовах глобалізації та технологічного прогресу.

У процесі цифрової трансформації виділяються ключові напрями, кожен з яких відіграє важливу роль у досягненні цілей підприємства.

Першим важливим напрямом є автоматизація виробничих процесів, яка дозволяє значно підвищити продуктивність та зменшити витрати на операційну діяльність. Автоматизація охоплює широкий спектр технологій, таких як роботизовані системи, програмовані логічні контролери (PLC) та системи управління виробництвом (MES). Ці інструменти забезпечують точне керування обладнанням, мінімізацію людського фактору та підвищення якості продукції. Автоматизація дозволяє збільшити гнучкість виробництва, що особливо важливо для швидкої адаптації до змін попиту на ринку.

Другим напрямом є впровадження системи Інтернету речей (IoT), яка забезпечує збір, аналіз та передачу даних з обладнання, складів та інших об'єктів інфраструктури. IoT-технології дозволяють створювати «розумні» виробничі середовища, де всі компоненти взаємодіють між собою в режимі

реального часу. Це забезпечує можливість моніторингу стану обладнання, прогнозування його ремонтів та оптимізації використання ресурсів..

Третій напрям – це використання великих даних (BigData) та аналітичних інструментів для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Великі дані надають можливість аналізувати величезні обсяги інформації, що надходять з різних джерел, таких як системи планування ресурсів (ERP), CRM-системи та платформи IoT.

Підприємства можуть використовувати ці дані для прогнозування попиту, оптимізації ланцюгів постачань, удосконалення маркетингових стратегій та покращення загальної ефективності бізнес-процесів. Особливо важливою є інтеграція предиктивної аналітики, яка дозволяє прогнозувати потенційні проблеми та запобігати їм.

Четвертим напрямом є впровадження хмарних технологій (CloudComputing), які забезпечують доступ до ресурсів, програмного забезпечення та даних через інтернет. Хмарні платформи дозволяють зменшити витрати на інфраструктуру, забезпечити гнучкість у масштабуванні ресурсів та полегшити співпрацю між віддаленими командами.

Для промислових підприємств це особливо важливо, оскільки хмарні технології дозволяють централізувати управління даними та забезпечити їх доступність для всіх підрозділів компанії.

П'ятим напрямом є цифрова інтеграція ланцюгів постачань (SupplyChainDigitalization), яка забезпечує прозорість, швидкість та ефективність у взаємодії між постачальниками, виробниками та клієнтами. Впровадження цифрових платформ для управління ланцюгами постачань дозволяє в режимі реального часу відстежувати рух товарів, прогнозувати потреби у ресурсах та оптимізувати логістичні процеси. Це не лише знижує витрати, але й підвищує рівень задоволеності клієнтів завдяки своєчасному виконанню замовлень.

Шостим напрямом є впровадження штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML) для автоматизації складних аналітичних завдань та

покращення процесів прийняття рішень. Штучний інтелект може бути використаний для аналізу великих обсягів даних, виявлення закономірностей та формулювання рекомендацій для оптимізації бізнес-процесів. Наприклад, AI-алгоритми можуть допомогти у прогнозуванні попиту, оптимізації виробничих графіків та автоматизації процесів контролю якості.

Нарешті, сьомим напрямом є цифрова трансформація організаційної культури та управління персоналом. Успішна цифровізація неможлива без залучення та підготовки персоналу до роботи з новими технологіями. Це включає організацію навчання, розвиток цифрових компетенцій та формування інноваційної культури всередині підприємства. Крім того, важливо забезпечити мотивацію працівників до участі у процесі цифрової трансформації, що може бути досягнуто через впровадження системи бонусів, кар'єрного зростання та інших інструментів.

Основні напрями цифровізації бізнес-процесів промислових підприємств є взаємопов'язаними та доповнюють один одного. Ефективність цифрової трансформації залежить від збалансованого поєднання автоматизації, аналітики, інтеграції та людського фактору. Підприємства, які успішно реалізують ці напрями, отримують можливість не лише підвищити свою конкурентоспроможність, але й стати лідерами у своїй галузі, забезпечуючи сталість та інноваційний розвиток у довгостроковій перспективі.

Цифровізація бізнес-процесів промислових підприємств є складним, але необхідним процесом, який вимагає системного підходу та наукового обґрунтування рішень. Ефективність цифрової трансформації залежить від збалансованого поєднання фінансових, технологічних, організаційних та людських аспектів, що забезпечує конкурентоспроможність та довгостроковий розвиток підприємства.

Список використаної літератури

1. Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems* , 28(2), 118-144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>

2. Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). *Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation*. Harvard Business Press

*Крулікевич В. М., аспірант,
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н.Каразіна,*

КОМУНІКАЦІЇ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Комунікація цінностей підприємства — це процес свідомого донесення до працівників, партнерів, клієнтів та суспільства головних ідей, принципів і переконань, які формують ідентичність компанії та визначають її поведінку на ринку.

Це процес, коли підприємство не просто продає продукт, а транслює свої глибинні цінності, ідеї та соціальну місію.

Комунікації в умовах сьогодення відіграють вирішальну роль в дієвому управлінні підприємством. Необхідність використання комунікації в управлінні виникає з високого рівня інформаційно-комунікаційної складності завдань, що стоять перед сучасними суб'єктами підприємницької діяльності [1].

Особливості комунікації в умовах соціалізації:

1. Автентичність. Комунікація цінностей має бути справжньою, а не просто маркетинговим гаслом. Інакше аудиторія швидко втрачає довіру. Люди миттєво відчують фальш. Бренд має бути щирим у своїх заявах і діях.

2. Діалог, а не монолог. Сучасне суспільство — це діалогічне суспільство. Комунікація повинна бути двосторонньою: слухати споживачів, реагувати, залучати їх. Комунікація цінностей працює на емоційному рівні: вона створює зв'язок із клієнтом або працівником через спільні ідеї і переконання. Хороша комунікація цінностей викликає гордість, довіру, мотивацію.

3. Соціальні мережі — головний майданчик. Тут відбувається соціалізація. Відкриті дискусії, живі історії, UGC (контент від користувачів).

4. Storytelling з душею. Розповідати історії, які чіпляють за серце та відображають цінності компанії.

Основні цінності, які комунікують:

Екологічна відповідальність (sustainability)

Рівність і інклюзія

Повага до працівників і чесна праця

Інновації для суспільства

Локальність і підтримка громад

Комунікація цінностей у машинобудуванні має свої особливості, бо це не просто «емоційний» товар, а складний технологічний продукт, де важлива і раціональна, і емоційна довіра.

Особливості ефективної комунікації цінностей у машинобудуванні відбуваються за рахунок підкреслення інновацій і технологічної надійності, цінності та надійності, інженерної досконалості, безпеки, сталості рішень, відповідальності перед працівниками і клієнтами, прозорості у бізнесі, соціальної відповідальності.

На підприємствах промисловості важливо поєднувати *технічний професіоналізм з людяністю* у комунікації цінностей.

Ефективна комунікація цінностей для підприємств будується на визначенні своїх ключових цінностей, формуванні історій і прикладі, виборі каналів комунікації, візуалізації і людяності, постійній підтримці та оновленні

Комунікація цінностей є стратегічно важливою складовою розвитку сучасного підприємства. Вона допомагає не лише формувати позитивний імідж компанії, але й зміцнювати довіру клієнтів, партнерів і працівників. Ефективна комунікація цінностей базується на щирості, послідовності, емоційному залученні й активній присутності в різних каналах комунікації.

В умовах соціалізації суспільства підприємства повинні не просто декларувати цінності, а підтверджувати їх реальними діями. Ті компанії, які вміють правильно доносити свої принципи, отримують довгострокову

конкурентну перевагу, залучають лояльних клієнтів, утримують професійні кадри й формують стійку репутацію на ринку.

Таким чином, комунікація цінностей — це не разова акція, а безперервний процес, який відображає глибоку суть підприємства та визначає його місце у сучасному світі.

Список використаної літератури

1. Власюк Є. О. Теоретичні основи комунікацій як умови дієвого управління підприємством Випуск # 40 / 2022 ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО // <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/40>

2. Зленко А. М., Ісайкіна О. Д. Проблеми комунікацій в управлінні організацією. Економічний вісник університету. 2016. Випуск № 31/1. С. 56–63.

3. Кіслов В. Термінологія комунікацій: теоретичний дискурс та його практичне використання. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=551> (дата звернення: 13.06.2022).

4. Концепція проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 р. N 85-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.06.2022)

Movsesyants A.M.
Postgraduate student of the Department of
Management and Administration
NNI «DMetI» Ukrainian State University
of Science and Technology
15artemmovs15@gmail.com

ECONOMIC CONSEQUENCES OF INVESTMENT RISKS

The economic consequences of investment risks represent a crucial area of study, as they directly impact the financial stability of individual economic entities as well as the economy as a whole. Investment activities are inherently associated with a

certain degree of uncertainty and the potential for negative outcomes, which may manifest in the form of financial losses, reduced profitability, or even the complete bankruptcy of investors. Investment risks can be classified according to various criteria, including market risks, credit risks, operational risks, political risks, legal risks, technological risks, and others. Each of these types of risks has specific mechanisms of influence on the economic environment, necessitating a detailed analysis of their consequences. For instance, technological risks may arise due to rapid advancements in innovation, where companies that fail to adapt to new technologies lose their competitive edge. This, in turn, can lead to a decline in the value of their assets, negatively affecting investors.

One of the most significant economic consequences of investment risks is the reduction in the overall efficiency of capital investments. This occurs because investors, anticipating potential negative events, attempt to minimize their losses by opting for less risky but also less profitable assets. Such a conservative approach results in funds not being directed toward the most promising sectors of the economy, which could otherwise drive high growth rates. In the long term, this slows down economic development, diminishes innovation potential, and reduces the competitiveness of the national economy in the global market. Moreover, a high level of risk can lead to a general decline in investment activity, resulting in reduced production volumes, increased unemployment, and deteriorating socio-economic indicators. This issue becomes particularly acute during periods of economic crises, when investors tend to panic and withdraw funds en masse from risky assets.

Market risks, which include fluctuations in asset prices, exchange rates, and interest rates, also have a significant impact on the economic consequences of investment. For example, a sharp decline in stock or bond prices can lead to mass withdrawals of funds by investors, further exacerbating financial instability. Such situations often trigger crisis phenomena that spread to other sectors of the economy. Credit risks, associated with the possibility of borrowers defaulting on loans, also have a negative impact on financial institutions, which may incur significant losses due to borrower defaults. This, in turn, can lead to a reduction in lending to the real

economy sector, thereby hindering its development. Operational risks, related to management errors, technical failures, or human factors, can also have serious consequences, especially for large corporations, where any mistake can result in substantial financial losses.

Political risks, encompassing changes in legislation, government economic policies, or geopolitical conflicts, are another critical factor influencing the economic consequences of investment. Instability in the political sphere can lead to a loss of investor confidence in a country, triggering capital flight, a decline in investment attractiveness, and worsening macroeconomic indicators. Under such conditions, the economy may enter a prolonged state of stagnation, requiring significant efforts for recovery. Additionally, legal risks, associated with potential changes in legislation or court decisions, can also negatively affect the investment climate. For example, an imperfect legal system or corruption can make investments risky for foreign investors, leading to a decline in foreign direct investment.

It is important to note that risk management in investment is a key tool for minimizing their negative economic consequences. The use of modern risk assessment methods, such as sensitivity analysis, scenario modeling, and stress testing, enables investors to make more informed decisions. Furthermore, the development of risk mitigation mechanisms, such as hedging through financial instruments, can help reduce the adverse impact of uncertainty on investment processes. However, the effectiveness of such measures largely depends on the quality of financial market regulation and the transparency of economic policies. For instance, an effective financial oversight system can prevent crisis situations related to excessive risk-taking in markets.

Another important aspect is the psychological impact of risks on investors. Human behavior in financial markets is often driven by emotions such as fear or greed, which can lead to irrational decisions. For example, during financial crises, investors often react with panic, selling assets at deflated prices, which only deepens the crisis. Such behavior can create a chain reaction that spreads across the entire

economy. Therefore, it is essential to develop strategies that account not only for economic but also psychological aspects of investment.

In conclusion, the economic consequences of investment risks constitute a complex phenomenon that requires a systematic approach to analysis and management. On the one hand, risks are an inherent part of any economic activity, creating opportunities for innovation and development. On the other hand, their negative consequences can lead to serious economic problems that require appropriate measures for prevention and minimization. Thus, understanding the mechanisms through which risks impact investment processes and the economy as a whole is crucial for ensuring stable and sustainable development. To achieve this, it is necessary to continuously improve risk analysis methods, develop financial market infrastructure, and enhance the educational level of investors so that they can make informed and balanced decisions.

Literature

1. Brealey, R., Myers, S., & Allen, F. (2020). *Principles of Corporate Finance*. McGraw-Hill Education.
2. Mishkin, F. S., & Eakins, S. G. (2018). *Financial Markets and Institutions*. (9th ed.). Pearson.

*Морозова О.О., аспірант
кафедри маркетингу та торгівельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім.В.Н. Каразіна
olha.morozova@karazin.ua*

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Управління людським капіталом є ключовим елементом стратегічного розвитку підприємств торгівлі, особливо в умовах цифрової трансформації. Під стратегією управління людським капіталом розуміють систему довгострокових

рішень, спрямованих на ефективне використання знань, навичок, компетенцій та мотивації працівників для досягнення бізнес-цілей.

Залежно від ключових пріоритетів підприємства можна виділити кілька основних стратегій, які наведені на рис.1.

Оптимальний вибір стратегії залежить від особливостей діяльності підприємства, рівня цифровізації та потреб персоналу.

Рисунок 1 - Основні стратегії управління людським капіталом на підприємствах торгівлі в цифровому середовищі

У сучасних умовах розвитку торговельного сектору ефективність

діяльності підприємств значною мірою залежить від людського капіталу, його компетентності, гнучкості та готовності до змін. Якість обслуговування клієнтів, оптимізація бізнес-процесів і впровадження інноваційних рішень значною мірою визначаються рівнем підготовки та мотивації персоналу. Однак цифрова трансформація, яка стрімко змінює підходи до ведення бізнесу, висуває нові вимоги до працівників та методів їх залучення і розвитку [1].

Одним із ключових викликів є автоматизація процесів, що змінює традиційні робочі завдання та робить пріоритетними цифрові навички. Використання CRM-систем, аналітичних платформ, рішень на основі штучного інтелекту та автоматизованих систем вимагає від персоналу не лише базових знань у сфері технологій, а й уміння працювати в цифровому середовищі. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність регулярного підвищення кваліфікації та безперервного навчання працівників.

Одним із ключових викликів є автоматизація процесів, що змінює традиційні робочі завдання та робить пріоритетними цифрові навички. Використання CRM-систем, аналітичних платформ, рішень на основі штучного інтелекту та автоматизованих систем вимагає від персоналу не лише базових знань у сфері технологій, а й уміння працювати в цифровому середовищі. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність регулярного підвищення кваліфікації та безперервного навчання працівників.

Ще одним важливим аспектом є зміна споживчої поведінки, а саме зростання популярності онлайн-продажів і маркетплейсів вимагає від працівників нових компетенцій у сфері електронної комерції, цифрового маркетингу та управління омніканальними комунікаціями. Фахівці, які працюють у торговельному секторі, мають швидко адаптуватися до використання нових каналів збуту, застосовувати персоналізовані підходи до клієнтів і бути готовими до роботи в змішаному форматі (офлайн та онлайн).

Окрім цього, значної актуальності набуває проблема конкуренції щодо залучення висококваліфікованих кадрів. В умовах швидкої зміни вимог до компетенцій працівників, у торговельні підприємства виникає проблема з

дефіцитом персоналу, який має відповідний рівень цифрової підготовки. Це змушує підприємства переглядати свої підходи до управління «талантами», створювати ефективні системи мотивації, пропонувати перспективи професійного розвитку та кар'єрного зростання. Водночас усе більшої уваги набувають гнучкі умови праці, зокрема можливість віддаленої роботи, індивідуальні графіки та впровадження змішаних моделей зайнятості.

Таким чином, стратегія управління людським капіталом у торгівлі повинна враховувати ці виклики та розробляти комплекс заходів, спрямованих на розвиток цифрових навичок, адаптацію персоналу до змін у бізнес-середовищі, створенні ефективної системи мотивації та формування кадрового резерву для забезпечення довгострокового розвитку підприємств торгівлі.

Список використаної літератури

1. Чобіток В.І., Морозова О.О. Формування системи управління людським капіталом на підприємствах торгівлі в цифровому середовищі: теоретичні аспекти. // Вчені записки. – 2024. – № 35(2). – С. 165–176.

*Оленченко Д.В.,
аспірант кафедри економіки,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»*

ВПЛИВ АДАПТИВНО-ПОВЕДІНКОВИХ СТРАТЕГІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОСТІ РОЗВИТКУ

Сучасні реалії глобальної економічної нестабільності, яка посилюється циклічними кризами, пандеміями та геополітичними конфліктами, адаптивність підприємств стає ключовим чинником їх виживання та розвитку. Циклічність розвитку, що проявляється у чергуванні фаз підйому, стагнації та спаду, створює виклики для економічної безпеки, які потребують не лише реактивного, але й проактивного підходу до управління. Економічна безпека перестає бути статичним поняттям — вона трансформується в динамічну

систему, що ґрунтується на здатності до швидкої адаптації до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища. «Управління інвестиційними ресурсами на підприємстві дає можливість обґрунтувати збалансованість та можливість залучення ендогенних або екзогенних інвестиційних ресурсів при забезпеченні економічної безпеки в умовах циркулярній економіці. Управління залученням інвестиційних ресурсів на підприємстві шляхом знаходження балансу між екзогенними та ендогенними інвестиційними ресурсами підвищує ефективність інвестицій, активізує інвестиційні процеси на підприємстві, знижує потребу в позиковому капіталі, збільшує оборотність капіталу, знижує позиковий капітал, прискорює оборотність капіталу, знижує інвестиційні ризики. Все це сприяє підвищенню економічної безпеки, підвищенню потенціалу підприємства до його зростання та перетворенню потенціалу в капітал». [6, с. 303]

Адаптивно-поведінкові стратегії виступають механізмом, що дозволяє підприємствам не лише протистояти загрозам, але й використовувати циклічні коливання як джерело нових можливостей. Вони інтегрують елементи ризик-менеджменту, інноваційного прогнозування та гнучкої реорганізації ресурсів, забезпечуючи стійкість функціонування навіть у періоди гострих криз. На відміну від традиційних підходів, які акцентують увагу на захисті від конкретних загроз, адаптивні стратегії орієнтовані на формування «антикрихких» бізнес-моделей, здатних до самовідновлення та еволюції.

Ключовим аспектом адаптації є здатність підприємства до швидкої реорганізації бізнес-процесів у відповідь на фази економічного циклу. На етапі підйому це передбачає інвестиції в інновації та розширення ринкових позицій, тоді як у період спаду — оптимізацію витрат і збереження ключових компетенцій. Дослідження підкреслюють, що адаптивні стратегії дозволяють мінімізувати вплив циклічних коливань через створення резервних фондів, диверсифікацію джерел доходів та впровадження механізмів предиктивної аналітики [2, 3]

Сучасний підхід до економічної безпеки підприємства в умовах циклічності розвитку вимагає формування адаптивної системи управління, яка поєднує організаційні, технологічні та стратегічні компоненти. Така система ґрунтується на принципах гнучкості, оперативності та проактивності, що дозволяє не лише нейтралізувати загрози, але й трансформувати їх у джерела конкурентних переваг, також «включає інновації, інформатизацію та етапи формування вхідної інформації для прийняття рішень, які виникають у відповідь на сучасні потреби в ресурсах, реалізуються за допомогою сучасних заходів і засобів інформатизації та забезпечують збереження ресурсів шляхом їх переробки. на основі інформатизації» [5, с. 4].

Організаційно-функціональна структура виступає базовим елементом системи. Вона включає суб'єкти управління (керівні органи, відповідальні за прийняття рішень) та об'єкти (ресурси, процеси, ризики), які потребують захисту і розвитку. «В умовах неотехнологічного відновлення система матеріально-технічного забезпечення повинна відповідати тенденціям інноваційного розвитку. Особливості модернізації та інноваційного розвитку матеріально-технічного забезпечення підприємств розглядають в органічному поєднанні таких основних елементів як виробничі технології, оборотні засоби та основні засоби» [4, с. 116]. Функціональна модель охоплює прогнозування загроз через аналіз циклічних трендів, планування превентивних заходів і координацію між підрозділами для оперативного реагування. Наприклад, окремі департаменти фокусуються на моніторингу фінансових ризиків, тоді як інші — на логістичній стійкості чи захисті інтелектуальної власності.

Принципи управління визначають логіку функціонування системи. До ключових належать адаптивність — здатність до швидкої зміни параметрів під впливом зовнішніх чи внутрішніх змін, комплексність — інтеграція всіх аспектів безпеки (від фінансової до кібернетичної), та оперативність — мінімізація часу між виявленням загрози і впровадженням контрзаходів. Ці принципи забезпечують системі динамічність і здатність до еволюції в умовах нестабільності. Ресурсна база забезпечує матеріальну основу функціонування

системи. Фінансові резерви, такі як стабілізаційні фонди, дозволяють підприємству подолати гострі фази циклів без критичних втрат. Кадровий потенціал формується через навчання персоналу роботі в умовах невизначеності, зокрема розвиток навичок крос-функціональної взаємодії та роботи з аналітичними інструментами. Технологічна інфраструктура (блокчейн для захисту даних, IoT для відстеження логістичних ризиків) створює технічну основу для адаптації.

Стратегічний компонент включає розробку сценаріїв реагування для кожного етапу економічного циклу. Наприклад, під час спаду акцентують увагу на скороченні витрат і збереженні ключових компетенцій, а на етапі підйому — на розширенні ринкових позицій. Побудова партнерських мереж дозволяє обмінюватися ресурсами з іншими гравцями галузі під час криз, що підвищує колективну стійкість. Система контролю та зворотного зв'язку завершує цикл управління. Регулярний аудит ефективності заходів безпеки, зокрема через аналіз KPI (час реакції на загрози, рівень фінансових втрат), дозволяє корегувати стратегії. Зворотний зв'язок із працівниками та партнерами забезпечує оперативне оновлення процедур відповідно до нових викликів.

Усе це формує основу для побудови цілісної, гнучкої та стійкої системи управління, яка не лише забезпечує захист підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, але й дозволяє ефективно використовувати нові можливості, що виникають у кризових умовах. Така система повинна функціонувати як живий організм — реагувати на сигнали середовища, адаптуватися до змін, накопичувати досвід та вчитися на попередніх ситуаціях. Окрему увагу слід приділити інформаційно-аналітичному супроводу управлінських рішень. Наявність достовірної, актуальної та систематизованої інформації є передумовою для формування адекватних стратегій реагування. Це включає не лише моніторинг внутрішніх показників, а й відстеження змін у законодавстві, ринкових тенденцій, дій конкурентів та загроз глобального характеру. На основі таких даних можна формувати сценарії розвитку подій, оцінювати можливі наслідки та обирати оптимальні варіанти дій.

Адаптивне управління економічною безпекою — це жива система, яка поєднує прогностичні, організаційні та технологічні компоненти. Її ефективність залежить від синергії між гнучкістю бізнес-моделей, якістю ресурсного забезпечення та здатністю до стратегічного переосмислення цілей у відповідь на циклічні зміни.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О., Побережна З. Конвергентний розвиток інноваційного співробітництва в умовах просторово-циркулярної економіки. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 2021. № 10 (20). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-10\(20\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-10(20)-02)

2. Герасименко Л. В. (2021). Формування системи адаптивно-орієнтованого управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*, (4) DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.88

3. Чернишов, О. (2023). Особливості застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Економіка та суспільство*, (48). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-13>

4. Aref'ieva O.V., Safonik N.P., Kryvenko Ye. A. Faktory innovatsiinoho rozvytku systemy materialno-tekhnichnoho zabezpechennia pidpriemstva v umovakh neotekhnolohichnoho vidnovlennia . *Modern Economics*. 2021. № 30 (2021). С. 13-20. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-02)

5. Kuzior, A.; Arefiev, S., Poberezhna, Z. (2023). Informatization of innovative technologies for ensuring macroeconomic trends in the conditions of a circular economy. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 9 (1), 10-20. <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.01.001>

6. Pohrebniak A., Arefieva O., Boiarynova K., Arefiev S., Davydenko V. Management of Attracting Investment Resources of Enterprises to Ensure Their Economic Security in Circular Economy. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. VOL.21 No.10, Pp. 302-309. http://paper.ijcsns.org/07_book/202110/20211043.pdf

*Павлін П.Д.
аспірант кафедри управління та адміністрування
Козенков Д.Є. к.е.н., професор,
зав. кафедри управління та адміністрування
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
pashapavlin97@gmail.com*

УПРАВЛІННЯ АНТИКРИЗОВИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДИДЖІТАЛІЗАЦІЇ

Диджіталізація є стратегічним інструментом для підвищення стійкості та конкурентоспроможності підприємств. В антикризовому управлінні вона сприяє оптимізації ресурсів і покращенню ухвалення рішень. Водночас процес супроводжується системними проблемами, що потребують наукового аналізу та вирішення.

Першочерговою проблемою є недостатнє розуміння керівництвом та менеджерами потенціалу цифрових технологій у контексті антикризового управління.

Диджіталізацію часто сприймають лише як інструмент оптимізації, а не як стратегічний засіб протидії кризам. Це обмежує використання її можливостей, як-от аналітика даних, прогнозування ризиків і автоматизація рішень. Потрібні освітні заходи, залучення експертів і чітка стратегія диджіталізації з урахуванням кризових умов.

Високі витрати на цифрові технології часто є непосильними для бізнесу в кризу. Тому доцільно впроваджувати диджіталізацію поступово, починаючи з критичних сфер — фінансового планування та управління ризиками. Варто також використовувати SaaS-рішення, відкриті програми та державну підтримку для фінансування.

Низька цифрова компетентність персоналу ускладнює диджіталізацію, спричиняючи помилки, зниження ефективності та опір змінам, що особливо критично в умовах кризи.

Тому необхідно організувати систему безперервного навчання, яка включає як теоретичну підготовку, так і практичне застосування нових інструментів. Залучення консультантів та експертів для проведення тренінгів може забезпечити якісний перехід до нових технологій.

Кібербезпека є однією з найактуальніших проблем у контексті диджиталізації. Зростання кібератак на підприємства підкреслює необхідність впровадження сучасних систем захисту даних. Втрата конфіденційної інформації або зупинка роботи через кібератаку може призвести до фінансових збитків та втрати довіри клієнтів.

Для запобігання таким інцидентам рекомендується використовувати комплексні рішення, які включають антивірусні програми, файрволи, шифрування даних та регулярні аудити безпеки. Крім того, важливо організувати навчання персоналу правилам кібергігієни, оскільки людський фактор залишається однією з найбільших загроз для інформаційної безпеки.

Інтеграція нових технологій із наявними системами часто ускладнена, що знижує ефективність. Для сумісності слід аналізувати технічні характеристики та обирати рішення з підтримкою API. У складних випадках доцільно залучати досвідчених інтеграторів.

Опір персоналу до змін — одна з головних перешкод диджиталізації: страх втрати роботи, складнощі з освоєнням технологій, небажання змін. Це знижує ефективність впровадження. Важливо залучати працівників, пояснювати переваги та мотивувати через навчання і кар'єрні перспективи. Також слід уникати автоматизації хаотичних процесів — спершу їх потрібно оптимізувати.

Тому перед початком диджиталізації необхідно провести детальний аналіз існуючих процесів з використанням методологій, таких як Lean або SixSigma, для виявлення можливостей їх покращення. Це дозволить забезпечити чітку документацію та стандартизацію процесів, що є основою для успішної автоматизації.

Основні напрями диджиталізації в антикризовому управлінні охоплюють автоматизацію бізнес-процесів, впровадження IoT, BigData, хмарних технологій, цифрову інтеграцію постачань, використання AI та ML, а також трансформацію організаційної культури. Автоматизація підвищує продуктивність і знижує витрати. IoT забезпечує збір і аналіз даних у реальному часі. BigData дозволяє прогнозувати попит і оптимізувати процеси. Хмарні рішення забезпечують гнучкість і зменшують витрати. AI та ML допомагають прогнозувати ризики і підвищувати якість. Цифрова трансформація також вимагає розвитку цифрових навичок і мотивації персоналу через навчання, бонуси та можливості кар'єрного зростання.

Подальші дослідження мають зосереджуватись на: оцінці економічної ефективності диджиталізації в антикризовому управлінні з урахуванням галузевих особливостей; впливі цифровізації на адаптивність та стабільність підприємств; ролі штучного інтелекту у прогнозуванні криз; інтеграції цифрових рішень з наявними системами; значенні кібербезпеки для стійкості бізнесу. Це допоможе створити обґрунтовані рекомендації для підвищення стійкості компаній. Успіх цифрової трансформації залежить від балансу фінансових, технічних, організаційних і людських факторів.

Список використаної літератури

1. Лазебник Л.Л. Діджиталізація економічних відносин як фактор удосконалення бізнес-процесів підприємств. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип. 2. С. 69-74.
2. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 9. С. 54-58
3. Фостолович В.А. Цифровізація в сучасній системі управління. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2019, № 7. С. 154-168.

*Підгорна К.Д., к.т.н.,
доцент кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
k.d.pidgorna@ust.edu.ua
Садиков Б.С.
здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

МОДЕЛЮВАННЯ РИЗИКІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах нестабільної економіки та динамічних змін ринкового середовища питання ефективного управління ризиками набуває особливої актуальності. Одним із ключових аспектів стабільного функціонування підприємства є належна організація виробничої програми, яка значною мірою залежить від управління ризиками, що супроводжують її реалізацію. Особливу роль у цьому процесі відіграє забезпечення стабільного матеріально-технічного постачання та ефективної логістики [1].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування дієвого інструментарію для оцінки ризиків і загроз, що можуть ускладнити реалізацію виробничих завдань, а також для їх мінімізації [2]. Зокрема, класифікація ризиків за природою виникнення дозволяє виокремити три основні групи:

- техногенні ризики, пов'язані з наслідками господарської діяльності людини;
- природні ризики, що виникають незалежно від людського впливу;
- комбіновані ризики, які є результатом взаємодії природних факторів та діяльності людини.

У контексті реалізації продукції особливої уваги потребує аналіз ризиків, пов'язаних зі збутом та постачанням готової продукції кінцевим споживачам. До ключових чинників, що впливають на рівень таких ризиків, належать коливання споживчого попиту, нестабільність ринкових цін, логістичні

затримки, зміни у нормативно-правовому середовищі, а також фінансова надійність клієнтів [3]. Вчасне виявлення зазначених загроз дозволяє підприємству адаптувати стратегії збуту, мінімізувати потенційні втрати та зберегти фінансову стабільність.

Надійність партнерських зв'язків і ефективність каналів збуту є критичними для зниження ризиків реалізації продукції. Водночас важливим аналітичним інструментом виступає прогнозування ринкової кон'юнктури — коливання попиту та зміни в поведінці споживачів можуть істотно вплинути на можливість досягнення запланованих обсягів реалізації.

До пріоритетних заходів щодо зменшення ризику реалізації продукції належать:

- диверсифікація ринків збуту з метою зниження залежності від окремих сегментів;
- регулярний моніторинг ринкових тенденцій, сезонних коливань, споживчих уподобань та дій конкурентів;
- підвищення якості продукції, відповідність її чинним стандартам, сертифікація;
- гнучке ціноутворення відповідно до ринкової ситуації, використання акцій, програм лояльності;
- формування страхових запасів продукції на складах;
- укладання довгострокових угод із ключовими контрагентами;
- впровадження цифрових технологій для автоматизації та аналітики процесів збуту.

Отже, моделювання ризиків у процесі реалізації виробничої програми є необхідною умовою забезпечення стійкого розвитку підприємства. Ефективне управління ризиками сприяє стабілізації фінансових результатів, підвищенню гнучкості виробництва та зміцненню конкурентних позицій. Застосування комплексного підходу — поєднання організаційних та аналітичних інструментів — дозволяє підприємствам своєчасно реагувати на виклики зовнішнього середовища та забезпечувати реалізацію стратегічних цілей.

Список використаної літератури

1. Лобов С. П. Моделювання економічних ризиків у процесі матеріально-технічного постачання на гірничо-збагачувальних комбінатах. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 1. С. 21-24. URL: <http://www.investplan.com.ua/index.php?op=1&z=4165> (дата звернення: 21.04.2025).

2. Кравчик Ю., Фімяр С., Шпильова В. Ідентифікація, наслідки та інструментарій нівелювання стратегічних ризиків у процесі бізнес-планування розвитку підприємства. Modeling the development of the economic systems. 2022. № 3. С. 92-101. URL: <https://www.academia.edu/122890955> (дата звернення: 21.04.2025).

3. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій [Текст] : навчальний посібник . Київ : ЦУЛ. 2007. 344 с.

Пономаренко Р.В.
аспірант

*ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*
Довбня С.Б.

*завідувачка кафедри економіки та підприємництва
ім. Т.Г. Беня, доктор економічних наук, професор
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
s.dovbnja55@gmail.com*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічний аналіз має на меті визначити перспективні напрямки розвитку підприємства, які базуються на найбільш повному використанні його потенціалу для максимальної адаптації до умовзовнішнього середовища та його можливостей. Традиційно при розгляді стратегічного аналізу особливу увагу приділяють аналізу дальнього та ближнього зовнішнього середовища [1, 2, 3]. Щодо до аналізу внутрішнього середовища слід зазначити, що

загальноприйнятого підходу його проведення не існує. Систематизація інформації наведеної у різних літературних джерелах [4, 5, 6], дозволяє зробити висновки про те, що більшість дослідників пропонують цю частину стратегічного аналізу зводити до оцінок фінансово-економічного стану підприємства, ефективності використання ресурсів, конкурентоспроможності підприємства. Проте формалізовані методики проведення аналізу внутрішнього стану підприємства в системі стратегічного менеджменту відсутні.

В процесі стратегічного аналізу внутрішнього середовища ми вважаємо за доцільне розглядати не тільки результати діяльності підприємства, а і фактори, що їх обумовили (результативно-факторний підхід).

Аналіз внутрішнього середовища підприємства передбачає його структуризацію у розрізі декількох підсистем: маркетинг, інновації, виробництво, персонал, управління та фінанси.

Підсистема маркетинг, в першу чергу, розглядає продукцію підприємства, зокрема такі характеристики: асортимент, якість, пакування, сервіс, бренд тощо. Важливе місце займає аналіз особливостей розповсюдження продукції, потрібно зосередити увагу на логістичних аспектах, формуванні складських запасів, каналах збуту тощо. Обов'язковою складовою цієї підсистеми є ефективність маркетингової діяльності.

Підсистема інновації є однією з ключових в межах стратегічної діагностики. При її розгляді передбачається аналіз інвестицій в розвиток продукції, використання інноваційних технологій управління та операційної діяльності, охоплення інноваціями персоналу тощо.

В межах підсистеми «Виробництво» розглядається місце розташування підприємства, забезпеченість ресурсами, а також якість продукції, безвідходність та екологічність виробництва, рівень витрат тощо.

В підсистемі «Персонал» головна увага концентрується на визначенні рівня вмотивованості персоналу до праці на підприємстві, відповідності

персоналу його стратегічним цілям, оцінці трудового потенціалу та рівню його використання.

Підсистема «Управління» включає динамічний аналіз витрат на управління в співставленні з основними фінансово-економічними результатами діяльності підприємства; відповідність ОСУ стратегічним цілям, її актуальність; рівень сприйняття і дотримання корпоративної культури; швидкість та якість процесів прийняття управлінських рішень за рахунок автоматизації певних процесів тощо.

Підсистема «Фінанси» передбачає аналіз забезпеченість фінансовими ресурсами та структуру джерел фінансування, збалансованість грошових потоків, рівень фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, здатність забезпечувати та збільшувати доходність активів підприємства.

По кожній підсистемі запропонована система кількісних показників експрес- та поглибленого аналізу внутрішнього середовища підприємства.

Визначальною особливістю цього методичного підходу є використання системи кількісних показників, що є не характерним для стратегічного аналізу, який зазвичай базується на якісних та експертних оцінках. Кількісне оцінювання забезпечить унеможливлення суб'єктивізму, коректність, однозначність, зрозумілість та достовірність результатів аналізу, що забезпечить обґрунтованість формування стратегії підприємства.

Список використаної літератури

1. Запужляк І. Б. Steeple-аналіз макросередовища вітчизняних газотранспортних підприємств / І. Б. Запужляк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2016. - № 1. - С. 69-74. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_1_13

2. Дунда С. П. Стратегічне дослідження впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток хлібопекарських підприємств як етап обґрунтування стратегічних рішень / С. П. Дунда // Ефективна економіка. – 2020. – № 9. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.9.52

3. Микуланинець С. І. Застосування PEST, SNW та SWOT-аналізів при розробці стратегії розвитку підприємництва / С. І. Микуланинець // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачево, 13-14 травня 2021 року). – Мукачево : Вид-во МДУ, 2021. – 572 с. – С. 450-452.

4. Довбня С.Б., Папуша І.В. Експрес-діагностика фінансового стану підприємства: стратегічний аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*, 2024, № 14. URL:https://reiest.com.ua/pmt/issue/view/issue_14_24. DOI:10.54929/2786-5738-2024-04-19/

5. Довбня С.Б., Чабанець Т.М. Механізм стратегічної оцінки конкурентної позиції підприємства. *Бізнес-Інформ*. № 9. 2019. С.313-320.

6. Носонова Л. В. Визначення рівня стратегічного потенціалу машинобудівних підприємств. *Економіка і суспільство*. Вип.9. 2017. С 547-555.

Редзюк Є.В.
к.е.н., доц., старший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
redzyuk@gmail.com

НЕОБХІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

За останні 20 років до нової економіки знань в світі долучаються розвиток нано- та біотехнологій, здійснюється їх інтеграція з інформаційними технологіями, штучним інтелектом, автоматизацією і роботизацією. В цілому, світова економіка перейшла від формування високої доданої вартості в промисловому секторі до інформаційно-комунікаційної сфери, мультимедіа, патентів, ноу-хау, технологій, унікальних ІТ-розробок, брендів.

Відзначимо, що глобалізована світова економіка в останні роки суттєво трансформувалась під впливом сучасних викликів: пандемії COVID-19,

військового вторгнення РФ в Україну, фрагментації та регіоналізації міжнародної торгівлі, високих темпів інфляції і низьких темпів економічного зростання в провідних економіках світу, розгортання процесів інтелектуалізації й кардинальних технологічних змін. Це породжує значні виклики для всіх без винятку країн світу і призведе до деградації неефективних, неінноваційних економік, не здатних знайти відповіді на ці виклики. Україна має суттєві екзистенційні проблеми не тільки перебудови своєї економіки, а й всіх державних інституцій, особливо військово-безпекових, для виживання, як держави, так і її населення[1].

У вищезазначених умовах нашій державі потрібно сформувати нову експортно орієнтовану та інноваційну економіку, які могли б повноцінно інтегруватись і посісти достойне місце серед інших країн світу. Але, на жаль, за останні 20 років структурно українська економіка системно деградує. Так, у 2001 році на сировину припадало 64,5% експорту, а в 2021-2023 рр. – 73%. Частка продукції з використанням технологій середнього та високого рівнів у 2001 р. складала 25,1% експорту, а в 2021-2023 рр. – 15%. До того ж, економіка України технологічно продовжує старіти. Частка підприємств, які впроваджують нові технології, скоротилася з 14,8% у 2001 р. до 13,8% у 2019 р. Середній показник у країнах ЄС – 51%. Частка реалізованої інноваційної продукції від усього обсягу випуску промислових підприємств України скоротилася з 9,4% у 2001 р. до 1,3% у 2019 р. У ЄС цей показник становить 17%. Продуктивність праці в Україні становить 20,5 тис. дол. США створеного ВВП на одного зайнятого. Це в рази менше, ніж в Угорщині (63,4 тис. дол. США) чи Болгарії (44,6 тис. дол. США), й абсолютно неспівмірно з економічно розвиненими країнами Західної Європи (Німеччина, Франція, Нідерланди, Великобританія, Швеція та ін.). Перераховані факти свідчать про поступове структурне спрощення економіки України і її низьку конкурентоспроможність на світових і європейських ринках товарів і послуг [2;3].

На наш погляд, в складних умовах воєнного часу і повоєнної відбудови Україні потрібна суттєва інтелектуалізація суспільства та фокусування на

створення економіки інноваційного типу. Тому нашій державі необхідно переосмислення ролі державних органів влади, що потребує політичної реформи для залучення на державну службу і в політичне середовище країни найбільш професійних, добропорядних та креативних людей, які мали б стратегічне бачення і змогли б імплементувати українське суспільство й бізнес в європейський простір, в світову економіку не як сировинний придаток, а на засадах інноваційності, брендованості, а також включення до європейських або світових ланцюгів виробництва товарів з високою доданою вартістю.

Модернізація бізнес-структур в Україні має реалізовуватися на основі інноваційності, прозорого і сучасного інфраструктурного відновлення разом із запуском ефективних фінансово-інвестиційних ринків в Україні. Тому потрібно створювати індустріальні та інноваційні парки, що надавали б можливість легко започатковувати і розширювати власний бізнес, завдяки створеному за сучасними технологіями зручному інфраструктурно-сервісному забезпеченню таких парків. Країни-лідери тут є: Туреччина, Польща, Угорщина, ОАЕ – вони суттєво підвищили свій промислово-інноваційний потенціал за рахунок впровадження індустріально-інноваційних парків, тому й Україні необхідно активізуватись. Крім того, провідним ресурсом відновлення післявоєнної України є кадровий ресурс, тому має бути осмислена, сформована належним чином і реалізована стратегічно орієнтована політика повернення населення у довоєнні місця проживання. Є потреба в запуску низки стимулів, спеціалізованих програм, фондів з організації поселень в спустошених війною регіонах України.

Лише комплексне вирішення демографічних проблем допоможе сталому соціально-економічному розвитку України, яке має включати: 1) підвищення рівня народжуваності; 2) покращення сервісів державних інституцій, якості інфраструктури місцевих громад, умов життя і праці людей; 3) зменшення рівня смертності; 4) впровадження стимулюючих програм повернення українців із закордону; 5) залучення проактивних і проукраїнські налаштованих мігрантів з сусідніх країн, країн Кавказу і Середньої Азії з ефективною системою їх

асиміляції. Такий підхід надасть українцям можливість залишатися чисельною нацією переможців з модернізованою економікою і зростаючими бізнесами.

При поверненні підприємницьких структур у довоєнні місця потрібно враховувати, що найбільш платоспроможним й логістично доступним, зручним є та буде ринок ЄС. Тому європейські промислові стандарти, сертифікація за міжнародними і європейськими вимогами, екологічні стандарти й відповідності потребуватимуть від українських підприємств значних інвестицій у відповідне обладнання, менеджмент, процеси. У вітчизняних фірм таких бюджетів не має, тому на державному рівні має бути задіяна цільова програма сприяння переходу на сучасні світові стандарти знань, якості, промислового виробництва і екології.

Суттєво сприятиме поверненню вітчизняних підприємницьких структур у довоєнні місця й надаватиме їм сталого розвитку довгострокова збалансована бюджетна, фіскальна, валютна і грошово-кредитна політика. В цьому контексті доцільним є забезпечення цінової і валютної стабільності в країні під час відновлення; збільшення грошової маси через продуктивні канали емісії, що не пов'язані з інфляцією та купівлею валюти; зниження ставок по кредитах; зниження податкового навантаження на фонд оплати праці й кінцевого споживача; формування замовлень з боку держави на внутрішньо вироблені товари і послуги; державне стимулювання виробництва товарів з високою доданою вартістю, особливо на експорт; впровадження систем захисту і зростання внутрішнього ринку й вітчизняних підприємницьких структур; підвищення оподаткування сировини і необроблених матеріалів на експорт.

Тільки при системному підході і відповідальній державній політиці можна поступово нарощувати свій потенціал на зовнішніх ринках. Приклади економічного розвитку таких країн, як Польща, Чехія, Естонія, Південна Корея, Сінгапур підтверджує ці припущення. До того ж, необхідно враховувати й те, що ринок ЄС є одним із самих висококонкурентних ринків світу і закріпитись на ньому складно без системних і взаємоузгоджених дій. Маючи стратегію і

зберігаючи гнучкість в адаптації до динаміки ринку, українські фірми можуть успішно інтегруватись на ринок ЄС [4;5;6].

Список використаної літератури

1. Структурні трансформації у світовій економіці: виклики для України. Аналітична доповідь. В.Сіденко (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2017. – 182 с.
2. Іщук С.О., Полякова Ю.В., Ривак Н.О., Процевят О.С. Український товарний експорт в умовах глобальних економічних змін: наукове видання; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього Національної академії наук України»; [наук. ред. С.О. Іщук]. – Львів, 2021. 72 с.
3. Чижиков Г. Сировинного експорту – більше, нових технологій і малого бізнесу – менше. Що Україні треба міняти? Економічна правда. 21 липня 2020 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/07/21/663163/>
- 4.Редзюк Є.В. Фінансовий ринок та інвестиційні процеси в Україні: досягнення, проблеми та перспективи розвитку. Журнал «Економіст». Випуск 6. 2016. С.9-15
- 5.Редзюк Є.В. Прямі іноземні інвестиції: можливості для продуктивного економічного зростання. Журнал «Фінанси України». Випуск 3. 2017. С.96-110
6. Редзюк Є.В.Економічна євроінтеграція: оцінка й моделювання поверхневих та прихованих чинників дивергенції між Україною та ЄС. Журнал «Міжнародна економічна політика». Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. №1 (34). 2021. С.95-118

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасній цифровій економіці, роль інтелектуального капіталу набуває надзвичайного значення, виступаючи фундаментальним елементом забезпечення конкурентних переваг підприємств. Цифрові технології докорінно змінюють бізнес-середовище, створюючи нові виклики та вимоги до управління знаннями, компетенціями та навичками персоналу. В таких умовах стратегічне планування розвитку інтелектуального капіталу стає не лише важливим, а й критично необхідним для сталого розвитку та економічної безпеки підприємств. «З огляду на стрімку «інтелектуалізацію» сучасних економічних процесів і, як наслідок, зростання захисту прав інтелектуальної власності, Україна нагально потребує посилення системи захисту таких прав в цілому та розвитку спеціальної системи консультування суб'єктів господарювання з питань прав інтелектуальної власності, в тому числі тих, хто працює у креативній сфері» [5, с. 9].

Визначення ключових напрямів розвитку цього капіталу повинно ґрунтуватися на інтеграції цифрових інструментів, інноваційних методів навчання та ефективних способів обміну знаннями. Підприємствам слід зосередитися на створенні системного підходу до формування, збереження та примноження інтелектуального капіталу як основи для досягнення їхньої стратегічної стійкості у стрімко змінюваному цифровому середовищі. «Інтелектуалізація стає фактором і водночас новим аспектом розвитку кожної з основних форм міжнародних економічних відносин, оскільки зовнішньоекономічна діяльність спонукає впроваджувати підходи і механізми в управлінні функціонуванням підприємств на засадах інтелектуалізації, формування інформаційного забезпечення для розвитку відповідної

конкурентної стратегії, моніторингу інтелектуальних ресурсів, впровадження інновацій, тощо» [1, с.114].

В умовах цифровізації економіки інтелектуальний капітал підприємств набуває ключового значення як головний ресурс, що формує їхні конкурентні переваги та забезпечує сталий розвиток. У цифровому середовищі змінюється зміст та структура інтелектуального капіталу, акцентуючи увагу на розвитку цифрових навичок працівників, накопиченні й ефективному використанні інформації та створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності. Одним із стратегічних пріоритетів розвитку інтелектуального капіталу підприємств у цифровому середовищі є формування цифрових компетенцій персоналу. Це передбачає не лише здобуття працівниками необхідних технічних навичок роботи з цифровими технологіями, але й формування готовності до постійного навчання та адаптації до змін. Реалізація цього пріоритету вимагає створення комплексних програм цифрового навчання, впровадження дистанційних платформ та сучасних технологій, зокрема технологій доповненої та віртуальної реальності, для інтерактивного навчання та підвищення кваліфікації персоналу. Варто підкреслити, що саме інтелектуальний потенціал людини сприяє ефективному застосуванню традиційних видів капіталу – матеріального та фінансового, а також успішній інноваційній діяльності.

Наступним стратегічним пріоритетом є створення ефективних систем управління знаннями, що базуються на цифрових рішеннях та штучному інтелекті. Застосування таких систем дозволяє накопичувати, структурувати, поширювати та застосовувати корпоративні знання швидко й точно, оптимізуючи управлінські процеси та підвищуючи їхню ефективність. Це є особливо важливим у контексті цифровізації, коли конкурентні переваги підприємства значною мірою визначаються здатністю оперативно обробляти великі масиви інформації та ухвалювати на їхній основі якісні управлінські рішення. «Використання комплексного підходу дозволило розкрити сутність та мету впровадження цифрових технологій для забезпечення екологічної безпеки, простежити системоутворюючі зв'язки між економічними, соціальними та

екологічними процесами у глобальному вимірі та по відношенню до суб'єктів суспільних відносин, виокремити напрями використання цифрових технологій для забезпечення екологічної безпеки, що дає синергетичний ефект для розвитку» [7, с. 358].

Г. Житченко визначає «розуміння сутності та ролі інтелектуального капіталу підприємства у відтворювальних процесах повинно стати основою для формування нової парадигми управління вітчизняними суб'єктами господарювання менеджменту знань» [2]. Важливим елементом розвитку інтелектуального капіталу є також створення інноваційної корпоративної культури, яка передбачає стимулювання творчості та ініціативності працівників, забезпечення умов для реалізації нових ідей та проєктів у цифровому середовищі. Корпоративна культура, орієнтована на підтримку інноваційної діяльності, формує сприятливе середовище для появи нових продуктів, послуг та процесів, що дозволяє підприємству ефективно адаптуватися до цифрових змін.

Для ефективного впровадження стратегічних пріоритетів доцільно застосовувати стратегічну модель розвитку інтелектуального капіталу підприємств, яка передбачає інтегроване використання цифрових технологій, адаптивних механізмів управління знаннями та системи постійного навчання персоналу. Ця модель дозволить системно реалізувати стратегії підвищення якості та результативності інтелектуального капіталу, тим самим забезпечуючи стабільний розвиток підприємств в умовах цифрової трансформації економіки.

Відтак, інтелектуальний капітал є фундаментом економічного зростання, виступаючи вирішальним ресурсом для підвищення конкурентоспроможності та поступу соціально-економічних систем. Здатність національної економіки генерувати та продуктивно використовувати інтелектуальний капітал дедалі суттєвіше визначає траєкторію інноваційного розвитку.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О.В., Побережна З.М. Закономірності інтелектуалізації управління підприємством на основі розвитку бізнес-моделей. *Проблеми*

Економіки. 2019. №4(42). С.111-119. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-4-111-119>

2. Житченко Г.О. Сутність та визначення поняття «інтелектуальний капітал» // *Економіка та суспільство*. 2017. №12. С. 43–48. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/43.pdf

3. Мушнікова С.А. Теоретико-методичний базис управління безпекою розвитку підприємства. *Проблеми економіки*. № 1 (43). 2020. С.159-165.

4. Прохорова В.В., Чобіток І.О. Форсайтно-інноваційний механізм управління підприємствами в умовах цифровізації: теоретичні аспекти. *Бізнес Інформ*. 2023. № 2. С. 78-85.

5. Iarmosh, O., Prokhorova, V., Shcherbyna, I., Kashaba, O., & Slastianyukova, K. Innovativeness of the creative economy as a component of the Ukrainian and the world sustainable development strategy (2021). *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 628(1). Режим доступу: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85100727399&origin=resultslist&sort=plf-f>

6. Kuzior Aleksandra, Arefieva Olena, Poberezhna Zarina, Ihumentsev Oleksiy. The Mechanism of Forming the Strategic Potential of an Enterprise in a Circular Economy. *Sustainability*. 2022, 14, 3258. <https://doi.org/10.3390/su14063258>

7. Arefiev, S., Zhyhlei, I., Pereguda, Y., Kryvokulska, N., & Lushchyk, M. (2023). El uso de tecnologías digitales para garantizar la seguridad ambiental en el contexto del desarrollo de una Economía Verde. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 15(42), 353-369. <https://doi.org/10.46925//rdluz.42.20>
<https://produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/41363>

*Удачина К.О., к.е.н., доцент
доцент кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
k.o.udachina@ust.edu.ua
Підгорна К.Д., к.т.н.,
доцент кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
Підгорний В.О.
аспірант
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

ІНДИКАТОРНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ СМАРТ-ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки зростає потреба в удосконаленні підходів до оцінки регіонального розвитку. Традиційні методики, що базуються переважно на фінансово-виробничих показниках, не в змозі повною мірою відобразити динаміку змін, пов'язаних із цифровізацією, інноваційною активністю населення, розвитком електронного урядування та іншими ключовими аспектами «розумного» (smart) розвитку. У зв'язку з цим актуальним є формування адаптованої до національних реалій системи оцінки смарт-потенціалу регіонів[1].

Смарт-потенціал розглядається як інтегральна характеристика, що охоплює п'ять взаємопов'язаних складових: цифрову інфраструктуру, людський капітал, інституційне середовище, підприємницький клімат та екологічну відповідальність. Комплексна оцінка такого потенціалу вимагає побудови системи релевантних індикаторів, які відображають здатність регіону до впровадження новітніх технологій, забезпечення прозорості управління, підтримки інноваційного бізнесу й формування сталого середовища життєдіяльності [2].

Методологічною основою запропонованої моделі є процедура нормалізації вихідних показників, що дозволяє привести їх до єдиного масштабу виміру, а також розрахунок вагових коефіцієнтів із застосуванням ентропійного аналізу. Такий підхід забезпечує об'єктивність у визначенні значущості окремих індикаторів, уникаючи суб'єктивного впливу експертних оцінок. На підставі нормалізованих і зважених значень обчислюється інтегральний смарт-індекс, а також субіндекси за кожним напрямом аналізу [3].

Практична реалізація моделі дозволяє здійснювати порівняльну оцінку регіонів України, виявляти як території-лідери, так і зони, що потребують додаткової підтримки. Запропонована індикаторна модель може бути використана для кластеризації регіонів за рівнем їхньої «розумності», а також для побудови регресійних моделей зв'язку між смарт-потенціалом та ключовими показниками соціально-економічного розвитку. Це, своєю чергою, створює надійне підґрунтя для формування обґрунтованих управлінських рішень щодо стимулювання інноваційної активності на регіональному рівні.

Таким чином, розробка системи індикаторів оцінки смарт-потенціалу регіонів України є важливим кроком до підвищення ефективності регіональної політики в умовах цифрової трансформації. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну перевірку моделі, уточнення складу індикаторів та розширення аналітичних можливостей за рахунок використання міжнародних джерел даних.

Список використаної літератури

1. Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь (Скорочена версія) / Жаліло Я. А., Жук В. І., Снігова О. Ю. та ін.; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ: Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 36 с.

2. Панькова Л. І. Смарт-спеціалізація як сучасний напрям розвитку економіки регіонів України. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 25. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2021/07/1.20._topic_Pankova-L.I..pdf (дата звернення: 21.04.2025).

3. Возняк Г. В. Теоретико-методологічні аспекти формування моделі смарт-спеціалізації України. Регіональна економіка. 2021. № 2. С. 27-36. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-3>

*Ус В. Д., аспірант
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім.В.Н. Каразіна*

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЦИКЛОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах ресурсної нестачі, екологічної кризи та зростання витрат на первинні матеріали перехід до циклової економіки (circular economy) стає не просто трендом, а необхідністю для промислових підприємств, зокрема у сфері машинобудування. Циклова економіка (англ. *Circular Economy*) — ця модель виробництва та споживання передбачає повторне використання ресурсів, зниження відходів, подовження життєвого циклу продукції та переорієнтацію бізнес – моделей на принципи сталого розвитку. Це альтернатива традиційній лінійній моделі («взяти – виробити – використати – викинути»).

Ефективне управління ресурсами в нових умовах неможливе без впровадження інноваційних інструментів, серед яких ключове місце посідають:[1]

1. Цифрові платформи ресурсного моніторингу, що забезпечують точне відстеження обсягів використання матеріалів та енергії;
2. Інструменти «індустрії 4.0», зокрема Інтернет речей (IoT), big data та штучний інтелект для оптимізації виробничих і логістичних процесів;
3. Екомоделювання (eco-design) — розробка продукції з урахуванням її подальшого перероблення та повторного використання;
4. Інноваційні підходи до управління життєвим циклом продукції (LCA);

5. Системи зворотної логістики, що дозволяють повертати використані компоненти в ланцюг створення цінності.

Впровадження таких інструментів дозволяє досягати не лише екологічного ефекту, а й значної економії, підвищення конкурентоспроможності та адаптивності підприємств до вимог сучасного ринку.

Тому, виникає об'єктивна необхідність впровадження інноваційних інструментів управління ресурсами.

Це системи, технології, методи і практики, які дозволяють ефективно обліковувати, оптимізувати і використовувати ресурси (матеріальні, енергетичні, інформаційні) в умовах циклової економіки.

Основні групи інноваційних інструментів:

1. Цифрові технології (індустрія 4.0):

- IoT (Інтернет речей): дозволяє в реальному часі моніторити стан ресурсів, обладнання та матеріалів.

- Big Data та аналітика: аналіз великих обсягів даних про споживання ресурсів, утворення відходів тощо.

- Штучний інтелект (AI): прогнозує попит, оптимізує закупівлі та маршрути логістики.

2. Управління життєвим циклом продукції (LCA):

Це методика аналізу впливу продукту на довкілля на всіх етапах його існування — від видобутку сировини до утилізації. Дозволяє виявити неефективні ділянки у використанні ресурсів, забезпечує обґрунтоване екологічне проектування.

3. Екомодельовання та дизайн (eco-design) передбачає розробку продукції з урахуванням її переробки, модернізації або повторного використання. Використовуються матеріали з низьким впливом на довкілля, зменшується кількість несумісних компонентів, які складно утилізувати.

4. Зворотня логістика (reverse logistics) – це повернення використаної продукції, компонентів або відходів до виробника для: переробки, ремонту, повторного використання, утилізації з вилученням цінних матеріалів.

5. Застосування цифрових платформ для ресурсного управління:

- ERP-системи з функціями управління екологічними показниками.
- платформи типу Material Passport: містять інформацію про матеріали кожного виробу — що сприяє повторному використанню.

Тобто, переваги використання інноваційних інструментів є зрозумілими. Це, по – перше, зменшення витрат на закупівлю сировини, по – друге, підвищення ефективності виробництва завдяки точному плануванню ресурсів, по третє, позитивний імідж підприємства як екологічно відповідального, адаптація до нових регуляторних вимог (ESG-звітність, «зелена» сертифікація, ISO 14001 тощо) та конкурентні переваги на світових ринках [2].

Машинобудування — ресурсомістка галузь, у якій: великий обсяг металів, мастил, енергії, високий потенціал для повторного використання вузлів і деталей, зростає потреба у «зелених» виробничих рішеннях з боку замовників.

Інноваційне ресурсне управління дозволяє підприємствам знижувати виробничі витрати, скорочувати шкідливі викиди, ефективно керувати залишками та запасами, отримувати «зелений» сертифікат продукції.

Перехід до циклової економіки потребує нового мислення в управлінні ресурсами, де ключову роль відіграють інноваційні інструменти. Саме вони стають містком між екологічною відповідальністю та економічною вигодою підприємств, особливо в таких технологічно складних галузях, як машинобудування.

Таким чином, інтеграція інноваційних рішень у сферу управління ресурсами є критично важливою умовою для ефективного переходу до циклової економіки та забезпечення сталого розвитку машинобудівної галузі.

Список використаної літератури

1. Бутко М. П., Полетаєв В. С. (2021). Інноваційні технології управління ресурсами у промисловості. Матеріали науково-практичної конференції // files.znu.edu.ua+1lpnu.ua+1

2. Пилипенко І. В. (2020). Циклова економіка як основа сталого розвитку підприємств в Україні. Науковий журнал «Економіка і регіон», Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. Доступно онлайн: <https://journals.nuppu.edu.ua/eir/article/view/2794>

*Фонарьова Т.А., к.е.н., доцент
доцент кафедри інтелектуальної власності та
управління проєктами
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
fonarevat@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОЇ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ОБЛІКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ, ЯК ОБ'ЄКТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ІТ-КОМПАНІЇ

Сьогодення характеризується стрімким розвитком ІТ-сфери та цифровізації суспільства. В таких умовах вітчизняні ІТ-компанії стикаються з однією із найскладніших проблем – здійснення успішної комерціалізації комп'ютерних програм, як об'єктів інтелектуальної власності. Неефективна комерціалізація обумовлена великою конкуренцією, технічними обмеженнями та незадоволеністю клієнтів, окрім того помилками в оцінці та обліку комп'ютерної програми, як нематеріального активу підприємства.

Для мінімізації вище зазначених ризиків, необхідно, по-перше, визначитися до якого типу відноситься ІТ-компанія. Сьогодні виділяють два основні типи: продуктові, як такі, що розробляють та реалізують власні програмні продукти, та аутсорсингові компанії, які надають послуги з програмного забезпечення.

Отже, другим головним аспектом в діяльності ІТ-компанії на шляху до успішної комерціалізації – є розробка ІТ-стратегії, яка завдяки аналізу маркетингового середовища, забезпечує розробку комп'ютерних програм та іншого програмного забезпечення у відповідності до вимог та бажань клієнтів й споживачів, що веде до зростання доходів, а це, у свою чергу, дозволяє інвестувати у нове сучасне обладнання та розвивати інформаційні системи підприємства.

По-третє, комп'ютерна програма розглядається як об'єкт інтелектуальної власності (ОІВ). Тому процес комерціалізації починається з ідентифікації, яка включає наявність ОІВ та наявність правових документів на ОІВ. Потім визначають цілі оцінки та база оцінки, збирається інформація для оцінки: аналіз фінансового стану підприємства, аналіз перспектив використання ОІВ, визначення параметрів для оцінки. Після формування прогнозу використання комп'ютерної програми приступають до вибору методу комерціалізації. Як правило, для комп'ютерних програм підходить метод ліцензування, тому розрахунок ринкової вартості інтелектуальної власності роблять методом роялті.

По-четверте, одним з головних аспектів оцінювання економічної ефективності комерціалізації та успішної діяльності ІТ-компанії є облікова політика. З облікової думки, новостворене програмне забезпечення розглядається як нематеріальний актив, який повинен відповідати таким характеристикам: підприємство має намір, технічну можливість та ресурси, щоб НМА можна було довести до стану, коли він придатний для використання та реалізації; в майбутньому є можливість отримання економічних вигід від використання або реалізації; наявна інформація для достовірного визначення понесених витрат на розробку НМА [1].

Всі витрати, які були понесені для його розробки, варто обліковувати за дебетом рахунку 154 «Придбання (створення) НМА» впродовж всього періоду роботи з ним. До основних витрат, які можуть виникати в ході роботи продуктової ІТ-компанії над новим проєктом, можливо віднести: витрати на

заробітну плату (Дт 154 «Придбання (створення) НМА» – Кт 661 «Розрахунки за заробітною платою»); витрати матеріалів (Дт 154 «Придбання (створення) НМА» – Кт 20 «Виробничі запаси»); амортизація ОЗ, які використовуються при розробці (комп'ютерне обладнання) ((Дт 154 «Придбання (створення) НМА» – Кт 131 «Знос основних засобів»); інші витрати, які пов'язані з доведенням ІТ-продукту до стану коли його можна експлуатувати (Дт 154 «Придбання (створення) НМА» – Кт 23 «Виробництво»). Введення в експлуатацію новоствореного продукту здійснюється бухгалтерським проведенням - Дт 125 «Авторське право та суміжні з ним права» - Кт 154 «Придбання (створення) НМА»[2]. Після цього вже можливо здійснювати або продаж прав на використання комп'ютерної програми, або продаж розтиражованих копій програмного продукту, як товару, при цьому обов'язково формується його собівартість.

Ще одним важливим аспектом діяльності будь-якого виду бізнесу є його оподаткування. На сьогодні в Україні представлено декілька варіантів системи оподаткування ІТ-компаній, так основними з них є загальна та спрощена система, які відрізняються в обсягах доходу, кількості працівників, періоду звітності та співпраця з нерезидентами.

Проте держава запропонувала іншу альтернативу для діяльності ІТ-спеціалістів, а саме створення спеціального простору Дія Сіті у 2022 році. Це розроблене середовище, яке створює в середині країни сприятливу атмосферу задля залучення інвестицій, розвитку сучасного бізнесу, лібералізації трудових відносин та захисту вітчизняних та міжнародних стартапів. Особливістю Дія Сіті є розроблена програма податкового тягаря, яка буде сприяти розвитку галузі. Так важливим елементом є спеціальна система оподаткування при якій резидент може обирати який податок йому краще сплачувати [3].

Отже, підводячи підсумок можливо зазначити, що в успішній комерціалізації програмних продуктів, зокрема комп'ютерних програм, зацікавлені як ІТ-компанії, так й держава, це забезпечує успішну інноваційну

діяльність країни на шляху до цифровізації й інтелектуалізації економіки задля відродження та розвитку України.

Список використаної літератури

1 Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (аббревіатура П(С)БО). Наказ №318 від 31.12.99 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку» зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (Дата звернення 01.04.2025).

2 Мамонтова Н., Татарин М. Особливості організації ІТ-компаній та основи здійснення обліку в Україні. *ECONOMICS: timerealities*. 2024. № 3(73). С. 53–61.

3 Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, №№ 6-7, ст.18) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (Дата звернення 01.04.2025).

Фурсенко В.В.
аспірант кафедри економіки,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПОТЕНЦІАЛУ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах активізації глобалізаційних процесів суттєво посилюється взаємозалежність економік та підприємств різних країн, що докорінно змінює принципи й умови ведення бізнесу. Економічна глобалізація, охоплюючи всі сфери суспільно-господарської діяльності, виступає водночас джерелом численних нових можливостей для підприємств, а також породжує серйозні виклики, що визначають специфіку формування та реалізації потенціалу їх стійкого розвитку. З одного боку, підприємства отримують доступ до глобальних ринків збуту, новітніх технологій, міжнародного досвіду управління та ресурсів, з іншого – зростає рівень конкуренції, посилюється

залежність від міжнародних економічних процесів і ризиків, що супроводжуються невизначеністю, нестабільністю та швидкими змінами умов ведення діяльності.

Зважаючи на зазначені тенденції, для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємствам необхідно системно враховувати глобальні економічні тренди, які суттєво впливають на формування ресурсної бази, розроблення та коригування стратегій розвитку, а також ефективність функціонування їх бізнес-процесів. До того ж «раціональне використання матеріальних ресурсів – це доцільне обґрунтоване їх використання, їх витрати на рівні мінімуму при виробництві одиниці продукції. Система управління матеріально-технічним забезпеченням повинна відповідати сучасним інноваційним трансформаціям, що відбуваються у сфері забезпечення основними засобами та сфері матеріально-технічного постачання» [1, с. 17].

Підприємства змушені постійно адаптуватися до умов глобального ринку, вдосконалюючи управлінські підходи, здійснюючи технологічне оновлення виробництва, покращуючи якість продукції та послуг, посилюючи екологічну та соціальну відповідальність. У цьому контексті важливим є комплексний підхід до формування потенціалу стійкого розвитку підприємств, який повинен враховувати економічні, соціальні, технологічні та екологічні аспекти їх діяльності в умовах глобалізації.

Економічна глобалізація суттєво трансформує підходи до управління потенціалом стійкого розвитку підприємств. В умовах глобального ринку підприємства стикаються з необхідністю адаптації до міжнародних стандартів якості продукції, екологічних норм, соціальної відповідальності та етики ведення бізнесу. Це вимагає перегляду стратегій формування і реалізації потенціалу стійкого розвитку, спрямованих на досягнення економічної, екологічної та соціальної стабільності. «Використання інновацій та інтелектуалізація людського капіталу дозволяє залучати великі обсяги обмежених ресурсів для розвитку економічних систем, з метою використання нових методів управління економічним, соціальним, ресурсним та трудовим

потенціалом суб'єктів господарювання на стратегічному рівні. потенціалу щодо суб'єктів господарювання на стратегічному рівні. Дослідження стратегічних аспектів посилення інтелектуалізації людського капіталу потребує визначення чинників, які можуть на неї впливати. Крім того, розгляд інтелектуалізації людського людського капіталу має відбуватися з урахуванням інноваційних трансформацій, оскільки ці поняття взаємопов'язані між собою» [5, с. 2].

Глобалізаційні процеси стимулюють підприємства до впровадження новітніх технологій, залучення іноземних інвестицій, підвищення рівня корпоративного управління. Водночас глобалізація збільшує ризики, пов'язані із залежністю від міжнародних ринків, коливаннями цін на сировинні ресурси, посиленням конкуренції, що потребує формування гнучких механізмів адаптації та управління ризиками.

О. Бут-Гусаїм визначає «ключовими чинниками глобалізаційних перетворень є політичні зміни, що формують міжнародні відносини; взаємозалежність національних економік, яка стимулює глобальну економічну інтеграцію, розвиток економічних процесів через інновації та технологічний прогрес; стандартизація, яка спрощує міжнародну торгівлю; поліпшення якості продукції та послуг. Ці чинники взаємодіють, сприяючи поглибленню глобалізації та зближенню різних країн і культур» [1].

Визначено, що ключовим фактором, який дозволяє підприємству ефективно реалізовувати потенціал стійкого розвитку в умовах глобалізації, є здатність до інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості, залучення міжнародних партнерів і використання переваг транснаціональної кооперації. Водночас для успішної реалізації такого потенціалу необхідно забезпечити внутрішню готовність підприємства до інтеграції, включаючи високий рівень інноваційності, конкурентоспроможність продукції та послуг, ефективність організаційних і бізнес-процесів. Для адаптації до глобалізаційних викликів запропоновано модель формування потенціалу стійкого розвитку, що передбачає впровадження міжнародних стандартів управління якістю,

екологічних та соціальних практик, активізацію інноваційної діяльності та розширення співробітництва з міжнародними партнерами.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О. В., Сафонік Н. П., Кривенко Є. А. Фактори інноваційного розвитку системи матеріально-технічного забезпечення підприємства в умовах неотехнологічного відновлення. *ModernEconomics*. 2021. № 30. С. 13-20.

2. Бут-Гусаєм О. Г. Умови та вплив глобалізаційних перетворень на діяльність бізнес-структур. *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 29–45. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-29-45>.

3. Arefiev, S., Filippov, V., Shepelenko, S., Zabashtanskyi, M., Chorna, T., & Yevtushenko, Y. (2024). Organizational and economic principles of activation of the attraction of investment resources in the development of economic systems. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 46(2), 131–138. <https://doi.org/10.15544/mts.2024.14>

4. Korytko T., Piletska S., Arefieva O., Pidhora Ye., Fomichenko I. (2021). The system of evaluating the effectiveness of employees motivation as a factor of the enterprise sustainable development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. Vol. 43, No. 4, pp. 545-554. URL : DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.49>

5. Kuzior A, Arefieva O, Kovalchuk A, Brožek P, Tytykalo V. Strategic Guidelines for the Intellectualization of Human Capital in the Context of Innovative Transformation. *Sustainability*. 2022; 14(19): 11937. <https://doi.org/10.3390/su141911937>

6. Popelo, O., Arefiev, S., Rogulska, O., Rudnitska, K., & Derevianko, D. (2022). Higher education as a determinant of sustainable development. *Journal of the University of Zulia*, 13(38), 734-746. <https://doi.org/10.46925/rdluz.38.40>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ НЕСТАБІЛЬНИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах сучасної нестабільності економічного середовища підприємства змушені переглядати традиційні підходи до формування власних стратегій економічної поведінки. Постійні зміни зовнішніх чинників, зростання рівня невизначеності та ризиків, високий темп технологічних трансформацій і посилення конкуренції значно ускладнюють процес стратегічного управління. В таких умовах підприємства не можуть надалі ефективно функціонувати, спираючись винятково на традиційні моделі стратегування, які характеризуються жорсткістю, інерційністю та низьким рівнем адаптивності до змін.

З огляду на це виникає об'єктивна необхідність застосування нових, інноваційних підходів до формування й реалізації стратегій економічної поведінки підприємств. Ці підходи повинні забезпечувати високу гнучкість, оперативність прийняття рішень, а також здатність підприємства швидко реагувати на зміни ринку, коригувати свої дії з урахуванням мінливих економічних умов. Також слід зазначити, що «сьогодні роль цифрових технологій та їхній вплив докорінно змінився не лише по відношенню до суб'єктів господарювання, а й по відношенню до всього суспільства та його подальшого розвитку. Завдяки приєднанню до цифрових систем підвищується раціональність та ефективність використання ресурсів, виробництва та реалізації продукції та послуг, відкриваються нові можливості та формуються нові цінності на ринку» [5, с. 360].

Інноваційне стратегування покликане створити умови для ефективного управління ризиками, вчасного використання нових ринкових можливостей, а

також підтримки необхідного рівня конкурентоспроможності підприємств. Особливо актуальним стає застосування таких сучасних підходів, як гнучкі методики стратегічного менеджменту, цифрові інструменти стратегічного прогнозування, Big Data-аналітика та інші технології, що дозволяють оперативно акумулювати та аналізувати великі обсяги інформації, здійснювати прогнозні оцінки та приймати стратегічні рішення в режимі реального часу. Саме такі інноваційні механізми здатні підвищити адаптивність підприємств до нестабільності, забезпечити необхідну гнучкість їх бізнес-моделей, зменшити ступінь невизначеності та ризиків, що виникають у процесі діяльності.

Стратегування економічної поведінки підприємств сьогодні не може ґрунтуватися виключно на традиційних моделях, які недостатньо враховують фактори швидкої зміни зовнішніх умов. Інноваційні підходи до стратегування передбачають використання гнучких управлінських технологій, що базуються на принципах адаптивності, динамічності та постійного прогнозування ризиків.

Серед ключових інноваційних підходів виділяється Agile-стратегування, що дозволяє підприємству оперативно коригувати стратегічні цілі й економічну поведінку відповідно до змін зовнішнього середовища. Agile-підхід у стратегуванні дає змогу підприємствам швидко адаптувати бізнес-моделі, знижувати ризики та максимально ефективно використовувати нові можливості, що виникають у нестабільних умовах.

Як зазначає у своїй роботі Д. Хахалєв «застосування аналітичних інструментів для обробки великих обсягів даних дозволяє підприємствам отримувати цінну інформацію про ринкові тенденції, поведінку споживачів та ефективність внутрішніх процесів. Це, у свою чергу, допомагає оптимізувати бізнес-моделі та розробляти нові стратегії розвитку. Розробка нових бізнес-моделей є ще одним важливим аспектом економічного сталого розвитку. Це може включати перехід на моделі спільного використання ресурсів, оренди замість продажу або впровадження платформи для співпраці з іншими підприємствами та стартапами. Такий підхід дозволяє зменшити витрати, підвищити гнучкість та створити додаткові джерела доходу» [1]. Ми вважаємо,

що стратегування економічної поведінки підприємств сьогодні не може ґрунтуватися виключно на традиційних моделях, які недостатньо враховують фактори швидкої зміни зовнішніх умов. Інноваційні підходи до стратегування передбачають використання гнучких управлінських технологій, що базуються на принципах адаптивності, динамічності та постійного прогнозування ризиків.

Серед ключових інноваційних підходів виділяється Agile-стратегування, що дозволяє підприємству оперативно коригувати стратегічні цілі й економічну поведінку відповідно до змін зовнішнього середовища. Agile-підхід у стратегуванні дає змогу підприємствам швидко адаптувати бізнес-моделі, знижувати ризики та максимально ефективно використовувати нові можливості, що виникають у нестабільних умовах.

Отже, в умовах сучасної економічної нестабільності традиційні підходи до стратегічного управління економічною поведінкою підприємств демонструють недостатню ефективність, оскільки вони характеризуються жорсткістю та низькою адаптивністю до змін. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у впровадженні інноваційних підходів до стратегування, які здатні забезпечити підприємствам необхідну гнучкість, оперативність прийняття рішень та швидку реакцію на динамічні зміни зовнішнього середовища.

Список використаної літератури

1. Хахалєв Д. О. Інноваційні стратегії сталого розвитку підприємств в умовах мінливого ринку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 4. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-4-11>

2. Chernoiivanova H., Lepeyko T., Pererva I., Poberezhna Z., Zabashtanska T. The Role of the Mechanism of Attracting Investment Resources in the Innovative Development of Enterprises in the Context of the Digital Economy Development. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 2023, Vol. 18, No. 12, pp. 3713-3723. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.181203>

3. Kuzior, A.; Arefiev, S., Poberezhna, Z. (2023). Informatization of innovative technologies for ensuring macroeconomic trends in the conditions of a circular

economy. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 9 (1), 10-20. <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.01.001>

4. Arefieva O. V., Miagkyh I. M., Solovei N. V. The impact of investment climate and financial analysis implications in making investment decisions. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2018. № 6 (129). С. 143-152.

5. Arefiev, S., Zhyhlei, I., Pereguda, Y., Kryvokulska, N., & Lushchuk, M. (2023). El uso de tecnologías digitales para garantizar la seguridad ambiental en el contexto del desarrollo de una Economía Verde. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 15(42), 353-369. <https://doi.org/10.46925//rdluz.42.20>

Шабанов Р. М. огли, аспірант
кафедри маркетингу та торговельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н. Каразіна
shabanovruslan001@gmail.com

МЕТОДИ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В умовах глобалізації та економічної нестабільності інноваційно-екологічне підприємництво виступає перспективним напрямом господарської діяльності. Інновації в цьому контексті мають міждисциплінарний характер, охоплюючи технологічні, організаційні, маркетингові та управлінські аспекти. Концепція інноваційно-екологічного підприємництва ґрунтується на інтеграції принципів сталого розвитку в усі бізнес-процеси, що дозволяє забезпечити довготривалу конкурентоспроможність підприємства за умови збереження природних ресурсів та мінімізації негативного впливу на довкілля.

Незважаючи на те, що екологічне підприємництво в Україні перебуває на початковому етапі свого розвитку, воно вже виявляє вагомий потенціал для забезпечення сталого економічного зростання. Особливої актуальності набувають ініціативи, орієнтовані на впровадження зеленої енергетики,

екологічно безпечного виробництва та раціонального використання природних ресурсів, що є важливими чинниками для сталого майбутнього держави. Розвиток цього напрямку потребує підтримки на державному та міжнародному рівнях, а також активної участі бізнесу та громадськості. [1]

У процесі формування системи оцінки розвитку інноваційно-екологічного підприємництва доцільно орієнтуватися на три міжсекторальні компоненти: економіко-екологічний, інноваційний та соціальний. Кожен із них визначає пріоритетні цілі та напрями діяльності, що можуть виступати базою для побудови відповідних оціночних критеріїв.

Економіко-екологічний компонент фокусується на раціональному використанні природних ресурсів, зменшенні обсягів промислового забруднення та нарощуванні виробництва екологічно чистої продукції. Інноваційний компонент охоплює розробку та впровадження технологій, що забезпечують використання відновлюваних ресурсів, знижують техногенне навантаження на довкілля, сприяють розвитку вторинної переробки та технологічного оновлення на засадах безвідходного виробництва. Соціальний компонент передбачає інтеграцію соціально орієнтованих цілей у стратегії сталого розвитку бізнесу: зниження рівня бідності, підвищення якості життя населення, зміцнення системи охорони здоров'я, а також розвиток професійної освіти для формування екологічної культури. [2]

Оцінювання розвитку інноваційно-екологічного підприємництва вимагає комплексного підходу, що враховує фінансові, соціальні, екологічні, організаційні та маркетингові аспекти діяльності підприємств. Такий підхід дозволяє комплексно оцінювати інноваційно-екологічну діяльність підприємств, враховуючи економічну результативність, екологічний та соціальний вплив на регіонально-національний рівень. Відповідно до сучасної аналітичної практики, кожна з цих складових потребує специфічних індикаторів та методів аналізу.

Фінансово-економічна ефективність оцінюється за допомогою фінансового та регресійного аналізу з акцентом на рентабельність інвестицій,

зростання прибутку, зниження собівартості продукції та продуктивність праці. Соціальна ефективність передбачає аналіз рівня оплати праці, кількості створених робочих місць і покращення умов праці, що здійснюється за допомогою анкетування, експертних оцінок і контент-аналізу.

Екологічна ефективність визначається на підставі показників зниження шкідливих викидів і відповідності екологічним стандартам. Для цього застосовуються спостереження та аналіз документів. Організаційна ефективність охоплює якість управління, здатність підприємства впроваджувати інновації та адаптувати нові технології, що оцінюється через спостереження, інтерв'ю та експертні методи. Маркетингова ефективність аналізується з урахуванням приросту ринкової частки, ефективності рекламних кампаній і рівня продажів, із використанням маркетингового та фінансового аналізу. [3]

На основі узагальнення сучасних аналітичних підходів до оцінювання розвитку інноваційно-екологічного підприємництва було виділено основні методи оцінки розвитку інноваційно-екологічного підприємництва (табл. 1).

Таблиця 1

Методи оцінки розвитку інноваційно-екологічного підприємництва

Фінансовий аналіз, регресійний аналіз	Дозволяє оцінити економічну ефективність та стійкість підприємства, його здатність генерувати прибуток від інноваційно-екологічної діяльності
Анкетування, експертні оцінки, контент-аналіз	Допомагає визначити соціальний вплив підприємства, його внесок у добробут працівників та суспільства через створення робочих місць та поліпшення умов праці
Спостереження, аналіз документів	Дає змогу оцінити екологічну відповідальність підприємства, його здатність мінімізувати негативний вплив на довкілля та дотримуватися встановлених екологічних норм
Спостереження, інтерв'ю, експертні методи	Дозволяє оцінити внутрішню спроможність підприємства до ефективного управління, впровадження нових екологічно орієнтованих технологій та адаптації до змін
Маркетинговий аналіз, фінансовий аналіз	Допомагає визначити успішність ринкової діяльності підприємства, його здатність залучати клієнтів до екологічно чистої продукції або послуг та збільшувати свою присутність на ринку

Отже, розвиток інноваційно-екологічного підприємництва є багатограним процесом, який вимагає комплексного оцінювання з урахуванням не лише економічних, але й соціальних, екологічних, організаційних та маркетингових аспектів. Застосування відповідних методів аналізу до кожного з цих аспектів є критично важливим для об'єктивного розуміння ефективності та потенціалу таких підприємств у контексті сталого розвитку та їхнього внеску в економіку та суспільство.

Список використаної літератури

1. Свистун В. І. Екологічне підприємництво як запорука сталого розвитку сучасної екосистеми. *Journal of Strategic Economic Research*, 2024. (3), С. 117-124.
2. Кальний С. В. Екологічний вимір інноваційної діяльності. Ефективна економіка №1 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5391>
3. Ільчишин М. З. Методичний інструментарій оцінювання розвитку інноваційного підприємництва. *АКАДЕМІЧНІ ВІЗНІ*. 2024. № 35. С. 1–11. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1359/1235>.

Шпортко Г.Ю., к.т.н., доцент
доцент кафедри управління та адміністрування
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
gshportko@gmail.com
Вишневський Б.І.
здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
vishnevskiy.tas@gmail.com

УПРАВЛІННЯ СКЛАДОВИМИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасні економічні системи стикаються з постійними трансформаційними процесами, що зумовлюються як внутрішніми факторами

(реформи, інституційні зміни), так і зовнішніми (глобальні кризи, технологічні зрушення). Ефективне управління складовими економічної системи в період трансформації є критично важливим для забезпечення стабільного розвитку та конкурентоспроможності як підприємства так і держави.

Економічна система – це сукупність взаємопов'язаних елементів (виробництво, розподіл, обмін, споживання), що функціонують у межах певного правового, інституційного та соціального простору. Її складовими є:

- ресурсна база (трудові, природні, фінансові ресурси);
- інституційна структура (державні органи, ринок, підприємства);
- інфраструктура (логістика, комунікації, енергетика);
- соціальні аспекти (населення, освіта, зайнятість).

Управління в умовах трансформації ускладнюється такими чинниками:

- політична нестабільність та зовнішні загрози (наприклад, воєнні конфлікти);
- макроекономічна нестабільність (інфляція, девальвація, дефіцит бюджету);
- цифрова трансформація (автоматизація, AI, BigData);
- зміни у структурі зайнятості та соціальної сфери.

В період трансформації виникає потреба в гнучкому управлінні, що передбачає як адаптацію існуючих механізмів, так і впровадження нових.

Гнучке управління економічною системою – це підхід до прийняття управлінських рішень, який базується на адаптації, швидкому реагуванні на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища, децентралізації та інноваційності. Такий підхід особливо важливий у періоди турбулентності, трансформації або кризових явищ.

Гнучкість у цьому контексті – це здатність економічної системи (державної, регіональної чи корпоративної) змінювати свою структуру, пріоритети, механізми управління відповідно до нових викликів і можливостей.

Ключові інструменти гнучкого управління

Інструмент	Функція
Сценарне планування	Моделювання альтернативних варіантів розвитку подій
Публічно-приватне партнерство (PPP)	Координація державного і бізнес-ресурсу
Краудсорсинг / е-урядування	Залучення громадян до прийняття рішень
Аналіз BigData	Прогнозування економічних і соціальних трендів
LeanManagement, Agile-підходи	Гнучке управління процесами на рівні підприємств і міністерств
Регуляторна гільйотина	Очищення законодавства від неактуальних/неефективних норм

Основні принципи на яких базується гнучке управління, це:

- адаптивність – системи повинні швидко перебудовуватись відповідно до ринкових змін;
- реверсивність – можливість повертатися до попередніх моделей управління або змінювати вектор дій;
- децентралізація – передача частини управлінських функцій на нижчі рівні;
- орієнтація на дані – використання аналітики й прогнозування як основи для прийняття рішень;
- інноваційність – готовність до застосування нових підходів, технологій і методів;
- системність – інтеграція змін у всі складові: виробництво, фінанси, людські ресурси, логістику тощо.

Гнучке управління – це не лише метод, а нова філософія функціонування економічної системи. Воно дозволяє державі або підприємству не просто виживати в умовах змін, а перетворювати виклики на можливості.

Практичними напрямками для покращення управління складовими економічної системи є:

- посилення антикризового планування та сценарного моделювання;
- інтеграція цифрових технологій у систему прийняття рішень;

- розвиток людського капіталу як основного драйвера економіки;
- забезпечення прозорості та підзвітності органів управління;
- підтримка інноваційної активності підприємств.

Управління складовими економічної системи в умовах трансформації потребує нової парадигми – від адміністративного підходу до гнучкого, адаптивного, технологічно орієнтованого менеджменту. Основною метою має бути формування стійкої, конкурентоспроможної та соціально орієнтованої економіки.

Список використаної літератури

1. Табачук А. Напрямки трансформації економічної системи України в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2021. 26. URL :<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-29>
2. Прохорова В. В., Юхман Я. В., Янчак Ю. О. Управління трансформацією підприємств на основі цифрової когерентності. *Бізнес Інформ*. 2024. №6. С. 104-111. URL : <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-104-111>

СЕКЦІЯ 4

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

*Гнатишин Л.
д. е. н., професор, завідувач кафедри
обліку та оподаткування,
Прокopiшин О.
к. е. н., доцент, доцент кафедри
обліку та оподаткування,
Малецька О.
к. е. н., доцент, доцент кафедри
обліку та оподаткування,
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
os378@ukr.net*

ЗВІТНІСТЬ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

Сталий розвиток – це концепція, яка об'єднує економічне зростання, соціальний прогрес та екологічну відповідальність. Підприємства, працюючи в умовах сталого розвитку, повинні забезпечувати економічну ефективність і відповідати екологічним та соціальним стандартам [3]. Це впливає на звітність і оподаткування, що повинні враховувати принципи сталості (таблиця 1).

Звітність підприємств в умовах сталого розвитку включає не лише фінансові показники, а й нефінансову інформацію, пов'язану з екологічними, соціальними та управлінськими аспектами [1] (таблиця 2).

В Україні активно розвиваються механізми оподаткування та підтримки сталого розвитку, що включають податкові пільги для підприємств, які використовують відновлювальні джерела енергії та інвестують у енергоефективні технології:

Принципи сталості та їх ключові аспекти

Принцип сталості	Суть принципу	Ключові аспекти
Економічна сталість	Забезпечення довгострокової економічної ефективності та стабільності.	Раціональне використання ресурсів, інноваційний розвиток, продуктивність, конкурентоспроможність, управління ризиками.
Соціальна сталість	Підвищення якості життя, соціальна справедливість, рівність.	Права людини, гідні умови праці, доступ до освіти і медицини, інклюзивний розвиток, боротьба з дискримінацією.
Екологічна сталість	Збереження природних ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля.	Зменшення викидів, раціональне використання ресурсів, перехід до відновлюваних джерел, управління відходами.
Інституційна сталість	Ефективне управління та прозорість діяльності.	Етичні стандарти, корпоративне управління, прозорість звітності, дотримання міжнародних стандартів, інноваційність.
Культурна сталість	Підтримка культурних цінностей, різноманіття та збереження культурної спадщини.	Поважання культурних традицій, забезпечення різноманіття, інтеграція культурних аспектів у бізнес-процеси.

1. Вуглецевий податок і «Зелений тариф». Україна вивчає можливість запровадження податку на викиди парникових газів у рамках боротьби зі зміною клімату. У той же час діє «Зелений тариф», який надає пільги для виробництва енергії з відновлювальних джерел (сонце, вітер, біомаса). Це забезпечує стимул для інвестування в екологічно чисті джерела енергії.

2. Податкові пільги для енергоефективних технологій. Підприємства, що інвестують в енергоефективні технології, отримують податкові пільги, зокрема з податку на прибуток. Це сприяє зменшенню споживання енергоресурсів у виробничих процесах.

3. Ринок зелених облігацій. Україна розвиває ринок зелених облігацій для фінансування сталих проєктів в енергетиці, будівництві та інфраструктурі, зокрема для енергоефективності та відновлюваної енергетики.

Звітність та оподаткування підприємств на засадах сталого розвитку:
міжнародний досвід

Звітність підприємств		Оподаткування підприємств	
Фінансова звітність	Відображення економічної діяльності підприємства відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку або МСФЗ	Екологічні податки	Оподаткування, спрямоване на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Приклади: податок на викиди вуглецю (Швеція — одна з перших країн, яка запровадила вуглецевий податок у 1991 році. Це дозволило знизити викиди CO ₂ на 25% при стабільному економічному зростанні), екологічні збори за забруднення водних ресурсів (Норвегія та Фінляндія мають системи оподаткування, що включають податки на викиди сірки та азотних оксидів, що стимулюють підприємства до інвестування в енергетичну ефективність) тощо.
Нефінансова звітність	Розкриття інформації про екологічний вплив, корпоративну соціальну відповідальність, дотримання прав людини, етичні стандарти тощо	Податкові пільги та стимули	Надання податкових преференцій підприємствам, що впроваджують енергоефективні технології, знижують викиди або інвестують у відновлювані джерела енергії (США — система податкових пільг для підприємств, що інвестують у сонячну та вітрову енергетику, надається у вигляді інвестиційних податкових кредитів (ІТС) і виробничих податкових кредитів (РТС); Європейський Союз має ініціативи, спрямовані на розвиток ринку зелених облігацій. Інвестори, якікладають у «зелені» проекти, можуть скористатися податковими пільгами в межах ЄС; Канада надає податкові кредити для підприємств, які інвестують у чисті технології та енергетичну ефективність)
Інтегрована звітність	Поеднує фінансові та нефінансові показники з метою забезпечення комплексного підходу до оцінки діяльності підприємства	Міжнародні ініціативи	Багато країн запроваджують механізми оподаткування, спрямовані на стимулювання сталого розвитку (наприклад, «вуглецевий кредит»: Європейська система торгівлі викидами (EU ETS) є найбільшим у світі ринком вуглецевих кредитів. У рамках цієї системи компанії отримують певну кількість вуглецевих квот, і якщо вони перевищують ці квоти, вони можуть купити додаткові кредити на ринку або інвестувати в проекти для скорочення викидів)

Систематизовано та узагальнено авторами на основі [1, 2, 3].

4. Міжнародні угоди та ініціативи. Україна бере участь у міжнародних угодах, зокрема в рамках Асоціації з ЄС та Європейської зеленої угоди (Green

Deal), що дозволяє залучати інвестиції для розвитку «зелених» технологій і сталого бізнесу.

Ці ініціативи сприяють розвитку екологічно відповідального бізнесу та формуванню сталого економічного середовища в Україні.

Список використаної літератури

1. Запровадження звітності зі сталого розвитку в Україні та директиви Європейського Союзу / Аналітика / Адвокатське об'єднання AZONES. *Адвокатське об'єднання AZONES.* URL: <https://azones.law/analytics/zaprovadzhennya-zvitnosti-zi-stalogo-rozvytku-v-ukrayini-ta-dyrektyvy-evropejskogo-soyuzu/> (дата звернення: 31.03.2025).

2. Примаченко О., Романенко М. Звітність зі сталого розвитку у забезпеченні корпоративної соціальної відповідальності вітчизняних підприємств. *Економіка та суспільство.* 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-146> (дата звернення: 31.03.2025).

3. Яструбський М. Я., Чжен С. Тенденції розвитку звітності підприємств: національні вимоги та зарубіжний досвід. *Київський економічний науковий журнал.* 2023. № 2. С. 69–75. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765x/2023-2-9> (дата звернення: 31.03.2025).

*Губарик О.М., к.е.н., доцент
в.о. завідувача кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Палій О.О. здобувачка вищої освіти
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
o.gu@ukr.net*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аграрний сектор є однією з ключових галузей економіки України, забезпечуючи значну частину ВВП, експорту та робочих місць. Завдяки

родючим ґрунтам і сприятливому клімату країна посідає провідні позиції на світовому ринку зернових, олійних культур і продукції тваринництва [2].

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) відіграє стратегічну роль для аграрних підприємств, відкриваючи нові ринки і сприяючи залученню інвестицій. Водночас ЗЕД супроводжується викликами, такими як валютні ризики та складність митного оформлення. ЗЕД дозволяє аграрним підприємствам розширювати ринки збуту, зменшуючи залежність від внутрішнього попиту (до прикладу, Україна експортує зернові до країн ЄС, Азії та Африки, що забезпечує стабільний дохід [4]); залучати іноземні інвестиції та технології, що підвищують продуктивність і якість продукції; впроваджувати міжнародні стандарти (ISO, HACCP), що посилюють конкурентоспроможність на глобальному ринку.

Проте, варто зазначити, що ЗЕД ускладнює облік через необхідність ведення документації в різних валютах, оформлення митних декларацій, сертифікації та контролю за відповідністю міжнародним нормам. Помилки в обліку можуть призвести до штрафів, втрати контрактів або репутаційних ризиків [1]. Автоматизація обліку в аграрному бізнесі вирішує низку завдань, пов'язаних із ЗЕД, а саме: мінімізує помилки (автоматизовані системи виключають неточності в розрахунках); спрощує документообіг (програми автоматично формують експортні контракти, митні декларації, податкові накладні [5]); підвищує прозорість фінансових потоків (аналітичні інструменти дозволяють відстежувати доходи, витрати та заборгованості в реальному часі); оптимізує логістику (системи обліку допомагають контролювати витрати на транспортування, зберігання та перевантаження); пришвидшує ухвалення рішень (доступ до актуальних даних і прогнозів сприяє оперативному реагуванню на ринкові зміни [3]). Автоматизація також забезпечує інтеграцію з державними системами, такими як Державна податкова служба чи митні органи, що спрощує подання звітності та дотримання законодавчих вимог.

Для оцінки ефективності автоматизації аграрного бізнесу у сфері ЗЕД проведемо аналіз трьох програмних рішень – BAS АГРО ERP, GES: Зерно КОПП та М.Е.Дос – і визначимо їхні сильні сторони.

BAS АГРО ERP – це комплексна система для управління аграрним бізнесом, що охоплює всі етапи виробництва, фінансового обліку та ЗЕД. Вона підходить для великих агрохолдингів із розвиненою експортною діяльністю. Функціональні можливості програми включають: облік контрактів у різних валютах із автоматичним перерахунком курсових різниць; інтеграцію з банківськими системами для швидких валютних операцій; формування експортних контрактів і контроль виконання договірних зобов'язань; взаємодію з митними системами для підготовки звітності та декларацій; облік посівних площ, урожайності, витрат на добрива, насіння та техніку; аналіз фінансових потоків і прогнозування доходів; контроль логістики та складських операцій, що знижує витрати на транспортування [1].

GES: Зерно КОПП – спеціалізована система для підприємств, що займаються вирощуванням, зберіганням і експортом зернових культур. Вона орієнтована на зернотрейдерів і елеваторні компанії, які працюють на міжнародних ринках. Функціональні можливості програми включають: автоматизоване відстеження руху зерна від збору до відвантаження; інтеграцію з лабораторіями для контролю якості продукції (вологість, чистота); облік залишків на елеваторах і контроль партій; формування експортних контрактів і супровідних документів (сертифікати, декларації); облік витрат на міжнародну логістику, включаючи портові операції; ведення операцій у різних валютах і контроль заборгованостей контрагентів; формування звітності про фінансові результати експорту [5].

М.Е.Дос – програмний комплекс для електронного документообігу, що використовується для подання фінансової, податкової та митної звітності. Хоча це не повноцінна ERP-система, М.Е.Дос ефективно інтегрується з іншими бухгалтерськими рішеннями та має ряд функціональних можливостей, а саме: автоматичне формування податкових накладних і розрахунків коригування;

облік ПДВ при експорті та митних зборів; підготовка та подання електронних митних декларацій; інтеграція з Державною податковою службою для швидкого документообігу; обмін первинними документами з контрагентами через електронний підпис; формування звітності для міжнародних операцій із захистом даних [3].

Отже, для комплексного управління аграрним бізнесом у сфері ЗЕД підприємство може комбінувати ці програми, використовуючи BAS АГРО ERP для забезпечення повноцінного управління виробництвом, фінансами та експортними операціями; GES: Зерно КОРП для оптимізації обліку і логістики; М.Е.Дос для спрощення звітності і документообігу. Комбіноване використання надасть змогу підприємствам адаптуватися до специфічних потреб, таких як облік у різних валютах, контроль якості чи митне оформлення.

Список використаних джерел

1. Електронний документообіг у бізнесі: *Навчальний посібник* / І.П. Мельник. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2024. – 180 с.
2. Автоматизація бізнес-процесів в аграрному секторі: *Практичний посібник* / Л.М. Сидоренко. – К.: Видавництво «Ліра-К», 2023. – 250 с.
3. Економіка аграрного сектору: *Підручник* / За ред. І.В. Кравчука. – К.: Видавництво «Центр навчальної літератури», 2023. – 480 с.
4. Електронний документообіг у бізнесі: *Навчальний посібник* / І.П. Мельник. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2024. – 180 с.
5. Зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств: *Навчальний посібник* / О.П. Власенко. – Х.: Фактор, 2024. – 320 с.
6. Технології управління зерновим бізнесом: *Монографія* / Т.В. Остапенко. – Одеса: Видавництво «Пріоритет», 2022. – 200 с.

ФОРМАЛІЗАЦІЯ НАУКОВОГО МЕТОДУ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ: КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Методологія як спосіб поєднання теоретичних концепцій з емпіричною реальністю, досліджує засоби отримання знання – метод, прийоми, інструменти для виявлення нових знань або перевірки вже існуючої інформації. Одним із ключових концептів методології є науковий метод.

Дефініція «метод» (від грец. Μέθοδος – «шлях крізь») у довідкових джерелах визначається як: «систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити, щоб виконати певну задачу чи досягти певної мети [1]. Метод у науці, на думку С. Калабухової – є «сукупністю розумових та практичних операцій, спрямованих на вирішення конкретного типу задач у частині досягнення предмету вивчення; сукупністю основних способів отримання нових знань і методів вирішення завдань в рамках конкретної науки... методом науки визнається властива для неї сукупність способів проникнення у зміст предмета, що вивчається, а також сукупність способів досягнення визначених цілей» [2, с.121].

Дослідники фінансового аналізу визначають метод як «сукупність прийомів і операцій, практичне і теоретичне освоєння дійсності» [3; 4]; «вимірюванням причинно-наслідкових взаємозв'язків, оцінювання результатів впливу різних факторів, первинне оброблення вихідної інформації» [5-7].

Однак, зазначимо, що у формуванні методу не прослідковується вплив продукування сучасних теорій (теорія корисності, перспектив, біхеовіризм), які визначають вектор розвитку дослідження та його стратегічну спрямованість. Позаяк консолідація методу з певною теорією чи теоріями, встановлює закономірності, які визначають правила дій, окреслюючи методологічний підхід (чинниковий, причинно-наслідковий). Спосіб застосування конкретного

методологічного прийому, засоби його інтеграції в специфічний матеріал, а також послідовність використання ключових понять визначають стиль мислення. Цілісність методу та стилю мислення формує методологічну свідомість конкретної галузі знань, так званий «канон і органон» мислення.

Метод фінансового аналізу є багатокомпонентною системою, яка дозволяє отримати цілісну картину фінансового стану та ефективності діяльності підприємства в конкурентному ринковому середовищі для прийняття обґрунтованих, своєчасних, зорієнтованих на перспективу управлінських рішень. Він визначає та реалізує шлях до істини, встановлюючи напрямки ефективної діяльності для досягнення поставленої мети, задає регулятиви й нормативні настанови пізнавального процесу та охоплює стандартні й визначені процедури, які забезпечують достовірність отриманих знань у фінансовому аналізі (алгоритми визначення та формалізації оціночних показників тощо).

Метод фінансового аналізу окреслюємо як системне дослідження фінансових показників та процесів (об'єктів фінансового аналізу), яке на основі діалектичного підходу та системи прийомів, інформаційно-комунікаційних моделей та аналітичних інструментів дає змогу оцінити, продіагностувати стан та ефективність фінансової діяльності в статичній та динамічній з урахуванням інтересів зацікавлених сторін і поставлених цілей дослідження та з врахуванням новітніх теорій та концепцій.

Формалізуючи метод фінансового аналізу у вигляді функції, слід враховувати нестабільність бізнес-середовища та вимоги, що ставляться до підприємств, відображаючи у вигляді функції (формула 1):

$$FA = \int_{t_1}^{t_2} [w_1 \cdot P(t) + w_2 \cdot f_m(M, P) + w_3 \cdot g_i(I)] \cdot \phi(T, R, S, D) dt \quad (1),$$

де: w_1, w_2, w_3 – вагові коефіцієнти значущості кожного елемента в загальній моделі; $f_m(M, P)$ – функція взаємодії методу (методологічного прийому) і фінансових показників (наприклад, коефіцієнтний аналіз базується на конкретних показниках); $g_i(I)$ – функція, яка описує трансформацію даних з

інформаційних моделей у форму, придатну для аналізу; $\phi(T,R,S,D)$ – модифікатор, що враховує часовий фактор, інтереси стейкхолдерів, цілі дослідження та системність; $P(t)$ – значення фінансового показника у конкретний момент часу t ; dt – межі інтегрування.

Аргументуючи пріоритетність розширеної моделі методу фінансового аналізу, відмітимо, що вона (модель) є математичною основою методу фінансового аналізу як багатовимірною процесу. **Інтерпретація моделі** охоплює наступні характеристики: а) системний підхід – функція враховує всі ключові елементи методології аналізу — від показників і методів до інтересів зацікавлених сторін і часових аспектів; б) гнучкість – модель можна адаптувати до конкретного об’єкта аналізу шляхом зміни вагових коефіцієнтів (w) і додавання специфічних параметрів (наприклад: неформалізованих чинників); в) прогнозування – інтегрування часових параметрів (T) дає змогу аналізувати як поточний стан об’єкта, так і його перспективи розвитку.

Отже, запропонована формалізована контекстна модель методу адекватна вимогам часу та визначає мотивацію застосування елементів методу фінансового аналізу, які контекстні інституційній теорії перспектив, методологічному плюралізмі та забезпечують якісну функціональність фінансового аналізу.

Список використаної літератури

1. Економічний словник. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf
2. Калабухова С.В. Аналітичне забезпечення управління суб’єктами підприємницької діяльності : дис. д-ра екон. наук : 08.00.09., Київ, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2020. 620 с.
3. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз : теорія та практика : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 327 с.

4. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астроя», 2020. 434 с.

5. Кулик А. В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 452 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/teoria_ekon_analizu_2018.pdf

6. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

7. Магопець О.А., Шалімова Н.С., Черновол О.М. Фінансовий аналіз: видання 2-ге виправлене і доповнене. Кропивницький: ЦНТУ. 2022 р. 230 с.

*Назарова Н.І., здобувач вищої освіти
Акімова Т.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління фінансами, облікової
аналітики та моніторингу бізнесу
Распопова Ю.О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління фінансами, облікової
аналітики та моніторингу бізнесу
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
akimova.kaf.ou@gmail.com*

АМОРТИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Підходи до обліку основних засобів в Україні визначаються НП(С)БО 7 «Основні засоби» [1]. Але, підприємства, що складають фінансову звітність за міжнародними стандартами повинні враховувати положення Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (МСБО 16) «Основні засоби» [2] в частині, що не суперечить національним стандартам. Слід зазначити, що положення національного і міжнародного стандартів щодо обліку основних засобів більшості співпадають, але розбіжності все ж мають місце.

Особливістю обліку основних засобів є те, що на відміну від оборотних активів, основні засоби підлягають амортизації.

Отже, приймаючи участь у процесі виробництва та при використанні для інших цілей, основні засоби поступово, частинами переносять свою вартість на готовий продукт. Цей процес згідно з НП(С)БО 7 [1] визначається як амортизація, тобто «систематичний розподіл вартості необоротних активів, що амортизуються, протягом строку їх корисного використання (експлуатації)». Визначення амортизації за міжнародним стандартом майже співпадає. Але, на відміну від міжнародного стандарту, у національному окремо надане поняття «знос основних засобів»: «...сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання» [1].

Згідно з національним стандартом НП(С)БО 7 вартість основних засобів, що амортизується, – це «первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості» [1]. У МСБО 16 таке поняття визначене трохи інакше: «сума, що амортизується, – це собівартість активу або інша сума, що замінює собівартість, за вирахуванням його ліквідаційної вартості» [2].

Таке поняття як «ліквідаційна вартість» визначається в обох стандартах. Формулювання ліквідаційної вартості відрізняються, але за своєю суттю вони тотожні. Так за НП(С)БО 7 ліквідаційна вартість – це «сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації) за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією)» [1]. А за МСБО 16 – «ліквідаційна вартість активу – це попередньо оцінена сума, що її суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному по закінченні строку його корисної експлуатації» [2].

Строк корисного використання (експлуатації) – це, також, поняття, що визначається в обох стандартах майже однаково. Згідно з НП(С)БО 7 строк корисного використання (експлуатації) – це «очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватись підприємством або з їх

використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг)» [4].

При визначенні строку корисного використання (експлуатації) підприємству слід враховувати: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності; очікуваний фізичний і моральний знос; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори, наприклад, закінчення терміну оренди цього активу [3]. Строк корисного використання встановлюється підприємством при визнанні цього об'єкта активом (тобто при зарахуванні на баланс).

На практиці при надходженні об'єкта основних засобів на підприємство, як правило, важко або неможливо визначити його ліквідаційну вартість. У такому випадку або, коли ліквідаційна вартість об'єкта становить несуттєву суму, зазвичай приймають, що ліквідаційна вартість об'єкта дорівнює нулю [3]. При цьому, в МСБО 16 зазначено, що ліквідаційну вартість та строк корисної експлуатації об'єктів основних засобів потребується переглядати на кінець кожного фінансового року [2].

Об'єктом амортизації згідно з НП(С)БО 7 [1] є всі основні засоби підприємства, крім землі та незавершених капітальних інвестицій. В МСБО 16 підкреслюється, що у випадку, коло земля має обмежений строк використання, то вона повинна підлягати амортизації [2].

Процес нарахування амортизації згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби» має наступні особливі правила:

- нарахування амортизації здійснюється протягом усього строку корисної експлуатації об'єкта;

- нарахування амортизації починається з місяця, що йде за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання та був введений в експлуатацію;

- місячна сума амортизації визначається діленням річної суми амортизації, розрахованої з використанням одного з запропонованих НП(С)БО 7 методів розрахунку амортизаційних відрахувань, на 12 (окрім

виробничого методу);

- нарахування амортизації припиняється з місяця, що йде за місяцем вибуття об'єкта основних засобів;

- нарахування амортизації призупиняється на період здійснення заходів з поліпшення об'єкта (реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання) та консервації об'єкта:

- метод амортизації об'єкта основних засобів обирається підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу одержання економічних вигод та особливостей його використання [3].

Цих особливих правил необхідно обов'язково дотримуватися при веденні обліку амортизації основних засобів. Проте, в МСБО 16 вказано, що припинення амортизації об'єкта повинно відбуватися або при визнанні об'єкта як утриманого для продажу, або при припиненні визнання активу; амортизацію не припиняють, коли актив не використовують або він вибуває з активного використання [2].

НП(С)БО 7 «Основні засоби» [1] наводить наступні методи амортизації основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів): прямолінійний; виробничий; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості (подвійного залишку, що зменшується); кумулятивний.

За МСБО 16 методи амортизації включають: прямолінійний метод, метод зменшення залишку та метод суми одиниць продукції. При дослідженні сутності методів амортизації за національним та міжнародним стандартами, можна відзначити, що метод «зменшення залишку» за МСБО 16 може бути реалізований через використання одного з трьох методів за НП(С)БО 7, а саме: зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості (подвійного залишку, що зменшується); кумулятивного; а метод «суми одиниць продукції» відповідає виробничому методу.

Таким чином, у дослідженні наведено основні аспекти щодо амортизації основних засобів в Україні, у тому числі, з виявленням особливостей

амортизації за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Список використаної літератури

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України 27.04.2000 № 92, із змінами (Редакція від 29.07.2022) // Законодавство України [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення 01.04.2025 р.).

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 16) «Основні засоби» (Редакція від 01.01.2012) // Законодавство України [Електронний ресурс]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення 01.04.2025 р.).

3. Фінансовий облік І: навч. посібник / Г.О. Король, Р.Б. Сокольська, Т.В. Акімова, В.Д. Зелікман. Дніпро : НМетАУ, 2020. 192 с.

*Одношевна О.О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету
lelic2602@ukr.net*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ І ТЕХНОЛОГІЇ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

У сучасних умовах ведення бізнесу кредиторська заборгованість є невід’ємною складовою фінансової системи підприємства. Від ефективності її обліку залежать не тільки фінансова стабільність організації, а й її репутація, партнерські відносини та інвестиційна привабливість. Сучасні підходи до обліку кредиторської заборгованості базуються на поєднанні класичних принципів бухгалтерського обліку із використанням інформаційних систем, автоматизації процесів і аналітики в реальному часі.

Одним із ключових елементів сучасного підходу є автоматизація обліку завдяки спеціалізованим програмним продуктам таким як SAP, Microsoft

Dynamics 365, OracleFinancials, 1C:Підприємство, BAS. Ці системи дозволяють централізовано фіксувати всі зобов'язання перед контрагентами, контролювати строки платежів, автоматично формувати документи і звітність, мінімізуючи ризик людської помилки.

Особливої ваги набуває інтеграція облікових систем із банківським обслуговуванням, що дає змогу в режимі реального часу відслідковувати рух коштів, здійснювати автоматичне звірення залишків, формувати платіжні доручення на основі затверджених рахунків-фактур та контрактів. Сучасні технології передбачають також застосування хмарних сервісів для ведення обліку. Це дозволяє підприємствам будь-якого розміру гнучко керувати даними, забезпечувати їх доступність з будь-якої точки світу, зберігати високий рівень безпеки та конфіденційності завдяки сучасним засобам захисту інформації. Хмарні рішення також сприяють зниженню витрат на ІТ-інфраструктуру.

Важливою складовою є аналітичні модулі та інструменти BusinessIntelligence (BI), які на основі зібраних даних дозволяють не лише відображати поточний стан кредиторської заборгованості, а й прогнозувати її динаміку, виявляти потенційні ризики порушення строків оплати, оптимізувати графіки погашення зобов'язань. Це сприяє прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень. Серед сучасних підходів також слід виокремити використання електронного документообігу, завдяки йому значно прискорюється процес узгодження рахунків, актів, договорів між контрагентами, що знижує ризик затримки платежів і підвищує прозорість фінансових операцій.

Крім того, активний розвиток технологій штучного інтелекту і машинного навчання відкриває нові можливості для автоматизованої обробки первинних документів. Системи розпізнавання та обробки документів здатні самотійно зчитувати реквізити з рахунків, актів, договорів, формувати бухгалтерські проведення і навіть пропонувати оптимальні умови погашення заборгованостей. Ще одним сучасним трендом є блокчейн-технології, які

забезпечують незмінність та прозорість інформації про фінансові зобов'язання. Їх застосування дозволяє значно знизити ризики подвійного обліку, шахрайства та спрощує аудит фінансової інформації. Важливо також відзначити зміщення акценту з подальшого обліку на активний контроль.

Сучасні системи обліку кредиторської заборгованості не лише фіксують факти виникнення боргу, а й автоматично інформують відповідальних осіб про наближення строків погашення, порушення умов договорів або зміни в стані розрахунків.

Таким чином, ведення обліку кредиторської заборгованості в умовах цифровізації трансформувалося зі статичного фіксування зобов'язань у динамічний, інтегрований і автоматизований процес, що підтримує стабільність фінансових потоків і забезпечує гнучке управління ресурсами підприємства.

Сучасні підходи дозволяють не лише зменшити операційні ризики, а й забезпечити якісний рівень прозорості, оперативності та точності обліку, що стає стратегічною перевагою для компаній у конкурентному середовищі.

*Распопова Ю.О., к.е.н., доцент
доцент кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу*

*Акімова Т.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу*

*Клюшев М.О., здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
klusevmaksimaleksijovic@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОГО ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

Важливим недоліком платіжної політики підприємства є наявність простроченої кредиторської заборгованості, зокрема, перед постачальниками та підрядниками. Несвоєчасне погашення цієї заборгованості спричиняє за собою

сплату штрафів, неустойок, що відображається на фінансовому стані підприємства. Крім того, затримка платежів постачальникам створює підприємству імідж ненадійного партнера на ринку. Тому значну увагу в обліковому процесі необхідно приділяти відстеженню фактів виникнення та своєчасного погашення заборгованості за товарно-матеріальні цінності (послуги).

Відстеження термінів погашення заборгованості реалізується завдяки ведення документів аналітичного обліку. Дані документи нормативно не регламентовані, тому перед діючими бухгалтерами постає завдання їх розробки відповідно до умов господарювання конкретного підприємства. Зокрема це стосується аналітичної документації щодо заборгованості підприємства перед постачальниками (підрядниками).

З метою усунення фактів виникнення простроченої кредиторської заборгованості, ефективного контролю за своєчасним погашенням заборгованості підприємства перед постачальниками (підрядниками), пропонується вдосконалити аналітичний облік розрахунків з ними шляхом впровадження в документообіг облікової системи аналітичного документа, а саме, «Відомості розрахунків з постачальниками (підрядниками)». Даний документ пропонується вести в розрізі кожного постачальника чи підрядника.

Форма запропонованої відомості будується таким чином, щоб відобразити всі операції, які були здійснені підприємством з конкретним постачальником (підрядником) протягом року (отримання товарно-матеріальних цінностей (послуг) за конкретною поставкою; отримання передплати за конкретну поставку; оплата заборгованості за раніше отриману поставку, ін.). Ведення цієї відомості дасть змогу спеціалісту, що відповідає за правильність та своєчасність розрахунків з постачальниками та підрядниками, щодня правильно планувати платіжний баланс і здійснювати своєчасне погашення кредиторської заборгованості.

Відомість розрахунків з постачальниками (підрядниками) буде містити інформацію про:

- конкретну поставку товарно-матеріальних цінностей (послуг);
- умови продажу товарно-матеріальних цінностей (послуг), а саме форму цивільно-правового договору згідно до якого здійснюється поставка, його номер та дата укладання;
- передплату за поставку товарно-матеріальних цінностей (послуг);
- фактичну заборгованість за даною поставкою;
- заборгованість за попередні поставки;
- дату та суму фактичного погашення заборгованості за конкретною поставкою;
- залишок несплаченої та наявності простроченої заборгованості певному постачальнику;
- інші умови щодо розрахунків з постачальниками підрядниками).

Аналітична відомість розрахунків з постачальниками та підрядниками заповнюється на базі таких первинних документів: договір купівлі-продажу; платіжне доручення; накладна чи рахунок-фактура; акт приймання-передачі; авансовий звіт.

Відповідальним за надання інформації щодо отримання від постачальників (підрядників) товарно-матеріальних цінностей (послуг) для заповнення вищевказаної аналітичної відомості є бухгалтер-матеріаліст. Для своєчасного надання первинних документів щодо отримання від постачальників (підрядників) товарно-матеріальних цінностей (послуг) пропонується розробити допоміжний документ, в якому буде міститися відповідна інформація від бухгалтера-матеріаліста, а саме, «Довідку про надходження товарно-матеріальних цінностей (послуг) від постачальників (підрядників)».

«Довідку про надходження товарно-матеріальних цінностей та послуг від постачальників (підрядників)» пропонується вести у хронологічному порядку на кожну дату поставки. Документ буде містити інформацію щодо:

- дати поставки;
- коду постачальника;

- документу поставки;
- суми поставки та умови продажу.

Оформлену відповідним чином довідку бухгалтер-матеріаліст повинен передати для обробки (заповнення «Відомості розрахунків з постачальниками (підрядниками)») заміснику головного бухгалтера не пізніше наступного дня, коли ця довідка була створена. Після обробки довідки за певний календарний період зшиваються та передаються до архіву, де зберігатимуться протягом 3 років.

Ведення запропонованих аналітичних документів на підприємстві дозволить удосконалити облік кредиторської заборгованості шляхом забезпечення чіткого контролю своєчасності розрахунків за кожною поставкою товарно-матеріальних цінностей (послуг), тим самим дозволить підвищити рівень платіжної дисципліни підприємства.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є розробка заходів щодо вдосконалення системи аналітичного обліку підприємства.

*Силкін А. С., здобувач вищої освіти
Топоркова О. А., к.е.н., доцент
кафедри фінансів, обліку та психології
ННІ «ДІТ» Український державний університет
науки і технологій
veider2903505@gmail.com*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, ЯК НОВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Бухгалтерський облік є одним з найважливіших процесів, без якого не обходиться жодна господарська діяльність. З давніх часів, від невеликих торгівельних лавок до масштабних виробничих концернів, всюди є бухгалтерський облік, який забезпечує підрахунки, проведення, відрахування, складання звітності тощо. Не так давно всі бухгалтери здійснювали розрахунки

вручну за допомогою товстої записної книги та дерев'яних рахівниць, а тепер ці всі старовинні приладдя замінили сучасні персональні комп'ютери з обліковим програмним забезпеченням. Але прогрес на цьому не зупиняється, з'явився Штучний інтелект (ШІ).

Штучний інтелект став справжнім проривом у світі сучасних технологій інформаційної ери. За його допомогою майже всі працівники підприємств, компаній, фірм, корпорацій вирішують всі свої питання, втілюють ідеї. Впровадження ШІ в практику бухгалтерського обліку активно досліджується сучасними науковцями.

Погоджуємося з думкою Орлова І. В, що «застосування штучного інтелекту є неминучим процесом, який має значний ресурс до революційних змін у бухгалтерському обліку та операційних процесах підприємства» [1].

Ден Джонсон, керуючий директор CBIZ МНМ, стверджує, що штатні бухгалтери все частіше використовують аналітику «щоб проаналізувати і зрозуміти все – від цінових тенденцій до управління запасами». Так, внутрішні бухгалтерії CBIZ МНМ використовують аналітику, щоб надавати командам із залучення детальну інформацію про окремих клієнтів. Маючи під рукою покращені метрики, професійні команди тепер витрачають менше часу на управління завданнями і більше часу на вирішення складних проблем клієнтів.

Легко переоцінити можливості штучного інтелекту, і багато хто все ще має сумніви щодо його здатності взяти на себе інші аспекти ролі бухгалтера. Наприклад, все ще існує потреба в людському нагляді за комплаєнс-роботою, а також в експертах, які б забезпечували правильність результатів, отриманих за допомогою програмного забезпечення. Багато фірм, що використовують ШІ, віддають перевагу моделям «білої скриньки», які забезпечують прозорість того, яким чином вони приходять до своїх висновків, перед моделями «чорної скриньки», які не пропонують жодних записів про свої процеси. ШІ «білої скриньки» пропонує чіткий аудиторський слід, що дозволяє експертам використовувати його результати, маючи можливість належним чином підтвердити їх роботу [2].

Попри стрімке впровадження штучного інтелекту у робочі процеси, хвилюватися про зникнення професії бухгалтера поки не варто. Дослідницькі центри стверджують, що AI не замінить живу людину, а лише стане її надійним помічником. Чому?

Складні фінансові рішення потребують не лише сухих машинних розрахунків, але й унікального людського погляду, досвіду та креативності. AI може обробляти дані, але лише бухгалтер здатен розуміти всі ділові нюанси та нормативні тонкощі.

Крім того, довіра клієнтів повністю базується на міжособистісних стосунках, які AI не здатен відтворити. Бухгалтери часто виступають у ролі довірених консультантів, здатних розібратися в унікальних потребах та цілях кожного клієнта, а AI лише підтримує їх у цьому, автоматизуючи рутинні процеси. Майбутнє бухгалтерії – це співпраця людей і штучного інтелекту [3].

На мою думку, майбутня роль бухгалтера включатиме в себе навички роботи з даними та технологічну експертизу. Але чи повністю трансформується ця роль, ще належить з'ясувати. Облікові працівники, скоріш за все, стануть спеціалістами у сфері IT з бухгалтерського обліку.

Список використаної літератури

1. Орлов І. В. Вплив штучного інтелекту на організацію бухгалтерського обліку та оподаткування підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14768343>
2. Від бухгалтера до datascientist. URL: <https://www.kreston.com/uk-ua/article/%D1%87%D0%B8->
3. Як використовувати AI у бухгалтерському обліку. URL: <https://genius.space/lab/yak-vikoristovuvati-ai-u-buhgalterskomu-obliku-oglyad-10-najkrashhih-servisiv/>

*Чернецька О.В., к.е.н., доцент
доцентка кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
o.v.chernetska@gmail.com*

ІНФОРМАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ З ФІСКАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та трансформації фінансових систем перед державними інституціями постає завдання підвищення ефективності податкової політики як важливої складової економічної стабільності. Одним із ключових елементів податкового адміністрування є податковий контроль, який має забезпечувати повноту і своєчасність надходжень до бюджету. У цьому контексті особливої значущості набуває інформаційна взаємодія між фіскальними органами та платниками податків. Вона не лише полегшує комунікацію, але й стає інструментом мінімізації ризиків податкових правопорушень, підвищення прозорості та довіри між сторонами.

Підтримуємо думку вчених Івашової Л. М. та Парубчак І. О., що «цифровізація великою мірою перетворює фіскальну сферу, поліпшуючи ефективність та прозорість» [2]. Фахівчиня А. А. Подольська акцентує, що «податкові портали використовуються як сервіс для громадян, з метою цифровації існуючих податкових процесів» [3]. Вчені Цюцяк Андрій, Цюцяк Іго та Цюцяк Владислав акцентують, що «важливим етапом удосконалення податкового адміністрування є побудова ефективної цифрової системи обліку та аудиту податкових платежів, що має на меті підвищення якості та швидкості опрацювання фінансової інформації» [4]. Отже, інформаційна взаємодія виступає не лише способом передачі даних, а й механізмом формування лояльного податкового середовища. Наявність прозорих та зручних каналів

комунікації з фіскальними органами знижує адміністративне навантаження та ризик податкових порушень.

На сьогодні ключовими інструментами є: Електронний кабінет платника податків, вебпортал ДПС, чат-боти, гарячі лінії та особисті прийоми. При цьому найбільшу ефективність демонструє електронний кабінет платника податків—це офіційний онлайн-сервіс Державної податкової служби України, який надає зручний і безпечний доступ до податкової інформації та електронної взаємодії з фіскальними органами[1]. Електронний кабінет забезпечує можливість подання звітності (електронне подання та підтвердження прийняття поданої звітності), отримання консультацій, обробку повідомлень (про перевірки, штрафи, запити від податкової служби), замовлення довідок та доступ до податкової інформації (стан розрахунків з бюджетом, перегляд сум до сплати тощо). Цей інструмент значно спрощує адміністрування податків як для фізичних осіб, так і для бізнесу.

Серед переваг електронного кабінету платника податків слід відзначити економію часу, миттєвий доступ до актуальної інформації, безпеку й конфіденційність даних, а також мінімізацію потреби в особистих візитах до податкових органів. Проте є певні проблемні аспекти впровадження цифрових комунікацій, зокрема, технічні збої, повільна реакція на запити та обмежена функціональність. Також у сільській місцевості залишається актуальною проблема низького рівня цифрової грамотності. Підтримуємо думку фахівчині Подольської А.А., яка наголошує на можливості автоматизації «спілкування між податковою та платником податків, впровадження автоматичних підказок, нагадувань суб'єктам господарювання про строки подачі декларацій та справлення податків, через той самий інтерфейс» [3]. Вважаємо за необхідне розширити функціонал електронного кабінету, налагодити систему швидкого зворотного зв'язку, підвищити інформаційну прозорість методів податкового контролю та створити єдину платформу для інтеграції податкових, митних та соціальних даних.

Отже, інформаційна взаємодія між платниками податків та фіскальними органами — це не лише сучасна форма комунікації, але й стратегічний ресурс для побудови ефективної, справедливої та передбачуваної податкової системи. Забезпечення відкритого, зручного й безперервного інформаційного обміну значною мірою сприяє дотриманню податкової дисципліни, зниженню рівня тіньової економіки та підвищенню довіри до держави.

Список використаної літератури

1. Державна податкова служба України. Електронний кабінет платника податків. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua>.
2. Івашова Л. М., Парубчак І. О.. Формування фіскальної культури в умовах цифровізації та її роль в детінізації економіки *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 4 (39). С.33-42. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/4/6.pdf>
3. Подольська А. А. Тенденції діджиталізації податкових процедур та їх вплив на методи здійснення податкового контролю. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Випуск 3. С.67-71. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/3_2022/13.pdf
4. Цюцяк А., Цюцяк І., Цюцяк В. Цифровізація податкової системи: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83) . URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/83/1188.pdf>

СЕКЦІЯ 5

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

*Бандоріна Л.М., к.е.н., доцент
завідувач кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
bandorina7@gmail.com*

*Дружин І.Є.,
аспірант кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
druzhin.ivan@gmail.com*

ВПЛИВ КРОСПЛАТФОРМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Електронний бізнес у сучасному світі відіграє ключову роль у розвитку глобальної економіки. Підприємства активно використовують цифрові технології для автоматизації процесів, покращення клієнтського досвіду та підвищення власної конкурентоспроможності. Одним із важливих напрямів розвитку цифрового середовища є використання кросплатформних технологій, які дозволяють створювати універсальні рішення для різних операційних систем та пристроїв. Саме тому актуальним є аналіз впливу кросплатформних технологій на діяльність підприємств електронного бізнесу, оцінка їх переваг і недоліків, а також визначення можливого внеску у процеси прийняття рішень.

Кросплатформні технології забезпечують гнучкість, швидкість розробки та економію ресурсів. Це особливо важливо для компаній, що працюють у динамічних умовах ринку, де необхідно швидко адаптуватися до змін і впроваджувати нові цифрові рішення. За даними Statista, мобільна комерція складає 73% від світового продажу у сфері електронної комерції. За прогнозними оцінками, до кінця 2025 року обсяг роздрібного продажу

електронної комерції у всьому світі перевищить 4,3 трильйона доларів США. Очікується, що ця цифра досягне нових висот у найближчі роки [1]. Через зростання використання мобільної комерції компанії усвідомлюють важливість створення програм для електронної комерції. Створення програм для обох платформ необхідно для охоплення великої клієнтської бази, але створення окремих програм для Android, iOS та Desktop може затребувати значного часу та витрат.

Кросплатформні технології не лише сприяють оптимізації операційних процесів, але й активно впливають на розвиток підприємств електронного бізнесу, дозволяючи компаніям залишатися конкурентоспроможними та інноваційними на ринку. Вони дозволяють значно прискорити процес розробки та впровадження нових продуктів і сервісів. Завдяки використанню єдиного коду для різних платформ, компанії можуть оперативнo запускати нові функціональні можливості для своїх користувачів, що є важливим аспектом у конкурентному середовищі. Це дає змогу ефективно реагувати на зміни в ринкових умовах та адаптувати свої пропозиції до потреб споживачів. Основні аспекти, які можуть впливати на вибір кросплатформної технології для конкретного підприємства наступні: економія часу та коштів; швидкість впровадження; зручність обслуговування та оновлень; широка доступність. Отже розберемо їх детальніше.

Однією з головних переваг кросплатформних рішень є можливість зменшити витрати на розробку та підтримку програмного забезпечення. Це особливо важливо для малих і середніх підприємств, які мають обмежений бюджет на IT-розробку. Так використання єдиного коду для кількох платформ дозволяє скоротити витрати на ресурси, необхідні для підтримки окремих версій програмного забезпечення для кожної операційної системи. Через це підприємствам електронного бізнесу вдається оптимізувати свої витрати та інвестувати звільнені ресурси в інші аспекти розвитку, такі як маркетинг, аналітика та зростання користувацького досвіду.

Оскільки кросплатформні технології використовують єдині кодові бази для різних платформ, оновлення і виправлення помилок можна застосовувати одразу на всіх платформах. Це спрощує процес підтримки програмного забезпечення і зменшує ризик виникнення помилок через незавершені оновлення на окремих платформах.

Кросплатформні технології також сприяють розширенню аудиторії користувачів, оскільки дозволяють підприємствам одночасно обслуговувати клієнтів на різних платформах. Це дозволяє підприємствам електронного бізнесу забезпечити максимальну доступність своїх послуг для несхожих сегментів користувачів і залучати нових клієнтів, які користуються різними пристроями та операційними системами. У сфері електронної комерції, наприклад, наявність мобільних додатків, що працюють на iOS, Android, а також на веб-платформах, дозволяє досягти більшої аудиторії та збільшити обсяги продажу.

Покращення клієнтського досвіду та лояльності відбувається за рахунок того, що кросплатформні технології дозволяють підприємствам створювати більш зручні та інтегровані сервіси. Наприклад, можливість синхронізації даних між різними пристроями забезпечує користувачам безперервний доступ незалежно від того, чи використовують вони мобільний додаток, чи веб-версію. Це також сприяє підвищенню лояльності клієнтів, оскільки компанії можуть пропонувати більш персоналізовані та зручні послуги.

Глобалізація ринку вимагає від підприємств здатності адаптувати свої рішення під різні мовні та культурні контексти. Кросплатформні технології надають можливість швидко локалізувати продукти для різних країн і регіонів, що дозволяє підприємствам розширювати свою присутність на міжнародному рівні. Завдяки цьому компанії можуть без великих витрат виходити на нові ринки, що стимулює їх розвиток та зростання.

Таким чином, кросплатформні технології не тільки прискорюють і підтримують внутрішні процеси підприємств, але й активно сприяють розвитку

на зовнішніх ринках, підвищуючи їх конкурентоспроможність, доступність для нових клієнтів та здатність адаптуватися до змінюваних умов.

Як і будь-яка інша технологія, кросплатформні рішення мають свої недоліки, що важливо враховувати при їх впровадженні в електронному бізнесі.

1. Обмежена продуктивність. Одним із основних недоліків кросплатформних рішень є наявність потенційно нижчої продуктивності у порівнянні з нативними додатками. Кросплатформні технології можуть не використовувати повністю можливості апаратного забезпечення та операційної системи, що може вплинути на швидкодію додатка, особливо в ресурсомістких застосунках.

2. Обмеження функціоналу. Іноді кросплатформні рішення можуть бути обмежені в реалізації певних функцій або API, доступних тільки для окремих операційних систем. Це може призвести до того, що певні функції, які є стандартними для нативних додатків, не будуть доступні або працюватимуть не так ефективно на всіх платформах.

3. Менше доступних нативних функцій. Хоча кросплатформні технології постійно удосконалюються, вони можуть не мати такої гнучкості та доступу до всіх нативних функцій, які є у нативних додатків. Це може стати важливим недоліком, якщо виникне необхідність використовувати складні або специфічні можливості операційної системи.

4. Проблеми з сумісністю. Кросплатформні додатки можуть стикатися з проблемами сумісності при оновленнях операційних систем. Нові версії операційних систем можуть мати функції або обмеження, які ще не підтримуються кросплатформною технологією, що може призвести до збоїв або зниження продуктивності.

Всі переваги і недоліки кросплатформних технологій необхідно враховувати при виборі рішення для конкретного підприємства. У майбутньому поширення застосування таких технологій буде сприяти ще більшій інтеграції та ефективності в електронному бізнесі та дозволить підприємствам розвиватися.

Список використаної літератури

1. E-commerceworldwide–statistics&facts. URL:
<https://www.statista.com/topics/871/online-shopping/#topicOverview> -
KoenvanGelder (Дата звернення 14.04.2025).

*Ковальчук К.Ф., д.е.н., професор
професор кафедри управління фінансами,
облікової аналітики та моніторингу бізнесу
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
fuzzyconst@gmail.com*
*Ковальчук Д.К., к.п.н,
доцент кафедри міжнародної економіки і
соціально-гуманітарних дисциплін
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*
*Лебедєва В.К., к.е.н., професор
професор кафедри міжнародної економіки і
соціально-гуманітарних дисциплін
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СМАРТ-КОНТРАКТІВ У ФІНАНСОВО- ОБЛІКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключовою тенденцією трансформаційної економіки є перехід від ієрархічної до мережової структури управління та перехід довіри суспільства від бізнес-інститутів до бізнес-моделей і алгоритмів.

Треба виділити такі науково-технічні передумови відкриття, впровадження у розробку криптовалюти та розповсюдження у різноманітних сферах бізнес і паблік управління блокчейн технологій і пов'язаних з ними смарт-контрактів:

- несиметричні ключі (приватний і публічний) шифрування та математична теорія еліптичних кривих у вигляді абелевих груп і кінцевих полів (1970-1985);

- Інтернет – всесвітня система сполучених комп'ютерних мереж, що заснована на комплекті всемережних протоколів для розповсюдження взаємопов'язаних гіпертекстових файлів (1969-1994);

- теорія однорангових розподілених баз даних – була використана для впровадження першої криптовалюти біткоїн на початку 2009 року Сатоші Накамото [1].

- теорія контрактів в умовах інформаційної невизначеності та асиметрії (Нобелівська премія з економіки 2016 року, Олівер Харт (Гарвард) і Бенгт Холмстрьом (MIT));

- вбудована алгоритмічна мова для програмування смарт-контрактів щодо використання блокчейн технологій у різноманітних сферах бізнес і публік управління (2015)[2].

Смарт-контракти мають такі властивості:

- автономність означає, що після того, як контракт виконується, немає необхідності в подальшій взаємодії з контрагентами;

- самодостатність контрактів дозволяє мобілізувати ресурси і залучати кошти, надаючи послуги або випускаючи цінні папери;

- децентралізованість – смарт-контракти не сконцентровані на одному центральному сервері, а розподілені між вузлами блокчейнмережі;

- універсальність – можуть використовуватися для управління правом власності на будь які фінансові, матеріальні і нематеріальні активи;

- недовірливість – виконання смарт-контракту без втручання людини;

- типізованість – можливість використання бібліотеки типових контрактів;

- програмованість майбутніх дій в умовах невизначеності як зовнішнього середовища, так і поведінки контрагентів.

Застосування смарт-контрактів та блокчейн технологій із різними видами консенсусу у фінансово-обліковій сфері:

1. *Фінансові транзакції та платіжні системи* ефективно використовують блокчейн для забезпечення безпеки транзакцій та зберігання вартості в цифровому форматі [1,2].

2. *Фінансові послуги (DeFi - децентралізовані фінанси)*. Блокчейн дозволяє створювати децентралізовані фінансові інструменти, що не потребують участі посередників. Це включає в себе децентралізовані платформи для кредитування, запозичення, страхування, а також біржі криптовалют [3].

3. *Банківська діяльність [3]:*

- створення інтерфейсів для взаємодії криптовалют з традиційними банківськими ринками;
- використання технології блокчейн для оновлення банківської екосистеми. Так, платіжна мережа Ripple дозволяє банкам переказувати кошти і здійснювати обмін валют безпосередньо, без посередників;
- можливість кінцевим користувачам купувати та продавати біткойни безпосередньо, мінаючи криптобіржі.

4. *Біржова діяльність:*

- створення інтерфейсів для взаємодії криптовалют з традиційними фінансовими ринками. Наприклад, «Бітбанкінг» - криптовалютна біржа надає своїм користувачам регульовані фінансові послуги з використанням біткоінів у співпраці з банками-партнерами (Kraken);
- створення децентралізованого фондового ринку цінних паперів на основі моделі блокчейн (інтернет-п'єтейлер Overstock and Counterparty).

5. *Угоди с нерухомістю, Іпотека.*

На ринку нерухомості смарт-контракти на базі блокчейн-технології прискорюють і здешевлюють укладання договорів та роблять процес прозорим і безпечним. Перші угоди з купівлі-продажу нерухомості з використанням блокчейна відбулися у 2016 році (Україна-США).

Блокчейн-технології застосовуються для оренди та іпотечних кредитів. Учасникам угоди пропонується договір на базі смарт-контракту. Як і в

традиційному документі, в електронному є дані про вартість житла, періодичність платежів, сторони договору. Всі платежі проводяться автоматично.

6. *Розподілені облікові системи.* Блокчейн може бути використаний для ведення бухгалтерії та фінансових звітів, забезпечуючи прозорість і зменшуючи можливості для фальсифікацій.

7. *Токенізація активів (AssetTokenization).* Блокчейн дозволяє створювати цифрові токени для реальних активів, таких як нерухомість або цінні папери, що полегшує їх купівлю-продаж та знижує транзакційні витрати.

8. *Страховання.* Впровадження блокчейн технології у вигляді смарт контрактів для кожного клієнта і по кожному виду страхування дає суттєві переваги:

Для страхових компаній: зниження експлуатаційних витрат; надійне запобігання шахрайству; підвищення рівня довіри клієнтів; більш ефективний розподіл ресурсів; розширені можливості аналізу даних.

Для клієнтів: відстеження статусу претензії в режимі реального часу; швидке та надійне відшкодування коштів; нижчі премії завдяки зменшенню адміністративних витрат; точність і прозорість перевірки страхового випадку.

Список використаної літератури

1. S. Nakamoto, «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System». 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>.
2. Ethereum [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ethereum.org/>.
3. Zohar, M. & Tiwari, V. (2020). «Decentralized finance (DeFi) ecosystem: A survey.» *Blockchain in Finance: Applications and Innovations*. Springer.
4. В. Вовк, Перспективи впровадження технології blockchain у банківську систему України/ В. Вовк, М. Дацко, М. Монастирський // Збірник наукових праць Формування ринкової економіки в Україні». Випуск 38. – 2017. - Львівський національний університет імені Івана Франка. – С. 21 – 27.

*Папуша І. В., аспірантка
кафедри економіки та підприємництва ім. Т. Г. Беня
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
papusha.inna.15@gmail.com*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах цифровізації та розвитку штучного інтелекту, все більшої значущості набуває аналіз та впорядкування наявного інформаційного забезпечення будь-якого процесу. Особлива увага належить інформаційному забезпеченню стратегічної діагностики, а саме, діагностики фінансового стану для розробки фінансової стратегії, адже нестабільна економічна та політична ситуація України перешкоджає адекватному аналізу та систематизації інформаційного середовища. Також, через великий об'єм інформаційної бази зменшується її достовірність та релевантність, що потребує додаткових ресурсів для її обробки. Тому проблема доступності інформації перетворилась на проблему її якості, повноти та актуальності у проведенні діагностики фінансового стану для впровадження успішної фінансової стратегії на підприємстві.

Інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану – це наявний акумульований об'єм матеріалів, що прямо або опосередковано стосуються фінансової складової діяльності підприємства, а також способи пошуку й обробки такої бази даних та бази знань. База знань – методи, моделі, технології, методики, які використовуються для формування сценаріїв розвитку діяльності підприємства за різними напрямками [1].

Таку інформативну базу можна поділити на внутрішню та зовнішню (табл.1).

Отже, наявність різноформатної інформативної бази зумовлює потребу і її кваліфікованій систематизації та обробці на базі наступних принципів [2]:

- актуальність – своєчасне оновлення інформації;

- оперативність – швидка реакція на зміни;
- доступність – для всіх користувачів системи;
- автоматизованість – звітність оброблюється автоматично.

Таблиця 1

Внутрішнє та зовнішнє інформаційне забезпечення

Внутрішнє інформаційне забезпечення	Зовнішнє інформаційне забезпечення
Дані бухгалтерського обліку: 1. Фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності) 2. Податкова звітність	Макроекономічні (статистичні) показники – ВВП, економічні індекси, облікова ставка і т.д
Інформація управлінського обліку та господарських операцій	Галузеві (за видом економічної діяльності) показники – конкурентоспроможність підприємств, рентабельність промисловості, індекси цін і т.д.
Фінансові плани, норми та нормативи підприємства	Фінансові показники – курс валюти, обіг цінних паперів і т. д.
Нормативні документи державних органів, які регулюють діяльність підприємства	Маркетингові показники – рейтинги, експертні оцінки, дані вибіркового дослідження

В сучасних умовах цифровізації обробка та упорядкування інформаційної бази здійснюється за допомогою програмного забезпечення, тому основним завданням спеціалістів є контроль даного процесу та його коригування відповідно до запитів.

У свою чергу, з розвитком новітніх технологій, актуальності набув захист накопиченої інформації – авторизація та управління фізичним доступом, управління конфігурацією (опис компонентів), цілісність (захист носіїв) системи даних, реагування на порушення інформаційної безпеки [3].

Отже, інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану для впровадження успішної фінансової стратегії має базуватись на внутрішній та зовнішній інформаційній базі, відповідати принципам відбору бази даних та відповідати компонентам захисту акумульованої інформації.

Достовірна, актуальна та повна інформаційна база дозволяє покращити якість проведення стратегічної діагностики фінансового стану підприємства,

що забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підвищує конкурентоспроможність підприємства.

Список використаної літератури

1. Аксьонова І. В. Моніторинг як сучасне інформаційне забезпечення аналітики та управління підприємствами. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55.
2. Ажаман І.А., Петрищенко Н.А., Кулікова Л.В. Інформаційне забезпечення проведення діагностики фінансово-економічного стану підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 2 (13). С. 39-42.
3. Мельник В. В., Жук Т. В. Інформаційне забезпечення як складова фінансової безпеки підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021.

Підгорна К.Д., к.т.н.,
доцент кафедри економічної інформатики
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій
k.d.pidgorna@ust.edu.ua
Хижняк А.А.
здобувач вищої освіти
ННІ «Дніпровський металургійний інститут»
Український державний університет науки і технологій

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ

Аналіз виробництва та обсяг реалізації продукції є взаємопов'язаними показниками [1]. Якщо виробничі потужності обмежені, а попит необмежений, пріоритет надається обсягу виготовлення, який зумовлює обсяг продажу. Насичення ринку та зростання конкуренції впливає на обсяг продажу не тільки виробництва, а й потенційного обсягу збуту під час розроблення виробничої

програми. Підприємство має виробляти тільки ту продукцію, яку воно може реалізувати, та ще й у відповідному обсязі [2].

Темпи зростання обсягу реалізації та виготовлення товарів, підвищення рівня їх якості, автоматично впливають на величину витрат, прибуток і рентабельність установи. Ось чому надзвичайно важливим є аналіз цих показників [3].

Серед основних завдань аналізу виділяємо наступні [2]:

- визначення оцінки міри досягнення рівня плану і динаміки виробництва і реалізації товарів;
- виявлення резервів зростання випуску і реалізації продукції у внутрішньогосподарській сфері;
- розроблення заходів щодо контролю виявлених резервів.

Дослідження підприємства і реалізації товарів може бути показано у натуральних, умовно-натуральних, трудових і вартісних вимірниках.

За допомогою вартісної оцінки отримують валові показники об'єму діяльності установи, для чого рекомендується використовувати порівнянні або постійні ціни [4].

Вивчення рівня товарообігу визначається або за відвантаженням продукції замовникам, або по оплаті (виручці); може бути вираженим в порівнянних, планових і поточних цінах. Ця величина набуває первинного значення в контексті ринкової економіки. Зважаючи на те, як збувається продукція, який попит на неї на ринку, взаємозалежить і об'єм її виробництва [2].

Вагомим чинником для оцінки втілення виробничої програми є і натуральні показники обсягів виробництва і реалізації товарів (штуки, метри, тонни і так далі). Їх застосовують під час аналітичної довідки обсягів виробництва і реалізації продукції по окремих групах і видах однорідних товарів.

Умовно-натуральні показники, як і вартісні, вживаються для узагальненої оцінки, наприклад, тисячі умовних банок – чинник, який вживається на

консервних заводах, кількість умовних ремонтів – на ремонтних підприємствах, умовні пари взуття – у взуттєвій промисловості, обчислені на базі коефіцієнтів їх трудомісткості, і так далі.

Допустимі трудовитрати також використовуються для узагальненої характеристики обсягів випуску продукції – в тих випадках, коли в умовах промислового виробництва не уявити можливим вираження загального його об'єму в натуральних або умовно-натуральних вимірниках[5].

Сучасні підприємства використовують інформаційні системи для обробки та збереження економічних показників. Проте існуючі програмні модулі часто потребують удосконалення для забезпечення ефективного аналізу виробництва і реалізації продукції.

Для підвищення ефективності управління підприємством пропонується:

- розробити новий програмний модуль для інтеграції даних про виробництво і збут;
- впровадити сучасні методи моделювання економічних процесів;
- автоматизувати процеси моніторингу ключових показників діяльності.

Отже, аналітичне дослідження процесів виробництва і реалізації продукції є інструментом ефективного керування ресурсами підприємства. Удосконалена інформаційна система дозволяє підвищити точність аналізу економічних показників, оптимізувати використання ресурсів та гарантувати досягнення поставлених цілей.

Список використаної літератури

1. Бандоріна Л.М., Удачина К.О. Моделі економічної динаміки : навч. посібник. Дніпро : УДУНТ. 2022, 118 с.
2. Павличенко А.В., Бучавий Ю.В., Федотов В.В., Деменко О.В., Тріпачова К.В. Удосконалення системи обліку, оцінки і моніторингу техногенних родовищ з використанням геоінформаційних технологій / *Вісник НТУ «ХП»*. 2017. №20 (1242), С. 103-108.

3. Аналіз виробництва і реалізації продукції: веб-сайт. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/697502/mod_resource/content (дата звернення 20.04.2025).

4. Бондаренко Я.С. Посібник до вивчення дисципліни «Статистичний аналіз даних». Д: Ліра, 2018, 40 с. URL: https://mst-mmfdnu.dp.ua/download/books/Bondarenko_Kravchenko_Stats_Data_Analysis_MC.pdf (дата звернення 20.04.2025).

5. Ковальов В.В., Волкова О.Н.. Аналіз господарської діяльності підприємства, 2002. URL: <https://epi.cc.ua/282-regressionnyiy-analiz-26451.html> (дата звернення 21.04.2025).

*Самойленко К.Ю., здобувач вищої освіти
Топоркова О.А., к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів, обліку та психології
ННІ «ДІТ» Український державний університет науки і технологій
toporkova1975@gmail.com*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Комунальні підприємства як і усі юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми мають обов'язково вести бухгалтерський облік, складати фінансову та інші форми звітності. Обов'язковим елементом фінансового обліку комунальних підприємств є облікова політика як сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання й подання фінансової звітності та розкриття інформації в ній.

Кожне окреме комунальне підприємство самостійно визначає облікову політику, погоджуючи її з уповноваженим органом. Обираючи варіанти облікової політики, доцільно враховувати специфіку здійснення господарської діяльності, галузеві особливості, обсяги виробництва та інші фактори.

Специфічні ознаки господарської діяльності комунальних підприємств наразі визначаються Господарським кодексом України (ГКУ), який втратить чинність 28.08.2025 року. «Комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління. Майно некомерційного комунального підприємства перебуває у комунальній власності і закріплюється за таким підприємством на праві оперативного управління» [1]. Отже, формуючи складові наказу про облікову політику, варто спиратися не лише на НП(С)БО та Закон про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні, а й на «Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій підприємств державного, комунального секторів економіки і господарських організацій, які володіють та/або користуються об'єктами державної, комунальної власності».

Процес підготовки наказу про облікову політику комунального підприємства передбачає низку підготовчих заходів, зокрема [2]:

- опрацювання НП(С)БО та наказів Міністерства фінансів України, які затверджують методичні рекомендації до відповідних стандартів бухгалтерського обліку;
- визначення таких об'єктів бухгалтерського обліку комунального підприємства, стосовно яких для розкриття інформації стандарти передбачають різні методи оцінки, нарахування амортизації тощо;
- вивчення галузевих наказів по комунальних господарствах щодо специфіки калькулювання собівартості наданих послуг (виконаних робіт) та визначення калькуляційної одиниці;
- здійснення вибору методів та принципи обліку і оцінки, якими буде керуватися комунальне підприємство для ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, та фіксування їх у проєкті наказу про облікову політику.

Складовими облікової політики комунального підприємства є класичні елементи, передбачені «Методичними рекомендаціями щодо облікової

політики підприємства». Особливу увагу, на нашу думку, варто приділити доходам і витратам. Доходи і витрати є визначальними економічними категоріями та основними показниками ефективності діяльності будь-яких суб'єктів господарювання, в тому числі і некомерційних комунальних. Неточність у визначеннях доходів і витрат є причиною виникнення певних суперечностей в процесі управління ними, результатом чого може стати отримання некоректних даних. Доходи комунальних некомерційних підприємств складаються з коштів місцевого бюджету (субсидії, дотації, цільове фінансування програм, внески до статутного капіталу) та інших доходів, які формуються внаслідок надання послуг (виконання робіт). Також до інших доходів комунальних некомерційних підприємств належать дарунки, гранти, благодійні внески тощо.

Отже, у наказі про облікову політику комунального некомерційного підприємства варто визначитися з порядком оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг (виконання робіт). Національними стандартами бухгалтерського обліку передбачені такі варіанти: визначення питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, у загальному обсязі послуг, які мають бути надані комунальним підприємством; визначення питомої ваги витрат, яких зазнає комунальне підприємство у зв'язку із наданням послуг, у загальній очікуваній сумі таких витрат. Сума витрат, здійснених на певну дату, включає тільки ті витрати, які відображають обсяг наданих послуг на цю саму дату [2].

Комунальні некомерційні підприємства в переважній більшості є збитковими. Визначаючи складові облікової політики варто пам'ятати, що за умов отримання прибутку комунальні підприємства здійснюють внески до загального фонду міського бюджету (відсоток визначається органами місцевої влади). Тому варто визначити порядок виплат, які здійснюються за рахунок прибутку (зазначити в наказі про облікову політику їх вичерпний склад), враховуючи що облік розподілу прибутку має здійснюватися відповідно до фінансового плану.

Доходимо висновку, що в основу обліково-аналітичного забезпечення діяльності комунального підприємства та формування його облікової політики покладено системний підхід. Облікова підсистема забезпечує підґрунтя для ведення бухгалтерського обліку та складання звітності; аналітична підсистема дозволяє оцінювати виконання фінансового плану та ухвалювати управлінські рішення, орієнтовані на перспективу.

Список використаної літератури

1. Господарський кодекс України. Закон України № 436-IV від 16 січня 2003р. (в редакції від 28.02.2025) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

2. Облікова політика комунальних підприємств: правила складання та затвердження. URL: <https://decentralization.ua/news/18085?page=2>

*Столяр Б.Б., аспірант кафедри економіки,
Державний університет "Київський авіаційний інститут"*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах сучасної економічної нестабільності підприємства постійно стикаються з викликами збереження фінансової стійкості та забезпечення сталого розвитку. Високий рівень ризиків, посилення конкуренції та ускладнення доступу до традиційних джерел фінансування суттєво знижують ефективність класичних інвестиційних стратегій. «Всі ці стратегічні напрямки спрямовані на забезпечення гнучкості управління та адаптивності системи в умовах нестабільності, забезпечуючи при цьому її стійкість та конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Крім того, відновлювані економічні цикли можуть стимулювати інноваційну активність, зокрема у сфері відновлюваних джерел енергії, ресурсозберігаючих технологій та інших екологічно безпечних рішень в умовах просторово циркулярної економіки». [6, с. 298]

У зв'язку з цим, виникає об'єктивна необхідність переосмислення підходів до інвестиційного забезпечення підприємств шляхом впровадження інноваційних фінансових інструментів і моделей, здатних забезпечити гнучкість, адаптивність і конкурентні переваги в умовах динамічних змін зовнішнього середовища. «На підставі вузького трактування досить складно визначати фактори, які впливають як стимулятори і дестимулятори активізації як соціальної відповідальності бізнесу. Втім, доцільно виділити агреговані чинники зумовлені сучасними реаліями, а саме: процес глобалізації та пов'язана з нею конкуренція і тенденція до її зростання; збільшення розміру та впливу підприємств на оточення через інноваційний розвиток; конкуренція за висококваліфікований персонал з оновленими компетенціями; підвищення ролі нематеріальних активів і інтелектуалізація управлінської праці» [1].

Впровадження таких підходів не тільки розширює спектр доступних інвестиційних ресурсів, але й дозволяє оперативно реагувати на фінансові ризики, що підвищує стійкість підприємств та відкриває нові перспективи їх довгострокового зростання. Інноваційні стратегії базуються на поєднанні кількох ключових компонентів, котрі гарантують результативність адаптації бізнесів до постійної зміни умов. Ці компоненти визначають підґрунтя для гнучкого ухвалення рішень, інноваційного росту та збільшення конкурентної здатності підприємств. Важливою перевагою інноваційних інвестиційних підходів є їх гнучкість і здатність оперативно адаптуватися до зміни економічних умов. Наприклад, використання краудінвестингових платформ забезпечує залучення дрібних інвесторів та диверсифікацію ризиків, що є особливо важливим в умовах невизначеності. Венчурні фонди та корпоративні акселератори, у свою чергу, сприяють швидкому фінансуванню перспективних проєктів, орієнтованих на інновації, таким чином створюючи додаткові конкурентні переваги підприємствам.

Дослідження показує, що інноваційні підходи до інвестиційного забезпечення підприємств передбачають інтеграцію новітніх фінансових інструментів, зокрема краудінвестингу, венчурного інвестування,

корпоративних акселераторів, а також впровадження цифрових технологій, таких як блокчейн-платформи та онлайн-сервіси фінансового моніторингу й управління ризиками. Вказані механізми значно відрізняються від традиційних джерел фінансування, оскільки дозволяють швидко залучати необхідний капітал без надмірної бюрократизації процесів та посилюють прозорість фінансових потоків.

Сучасні українські економісти розглядають такі гнучкі моделі фінансування. «Краудфандинг та токенизація активів стають альтернативою традиційним кредитам, особливо для малого бізнесу. Ці механізми дозволяють залучати кошти безпосередньо від інвесторів через онлайн-платформи, мінімізуючи бюрократичні бар'єри» [2]. «Співінвестування з державними структурами зменшує ризики для приватних інвесторів. Наприклад, програми підтримки індустріальних парків чи цифрових інновацій створюють «подушки безпеки» для бізнесу в умовах невизначеності» [3].

Економічний ландшафт, який характеризується глибокою невизначеністю, вимагає від підприємств радикального переосмислення підходів до інвестиційного забезпечення. Інноваційні стратегії в умовах нестабільності перестають бути лише джерелом конкурентних переваг — вони стають критичним інструментом виживання. Наш аналіз дозволяє зробити висновок, що ефективне інвестування в таких умовах ґрунтується на синергії технологій, адаптивності та стратегічного прогнозування.

Цифрові інструменти, такі як штучний інтелект і блокчейн, трансформують традиційні моделі фінансування, роблячи їх більш прозорими, швидкими та зосередженими на даних. Вони дозволяють не лише мінімізувати ризики, але й виявляти нові можливості в умовах, які раніше вважалися кризовими. Наприклад, предиктивна аналітика стає ключем до розуміння циклічних трендів, тоді як токенизація активів відкриває доступ до альтернативних джерел капіталу для малого та середнього бізнесу.

Важливим аспектом є зміна ролі держави і регіонів в інвестиційних процесах. Програми співфінансування, підтримка індустріальних кластерів і

стимулювання ESG-ініціатив створюють середовище, де приватний капітал може діяти з меншими ризиками. Це особливо актуально для галузей з високою капіталомісткістю, таких як транспорт чи енергетика, де державна участь часто визначає довгострокову стійкість механізмів і проєктів. В данному контексті слід зазначити, що «побудова організаційно-економічного механізму для забезпечення сталості регіону на основі потенціалоутворюючого простору креативної економіки створює передумови для формування стратегічного бачення регіону на основі використання його стратегічних можливостей. Важливого значення набуває існуюча взаємодія між взаємопов'язаними організаційно-економічними складовими механізму, а саме економічна складова характеризується насамперед цільовою спрямованістю, оскільки основною метою розбудови стратегічного потенціалу є досягнення низки економічних цілей в регіоні; економічна складова характеризується насамперед цільовою спрямованістю, оскільки основною економічних цілей в регіоні; організаційна складова має бути представлена як організація досягнення економічних цілей». [7, с.353]

Ключовим висновком є те, що інноваційне інвестування в умовах нестабільності — це не просто використання нових технологій. Це комплексна стратегія, яка поєднує гнучкість бізнес-моделей, проактивне управління ризиками та здатність до швидкої реорганізації ресурсів. Успішні компанії вже сьогодні розглядають кризи не як загрозу, а як можливість для перезавантаження, де кожен економічний спад стає платформою для інвестицій у майбутнє.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О.В., Коваленко Н.В. Стратегічні орієнтири соціально-відповідального бізнесу в умовах зеленої економіки. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика» Серія «Економіка»*. Випуск 13 (26), 2022. [https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-02)

2. Інноваційні інвестиції як забезпечення сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59.

URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3461>

3. Семенчук Т., Дудник Ю. Сучасні виклики управління інвестиційною діяльністю транспортних підприємств. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 2(42).

4. Хаустова В. Є. Диверсифікація і інтеграція як форми забезпечення стратегічних орієнтирів управління розвитком підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. №12. С. 482–494. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-482-494>

5. Arefiev S., Lagodiienko V., Tkachev V., Stavroiani S., Shevchenko O. Marketing and logistics in the adaptive management of enterprises in the conditions of digitalization. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2023. Vol.101. No 8. P. 3121-3132.<http://www.jatit.org/volumes/Vol101No8/26Vol101No8.pdf>

6. Arefiev S., Vasiutkina N., Arefieva O., Piletska S. Formation of an organizational and economic mechanism for increasing the economic stability of an enterprise in the management of intellectual property objects. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2024. Volume 9. № 1, pp. 296 – 301.

7. Khanin, S.; Dergaliuk, M.; Arefieva, O.; Murashko, M., Nusinova, O. 2022 Organizational-Economic Mechanism of Providing Sustainability of the Region's Development Based on the Impact of the Potential-Forming Space in Conditions of the Creative Economy Formation. *IJCSNS Science and Network Security*, 22 (2) 348-356. http://ijcsns.org/07_book/html/202202/202202044.html

*Ржавін О. Є., аспірант кафедри туризму
та економіки підприємства
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
ae4177hb@gmail.com*

ГЛОБАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Сучасні умови економічного розвитку характеризуються глибокою інтеграцією країн у світогосподарську процеси. Це кардинальним чином змінило умови функціонування підприємницьких структур і, передусім ті, що стосуються інноваційної діяльності. Остання все більше набуває глобального характеру через поширення за межі національних кордонів процесу створення і розповсюдження інновацій, а також формуванню глобальних ринків високотехнологічної продукції. На цій основі зазнає змін і конкуренція, оскільки відкритість національних економік формує принципово новий дохід від інноваційної діяльності – світову інноваційну квазіренду. Остання виступає у вигляді надприбутку, який отримують ті експортери готової продукції, що здійснили базисні інновації і протягом певного періоду монополюють використовують пов'язані з цим переваги.

Головними гравцями сучасної глобальної інноваційної конкуренції є потужні ТНК. Вони за рахунок своєї високої інвестиційної спроможності могли концентрувати фінансові ресурси на ключових напрямках технічного прогресу і створювали в середині своєї організаційної структури підрозділи НДДКР. У такий спосіб відбувалася монополізація інноваційної діяльності – за рахунок запатентованих нововведень ТНК отримувала владу над ринком нового інноваційного продукту і обмежувала вихід на нього конкурентів. Така централізована модель організації інноваційної діяльності з часом змінилася. Стало зрозумілим, що інноваційний процес не є лінійним, а характеризується складними механізмами зворотного зв'язку та інтерактивними відносинами, що включають науку, технології, навчання, виробництво, політику держави [1].

Отже, процес створення інновацій має опосередковуватися взаємодією багатьох суб'єктів. На цьому наголошує автор теорії відкритих інновацій Г. Чесборо, стверджуючи, що чим більш широкими є зв'язки суб'єктів із представниками зовнішнього середовища (університети, постачальники, конкуренти), тим більше вони мають можливостей для продукування нових ідей [2].

Швидкість розгортання науково-технічного прогресу вивела на передній план проблему гнучкості бізнес-моделей щодо їх адаптації до умов нової технологічної матриці та можливості перетворення нових знань на інновації в короткі терміни. За таких умов основним джерелом формування конкурентних переваг і запорукою перемоги в глобальній інноваційній конкуренції стає спроможність компанії отримувати доступ до нових знань і інформації про винаходи з усього світу. Саме тому доступ до різноманітних джерел знань є ключовим викликом і має вирішальне значення для успішної інноваційної діяльності в глобальному масштабі.

Отже, в сучасних умовах лінійна модель інноваційної діяльності поступилася мережевій. Остання характеризується більш широким використанням ТНК складної міжнародної спеціалізації у сфері досліджень і розробок з глибокою інтеграцією інноваційної діяльності у рамках усієї корпоративної структури. У такій моделі кожен структурний підрозділ компанії спеціалізується на тому її ланцюгу, де можна найефективніше комбінувати взаємодоповнюючі ресурси і забезпечувати високу їх конкурентоспроможність інноваційних продуктів.

Список використаної літератури

1. Пилипенко Г.М., Герасименко Т. В., Гузенко І. Ю. Інноваційні моделі діяльності підприємств у глобальних ланцюгах створення вартості. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2024. №1. С. 65–74.

2. Chesbrough, H., Vanhaverbeke W., West J. Openinnovation: researching a new paradigm. UK : OxfordUniversityPress. 2006. 373 p.

*Банєв Є.Ф., к. т. н.,
доцент кафедри економіки та менеджменту
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В.Н. Каразіна*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

У сучасних економічних умовах України комплаєнс-менеджмент відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості бізнесу, запобіганні корупції та дотриманні нормативно-правових вимог. З огляду на євроінтеграційні процеси та зростаючий тиск міжнародних стандартів, українські компанії змушені адаптувати свої системи управління до нових викликів.

Система управління комплаєнсом – це сукупність політик, процедур і контролів, спрямованих на забезпечення відповідності діяльності організації внутрішнім та зовнішнім нормативним вимогам, етичним стандартам та корпоративним принципам [1].

Комплаєнс (від англ. *compliance* – відповідність) є ключовим елементом корпоративного управління, спрямованим на запобігання правопорушенням,

Основні цілі та завдання системи комплаєнсу:

1. Дотримання законодавства – забезпечення відповідності місцевим та міжнародним нормам.

2. Управління ризиками – виявлення, аналіз і запобігання правовим, фінансовим і репутаційним загрозам.

3. Боротьба з корупцією – запровадження механізмів антикорупційного контролю.

4. Формування корпоративної культури – створення середовища прозорості та етичної поведінки.

5. Захист даних та конфіденційності – відповідність вимогам кібербезпеки та GDPR.

Викликами для комплаєнс – менеджменту в Україні є часті зміни законодавства, що ускладнюють його виконання, постійні оновлення нормативно – правової бази потребують гнучкості та адаптації бізнесу, недостатня обізнаність компаній про важливість комплаєнс – контролю, високий рівень корупційних ризиків у державному та приватному секторах, боротьба з хабарництвом та неформальними практиками залишається пріоритетом для компаній, війна, яка створює додаткові складнощі для перевірки контрагентів та фінансового моніторингу, міжнародні санкції змінюють правила гри для українських та міжнародних компаній, цифровізація та кібербезпека – зростає необхідність захисту даних та відповідності новим вимогам з кібербезпеки.

Комплаєнс – менеджмент у сучасних умовах України є не лише вимогою часу, а й інструментом підвищення ефективності бізнесу. Його роль продовжує зростати у зв'язку з міжнародними викликами, необхідністю протидії корупції та інтеграцією в європейський економічний простір. Для українських компаній критично важливо розвивати системи внутрішнього контролю, впроваджувати сучасні методики управління ризиками та формувати культуру прозорості.

Законодавство ЄС, зокрема Директива ЄС щодо захисту викривачів, антикорупційні ініціативи та вимоги до корпоративної відповідальності, значною мірою впливають на українське середовище. Впровадження стандартів ISO 37301 (система управління комплаєнсом) та ISO 37001 (система управління антикорупцією) стає необхідністю для українських компаній [3].

Ключові елементи системи управління комплаєнсом базуються на міжнародних стандартах (ISO 37301, ISO 37001) і включає такі основні компоненти:[3]

1. Комплаєнс-програма: політики та кодекси поведінки, механізми оцінки та контролю ризиків, процедури моніторингу та аудиту
2. Комплаєнс-офіцер: відповідальна особа, яка впроваджує та контролює систему комплаєнсу, взаємодія з керівництвом та регуляторами

3. Система внутрішнього контролю: запровадження процедур перевірки та затвердження операцій, автоматизовані інструменти моніторингу

4. Навчання персоналу: регулярні тренінги щодо етичних стандартів та антикорупційної політики, підвищення обізнаності співробітників

5. Канали повідомлення про порушення: механізми подачі скарг та повідомлень про недотримання норм, захист викривачів (whistleblowers).

Ефективна система управління комплаєнсом дозволяє не лише знизити ризики порушень, але й підвищити довіру до компанії з боку партнерів, інвесторів та регуляторів. В умовах глобалізації та посилення нормативного контролю комплаєнс стає стратегічною необхідністю для стабільного розвитку бізнесу в Україні.

Список використаної літератури

1. Москаленко Н. В. Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс – контролю в країні // Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип. 2. С. 106–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2018_2_17 6.

2. Новіков О. Комплаєнс підхід до запобігання корупції у приватній сфері // Наукові дослідження. Харків, 2017. № 34. С. 63–75.

3. Сумісність і узгодження нової версії стандарту ISO 9001:2015 з міжнародними стандартами щодо систем менеджменту якості. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/63.pdf.

4. Квасницька Р.С., Кудрик Н.В., Хитра О.Ю. Система комплаєнс-контролю: підходи до побудови, принципи й етапи функціонування. The 5 th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (February 6-8, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. С. 609–615.

5. Бали за ризик: що змінять нові перевірки підприємств в Україні. URL: <https://pidpruemci.kiev.ua/bali-za-rizik-shho-zminyaty-novi-perevirk>.

*Британ Ю.А., к.пед.н., доцент,
в.о. завідувача кафедри сучасних оздоровчих технологій,
Харківський національний університету імені В. Н. Каразіна
y.brytan@karazin.ua*

ВПЛИВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ І СТРЕСОСТІЙКІСТЬ МЕНЕДЖЕРА

Стан фізичного здоров'я людини має прямий вплив на його здатність виконувати розумові та управлінські завдання. Особи, які займаються регулярними фізичними навантаженнями, як правило, мають більш високий рівень витривалості, відчують меншу втому та адаптуються більш ефективно до фізичних вимог.

Від благополуччя співробітника залежить ефективність його роботи та успіх компанії: чим щасливіша людина, тим краще вона віддається справі. Забезпечення цього благополуччя – завдання сучасних компаній [1].

Менеджер, який регулярно займається спортом, має вищий рівень енергії, адже активні люди менше відчують втому, що дозволяє їм ефективніше виконувати управлінські завдання; високу концентрацію уваги через те, що фізичні вправи покращують циркуляцію крові, забезпечуючи мозок киснем, що посилює його роботу; швидшу адаптацію до стресових умов, бо спорт зміцнює нервову систему та сприяє кращому емоційному самоконтролю.

Окрім фізичних аспектів, важливим фактором продуктивності менеджера є його психоемоційний стан. Високий рівень стресу, депресивні стани, тривожність можуть набагато зменшити якість та ефективність роботи.

Емоційно стабільні менеджери мають вищий рівень мотивації, який може дозволити виконувати завдання з більшим бажанням; кращу здатність до прийняття рішень; більш ефективну комунікацію в команді та меншу кількість конфліктів.

Робота менеджера, вимагає великої відповідальності, організації, швидкого прийняття рішень та ефективного спілкування. Щоб залишатися ефективними та витримувати навантаження, важливо підтримувати ідеальний

рівень фізичного та психологічного самопочуття. Підтримка здорового способу життя має прямий вплив на ефективність менеджера, знижуючи ймовірність емоційного вигорання, підвищення здатності розуміння здібностей та підвищення рівня енергії.

Фізична активність має велике значення для підтримки високого рівня енергії та працездатності. Регулярні заняття спортом можуть сприяти покращенню роботи серцево-судинної системи, насиченню мозку киснем і підвищенню рівня ендорфінів, які відповідають за гарний настрій та мотивацію, що є основою роботи.

Підтримка здорового способу життя має вирішальне значення для підвищення продуктивності та стійкості стресу менеджера. Правильне харчування, регулярні фізичні вправи, підтримка водного балансу та якісного сну мають прямий вплив на рівень енергії, здібності до прийняття рішень та загальну ефективність роботи.

Стрес є головною перешкодою у професійному житті менеджерів, і його негативні наслідки можуть бути значно зменшені завдяки ефективному управлінню часом, методиками релаксації та психологічними стратегіями. Залучення до медитації, йоги, управління часом та планування відпочинку дозволяє керувати стресом та запобігти емоційному виснаженню.

Отже, у сучасному бізнес-світі, що швидко розвивається, де конкуренція є жорстокою, а вимоги до роботи збільшуються, підтримка здорового способу життя – це не просто бажана звичка, а необхідність для довгострокового успіху.

Список використаної літератури

1. Злобін, К., Літвін, Н., & Бурлакова, І. (2023). Вплив програм wellbeing на продуктивність та лояльність персоналу. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (1(69), 162–170. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-69-162-170>

*Shepelenko S. M., Doctor of Economics,
Associate Professor of the Department of Marketing and Trade Enterprise,
V. N. Karazin Kharkiv National University
svitlana7388@gmail.com*

ANALYSIS OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT AS A BASIS FOR STRATEGIC MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

In today's world, where the pace of change in the business environment is getting faster and faster, the successful functioning of a company is impossible without a deep understanding of the environment in which it operates. One of the key components of strategic management is the analysis of the competitive environment, i.e. the assessment of those external factors that can both support and threaten the company's position in the market.

Competition is also defined as a rivalry between competitors, which consists in the desire to win the best market position, using price competition, advertising wars, the introduction of new products, increasing customer service, guarantees, etc. for this purpose [1]. However, in order to be able to respond to competitors' actions and anticipate changes in advance, a company must systematically analyze the environment in which it operates.

The purpose of such an analysis is to identify the main forces and factors affecting the organization's activities, as well as to determine its position among competitors. This allows the management to make informed strategic decisions: for example, whether to enter new markets, whether to change the business model, whether to invest in innovations, etc.

Thus, at the very beginning of strategic planning, there is a need to analyze the competitive environment. This process helps to avoid risks, seize market opportunities and adapt to changes. In the next section, we will take a closer look at what exactly the concept of the competitive environment includes and how it affects the company's strategic choices.

In strategic management, the concept of the competitive environment is central, as it shapes the conditions in which a company operates. Without a clear understanding of who the competitors are, what their strengths are, what the needs of consumers are, and what external forces affect the business, it is impossible to make effective strategic decisions.

The competitive environment can be defined as a set of all external factors that affect an organization's ability to achieve its strategic goals. These include, in particular, business entities offering similar products or services, resource suppliers, customers, government agencies, technological changes, social trends, etc.

Thus, analyzing the competitive environment is an important prerequisite for effective strategic management of an enterprise. In a dynamic business environment, it is the ability of a company to respond to external challenges in a timely manner, adapt to market changes and effectively use available opportunities that determines its competitiveness and long-term success. A deep understanding of the competitive environment allows to make informed management decisions, mitigate risks and develop strategies that meet market realities.

References

1. Бурляй А. П., Бурляй О. Л., Ревуцька А. О., Іваненко О. О. Методичні засади верифікації поняття «конкуренція»: мікроекономічний аспект. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2021. Вип. 99, ч. 2. DOI: 10.31395/2415-8240-2021-99-2-18-28

Міністерство освіти і науки України

Державна наукова установа
«Український інститут науково-технічної
експертизи та інформації»

ПОСВІДЧЕННЯ № 345 про реєстрацію проведення заходу від 27 березня 2025 р.

назва заходу	Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки»
дата і місце проведення	24 квітня 2025 р. м. Дніпро
орієнтовна кількість учасників	100
одержувач	Український державний університет науки і технологій

Завідувач відділу інформаційного
забезпечення міждержавного
науково-технічного співробітництва

В.В. Матусевич